

บทที่ 4

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว

พื้นที่ระดับอำเภอที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว มี 4 อำเภอคือ อำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอรังน้ำเย็น และอำเภอสระแก้ว ในการศึกษา ลักษณะทางกายภาพจะพิจารณาตามการใช้ที่ดินและระบบชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว เป็นสำคัญ

1. การใช้ที่ดินระดับอำเภอ

การใช้ที่ดินของอำเภอต่าง ๆ ที่ถนนสายจันทบุรี-สระแก้วตัดผ่าน แบ่งออกเป็น 2 ช่วง โดยเปรียบเทียบการใช้ที่ดินช่วงก่อนที่มีการสร้างถนนสายนี้ กับการใช้ที่ดินภายหลังที่ถนนสร้างเสร็จแล้ว ข้อมูลที่นำมาใช้คือ แผนที่ L7017 ของกรมแผนที่ทหาร การใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2512 คือตัวแทนการใช้ที่ดินช่วงแรก การใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2524 คือตัวแทนการใช้ที่ดินช่วงหลัง

1.1 การใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2512

อำเภอสระแก้ว ปีพ.ศ. 2512 พื้นที่ทั้งหมดของอำเภอรังน้ำเย็น มีฐานะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของตำบลเขาฉกรรจ์ ขึ้นอยู่กับอำเภอสระแก้ว สภาพการใช้ที่ดินของอำเภอสระแก้ว ทางด้านเหนือทั้งหมดซึ่งติดต่อกับอำเภอนาดี อำเภอครบุรี และอำเภอวัฒนานคร เป็นพื้นที่ป่าดิบสลับกับป่าโปร่ง เช่นเดียวกับพื้นที่ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอสระแก้วในปัจจุบัน ต่อเนื่องไปถึงด้านใต้จรดอำเภอโพนางรุ้ง (พื้นที่ทั้งหมดของอำเภอรังน้ำเย็น) พื้นที่ป่าเหล่านี้ มีพื้นที่ประมาณ $\frac{3}{4}$ ของพื้นที่อำเภอสระแก้วในขณะนั้น เป็นป่าดิบ 1,472.01 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 51.72 ของพื้นที่ทั้งหมด (2,846 ตร.กม.) ป่าโปร่ง 739.52 ตารางกิโลเมตร (25.99%) พื้นที่ส่วนที่เหลือ 625.57 ตารางกิโลเมตร (21.98%) เป็นพื้นที่สำหรับการเกษตรกรรมคือ นาและพืชไร่ซึ่งอยู่บริเวณตอนกลางและล่างของอำเภอสระแก้ว (ปัจจุบัน) สำหรับพื้นที่ชุมชนมีเพียงเล็กน้อย 3.90 ตารางกิโลเมตร (0.31%) โดยกระจายตัวอยู่บริเวณพื้นที่ใช้สำหรับการเกษตรกรรม

อำเภอโป่งน้ำร้อน พื้นที่ด้านเหนือ ตะวันตก และด้านใต้ มีพื้นที่รวมเท่ากับ 478.78 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่ง (49.49%) ของพื้นที่ทั้งอำเภอ (1,763 ตร.กม.) ส่วนที่เหลือคือตอนกลางและตะวันออกเป็นป่าโปร่ง 735.21 ตารางกิโลเมตร (41.70%) ป่าโปร่งนี้จะมีพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอยู่เพียงเล็กน้อยร้อยละ 5.41 คือ พืชไร่ซึ่งยังปะปนกับป่าโปร่ง (4.91%) และนา (0.51%) พื้นที่ส่วนที่เหลือจะเป็นทุ่งหญ้า ร้อยละ 3.38 โดยกระจายตัวอยู่ในบริเวณป่าโปร่งเช่นเดียวกันกับพืชไร่และนา สำหรับพื้นที่ชุมชนมีเพียงเล็กน้อยร้อยละ 0.01 อยู่ทางตอนเหนือของพื้นที่อำเภอ

อำเภอมะขาม มีพื้นที่ป่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งอำเภอ (1,215 ตร.กม.) ป่าดิบจะมีมากที่สุดคือ 444.06 ตารางกิโลเมตร (36.55%) อยู่ทางด้านตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากป่าดิบของอำเภอโป่งน้ำร้อน พื้นที่ป่าโปร่ง 378.07 ตารางกิโลเมตร (31.12%) กระจายตัวอยู่บริเวณตะวันตกเฉียงเหนือและตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่เกษตรกรรม 368.0 ตารางกิโลเมตร (30.29%) ส่วนใหญ่เป็นไม้ผล-ไม้ยืนต้น (21.55%) ซึ่งปรากฏอยู่หนาแน่นทางตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่อำเภอ นอกจากนั้น มีนา (4.23%) และพืชไร่ (4.91%) อยู่สลับกับป่าโปร่งและไม้ผล-ไม้ยืนต้น พื้นที่ที่เหลืออีกเพียงเล็กน้อยเป็นทุ่งหญ้า (1.55%) อยู่ทางตอนใต้ และพื้นที่ชุมชน (0.49%) ซึ่งจะกระจายตัวตามแนวเหนือ-ใต้ทางซีกตะวันตก

สภาพการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2512 เมื่อพิจารณาารวมกันทั้งหมด 4 อำเภอแล้วจะปรากฏอย่างเด่นชัดคือ มีพื้นที่ป่าถึง $\frac{3}{4}$ ของพื้นที่ทั้งหมด (5,824 ตร.กม.) เป็นป่าดิบมากที่สุดคือ 2,788.63 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 47.88 ของพื้นที่ทั้งหมด ป่าดิบนี้มีพื้นที่มากที่สุดให้อำเภอสระแก้ว (25.88%) รองลงมาได้แก่อำเภอโป่งน้ำร้อน (14.98%) ป่าดิบนี้จะมีบริเวณที่กว้างใหญ่ติดต่อกันตั้งแต่ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอสระแก้ว (ปัจจุบัน) พื้นที่เกือบทั้งหมดของกิ่งอำเภอวังน้ำเย็น ติดต่อกันมาจนถึงตอนเหนือของอำเภอโป่งน้ำร้อน และพรมแดนติดต่อทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอมะขามกับอำเภอโป่งน้ำร้อน พื้นที่ที่เป็นป่าโปร่ง 1,852.80 ตารางกิโลเมตร (31.81%) พบมากในพื้นที่อำเภอสระแก้ว (12.70%) และอำเภอโป่งน้ำร้อน (12.62%) พื้นที่ส่วนที่เหลือจากพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรม 1,041.15 ตารางกิโลเมตร (17.87%) ซึ่งมักกระจายตัวสลับกับป่าโปร่ง ได้แก่ พืชไร่ (7.98%) พบ

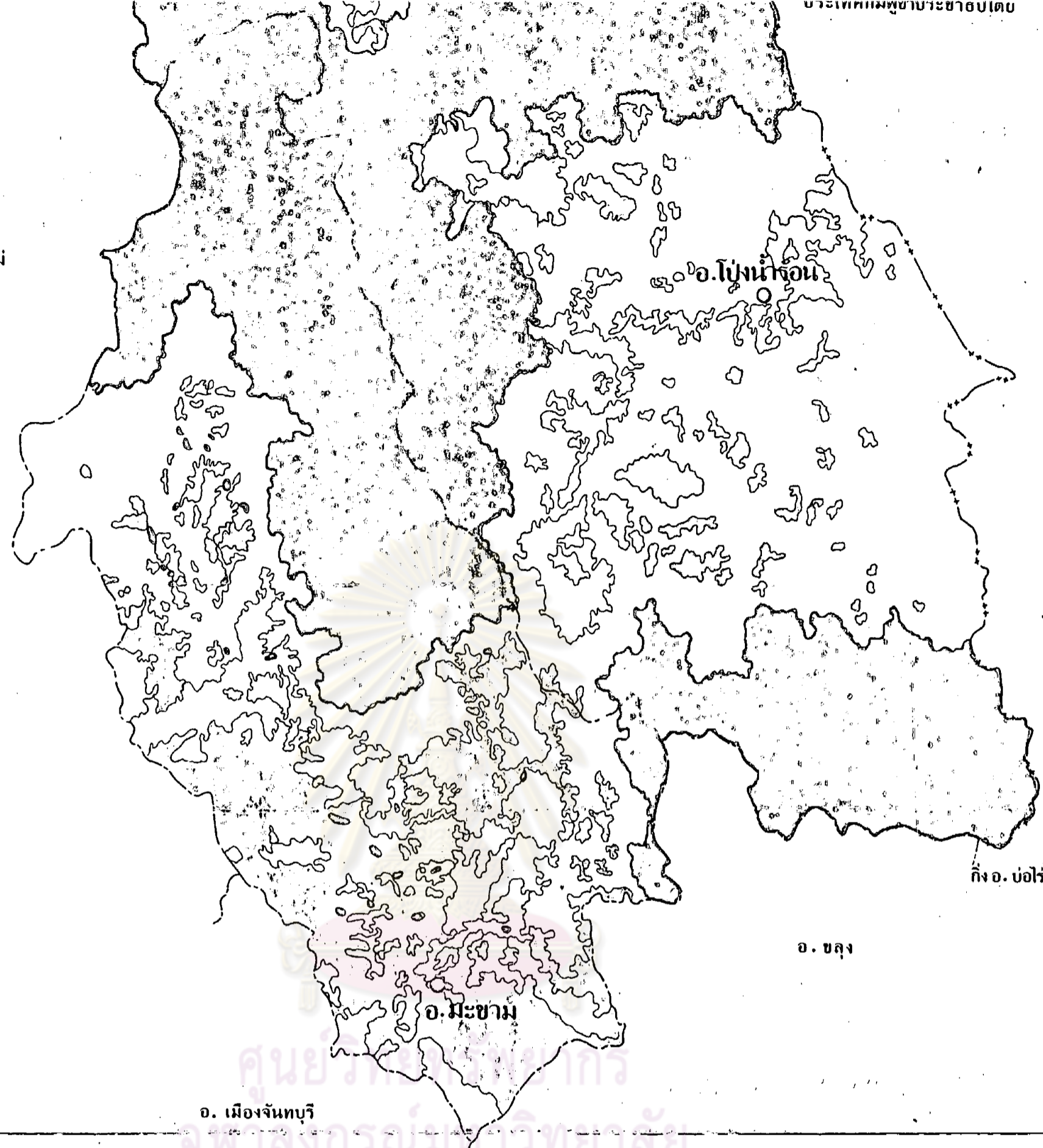
ตารางที่ 4.1 แสดงสภาพการใช้ที่ดิน 4 อำเภอ พ.ศ. 2512

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนการใช้ที่ดินแต่ละประเภท									
	อ.มะขาม		อ.โป่งน้ำร้อน		กิ่ง อ.วังน้ำเย็น		อ.สระแก้ว		รวม 4 อำเภอ	
	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ
1. ป่าทึบ (เงาไม้มากกว่า 75%)	444.06	36.55	872.56	49.49	909.00	95.08	563.01	29.79	2,788.63	47.88
2. ป่าโปร่ง (เงาไม้ 25-75%)	378.07	31.12	735.21	41.70	42.60	4.46	696.92	36.87	1,852.80	31.81
3. ไม้ผล, ไม้ยืนต้น	256.98	21.15	-	-	-	-	-	-	256.98	4.41
4. ที่ไร่	59.62	4.91	-	-	-	-	318.76	16.87	378.38	6.50
5. ที่ไร่และป่าโปร่ง	-	-	86.46	4.91	-	-	-	-	86.46	1.48
6. ทุ่งหญ้า	18.91	1.55	59.63	3.38	-	-	47.61	2.52	126.15	2.17
7. นาข้าว	51.40	4.23	8.94	0.51	4.40	0.46	254.59	13.47	319.33	5.48
8. แหล่งน้ำ	-	-	-	-	-	-	0.21	0.01	0.21	0.01
9. ชุมชน	5.96	0.49	0.20	0.01	-	-	8.90	0.47	15.06	0.26
รวม	1,215.00	100.00	1,763.00	100.00	956.00	100.00	1,890.00	100.00	5,842.00	100.00

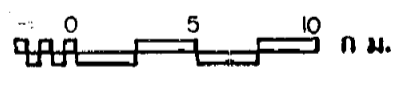
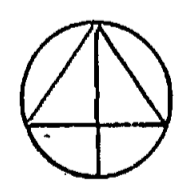
ที่มา : แผนที่ 16

กิ่งอำเภอวังน้ำเย็นยกฐานะ เป็นกิ่งอำเภอโดยแยกออกจาก อำเภอสระแก้ว เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2519

อ. ท่าใหม่
13° 00'

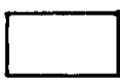

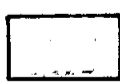

แสดง: การใช้ที่ดินระดับอำเภอ พ. ศ. 2512

ที่มา กรมแผนที่ทหาร และ กรมพัฒนาที่ดิน

สัญลักษณ์:

	ป่าทึบ (เผาไม้ทึบมากกว่า 75%)		แหล่งน้ำ
	ป่าโปร่ง (เผาไม้ 25-75%)		ชุมชน
	ไม้ผล, ไม้ยืนต้น		ที่ตั้งอำเภอ
	พืชไร่		เขตระหว่างอำเภอ
	พืชไร่และป่าโปร่ง		เขตระหว่างจังหวัด
	ทุ่งหญ้า		เขตระหว่างประเทศ
	นาข้าว		

อ. คาบรี

อ. นาดิ

14° 00'

อ. กบินทร์บุรี

อ. สายแกล

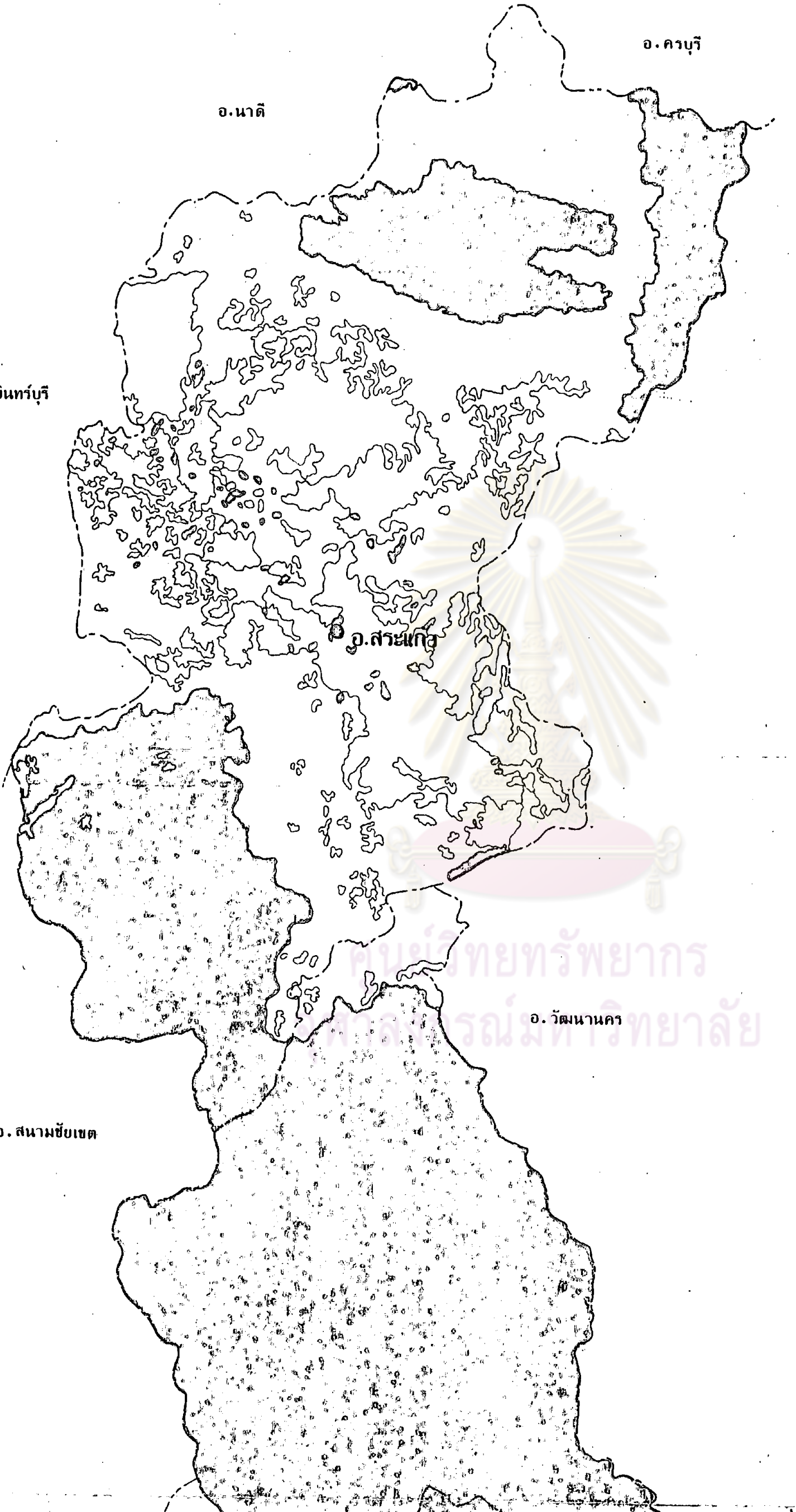
ศูนย์วิทยุโทรพยากร

อ. วัฒนานคร

กรมการขนส่งทางบก

อ. สนามชัยเขต

13° 30'

มากในพื้นที่อำเภอสระแก้ว (5.47%) ไม้ผล-ไม้ยืนต้น (4.41%) ซึ่งมีเฉพาะในพื้นที่อำเภอมะขาม และนา (5.48%) ซึ่งส่วนใหญ่กระจายตัวสลับกับพื้นที่อำเภอสระแก้ว (4.37%) ส่วนพื้นที่ชุมชน (0.26%) จะกระจายตัวบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมทางตอนกลางของอำเภอสระแก้ว (0.15%) และทางซีกตะวันตกของอำเภอมะขาม (0.10%) (แผนที่ 16 และตารางที่ 4.1)

1.2 การใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2524

อำเภอสระแก้ว มีสภาพการใช้ที่ดินแตกต่างไปจากปี พ.ศ. 2512 กล่าวคือ พื้นที่ป่าปี พ.ศ. 2524 ลดลงจากเดิมปี พ.ศ. 2512 ประมาณครึ่งหนึ่งคือ มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ 544.49 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 28.81 ของพื้นที่ทั้งอำเภอได้แก่ ป่าดิบ (13.58%) และป่าโปร่ง (15.23%) พื้นที่ป่าเหล่านี้แทบทั้งหมดจะอยู่ทางค้ำานเหนือและมีอยู่เล็กน้อยบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ที่เป็นเขตติดต่อกับอำเภอสนามชัยเขตพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอมากกว่าครึ่งหนึ่งจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม 1,319.48 ตารางกิโลเมตร (69.81%) ใช้ปลูกพืชไร่ (44.07%) สลับกับนา (25.74%) พืชไร่ที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพด งา และถั่วต่าง ๆ พื้นที่ส่วนที่เหลืออีกเล็กน้อย (1.38%) เป็นทุ่งหญ้า แหล่งน้ำ และชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนซึ่งกระจายตัวอยู่บริเวณตอนกลางและตะวันตกเฉียงเหนือมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณเท่าตัวคือจากร้อยละ 0.47 เป็นร้อยละ 0.99

กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น สภาพพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นป่าดิบแทบทั้งหมด มีเพียงป่าโปร่งและนาเพียงเล็กน้อย (4.92%) อยู่ทางตอนบนเท่านั้น แต่สภาพการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2524 มีความแตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิงคือ พื้นที่ป่าดิบได้ลดจำนวนลงมากคือจาก 909.0 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 95.08 ของพื้นที่ทั้งกิ่งอำเภอ (956 ตร.กม.) เหลือเพียง 326.21 ตารางกิโลเมตร (34.13%) อยู่ทางค้ำานตะวันตกซึ่งติดต่อกับอำเภอสนามชัยเขตและอำเภอท่าใหม่ แต่พื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่งคือ 532.39 ตารางกิโลเมตร (55.69%) ซึ่งอยู่ทางตอนบนและซีกตะวันออกมีการใช้ที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะข้าวโพดเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ฝ้าย ถั่วต่าง ๆ ข้าวฟ่าง ฯลฯ ส่วนพื้นที่ชุมชนซึ่งปรากฏเพียงเล็กน้อย (0.42%) จะกระจายตัวตามแนวเหนือ-ใต้ทางซีกตะวันออกซึ่งเป็นบริเวณที่มีการปลูกพืชไร่อย่างกว้างขวาง

อำเภอโป่งน้ำร้อน มีลักษณะการใช้ที่ดินคล้ายกับการใช้ที่ดินของกิ่งอำเภอ

วังน้ำเย็น คือมีพื้นที่ป่าดิบเพียง 478.78 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 27.16 ของพื้นที่ ทั้งอำเภอ (1,763 ตร.กม.) ป่าดิบปรากฏบริเวณแนวพรหมแดนทางซีกตะวันตกซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอท่าใหม่ และอำเภอมะขาม กับทางตอนใต้ซึ่งติดต่อกับอำเภอขลุง กิ่งอำเภอบ่อไร่ และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย พื้นที่ป่าโปร่ง 149.66 ตารางกิโลเมตร (8.49%) ส่วนมากกระจายตัวอยู่ทางตอนใต้เหนือบริเวณป่าดิบ พื้นที่ส่วนที่เหลือ 794.34 ตารางกิโลเมตร (45.06%) ใช้สำหรับปลูกพืชไร่ และพืชไร่ปะปนกับป่าโปร่ง 310.83 ตารางกิโลเมตร (17.63%) บริเวณเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย พืชไร่ที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง และมันสำปะหลัง พื้นที่ส่วนที่เหลืออีกเพียงเล็กน้อยมีการปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น (1.49%) บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งมียางพาราเป็นพืชที่สำคัญ ส่วนพื้นที่นาและชุมชน มีอยู่เพียงเล็กน้อย (0.17%) พื้นที่ชุมชน (0.15%) นั้นจะกระจายตัวตามแนวเหนือ-ใต้ทางตอนบนของซีกตะวันตก

อำเภอมะขาม พื้นที่ป่าดิบแทบทั้งหมดอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือมีปริมาณลดลง จากเดิมเพียงเล็กน้อย คือมีพื้นที่ป่าดิบ 408.90 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับ 33.65 ของพื้นที่ ทั้งอำเภอ (1,215 ตร.กม.) ป่าโปร่ง 87.02 ตารางกิโลเมตร (7.16%) พื้นที่ป่าโปร่ง จะกระจายตัวอยู่ทางตอนกลางและตอนใต้โดยปะปนอยู่กับไม้ผล-ไม้ยืนต้น พื้นที่สำหรับปลูกพืชไร่ 167.11 ตารางกิโลเมตร (13.69%) อยู่บริเวณตะวันตกเฉียงเหนือซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอท่าใหม่ พืชไร่ที่สำคัญได้แก่ มันสำปะหลัง สับปะรด และผักต่าง ๆ พื้นที่นา (3.14%) และทุ่งหญ้า (3.27%) กระจายตัวอยู่ทางตอนใต้ พื้นที่ส่วนที่เหลือตั้งแต่บริเวณตอนกลางจรดใต้ 465.17 ตารางกิโลเมตร (38.29%) เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น ไม้ผล-ไม้ยืนต้นที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา เงาะ ทุเรียน ส้มเขียวหวาน และมังคุด สำหรับพื้นที่ชุมชน (0.58%) กระจายตัวอยู่ทางซีกตะวันตก

สภาพการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2524 เมื่อพิจารณารวมกันทั้ง 4 อำเภอ ปรากฏว่า มีความแตกต่างไปจากสภาพการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2512 โดยเฉพาะพื้นที่ป่าได้ลดจำนวนลงมาก แต่มีพื้นที่สำหรับการเกษตรกรรมโดยเฉพาะพืชไร่เพิ่มขึ้น กล่าวคือมีพื้นที่ป่าดิบ 1,470.68 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 25.25 ของพื้นที่ทั้งหมด (5,824 ตร.กม.) ป่าดิบนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณซีกตะวันตกติดต่อกันตั้งแต่กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น อำเภอโป่งน้ำร้อน และ

อำเภอมะขาม ป่าดิบในอำเภอโป่งน้ำร้อนจะมีมากที่สุด (8.22%) รองลงมาได้แก่ อำเภอ มะขาม (7.02%) กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น (5.60%) และอำเภอสระแก้ว (4.41%) ตามลำดับ พื้นที่ส่วนที่เหลือจากพื้นที่ป่านั้นมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด เป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมคือ 3,740.46 ตารางกิโลเมตร (64.22%) ได้แก่ พื้นที่ปลูกพืชไร่ (45.71%) พืชไร่ที่เป็นพืช เศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าวโพด มันสำปะหลัง และฝ้าย บริเวณที่มีการปลูกพืชไร่มากที่สุดคือพื้นที่ ชิกตะวันออกตั้งแต่ตอนเหนือของกิ่งอำเภอวังน้ำเย็นจรดด้านใต้ของอำเภอโป่งน้ำร้อน พื้นที่นา 586.66 ตารางกิโลเมตร (10.07%) ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่อำเภอสระแก้ว (8.35%) และ ไม้ผล-ไม้ยืนต้น 491.48 ตารางกิโลเมตร (8.44%) โดยไม้ผล-ไม้ยืนต้นนี้พื้นที่แทบทั้งหมดจะ อยู่ทางตอนล่างของอำเภอมะขาม (7.99%) มีพืชที่สำคัญคือ ยางพารา เงาะ และทุเรียน พื้นที่ส่วนที่เหลืออีกเพียงเล็กน้อย (1.4%) จะเป็นทุ่งหญ้า แหล่งน้ำ และชุมชน สำหรับพื้นที่ ชุมชนนั้นพบค่อนข้างหนาแน่นในพื้นที่อำเภอสระแก้ว (แผนที่ 17 และตารางที่ 4.2, 4.3)

1.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2512-2524

ลักษณะการใช้ที่ดินตั้งแต่ปี 2512-2524 ของพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ ปรากฏว่ามี พื้นที่ซึ่งไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมดซึ่งเท่ากับ 2,792.86 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 47.95 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่ได้แก่พื้นที่ ป่าดิบ ส่วนพื้นที่ส่วนที่เหลือ 3,031.14 ตารางกิโลเมตร (52.05%) มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ การใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ตามจำนวนพื้นที่การเปลี่ยนแปลงดังนี้

1) ป่าดิบและป่าโปร่ง เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ 2,199.98 ตาราง-กิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 37.77 ของพื้นที่ทั้งหมด บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ ป่าดิบและป่าโปร่งที่ปรากฏในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน (17.10%) รองลงมาได้แก่ กิ่งอำเภอ วังน้ำเย็น (10.45%) อำเภอสระแก้ว (7.84%) และอำเภอมะขาม (2.28%)

2) พื้นที่เดิมเป็นป่าดิบ ป่าโปร่ง ไม้ผล-ไม้ยืนต้น พืชไร่ และทุ่งหญ้า เปลี่ยน แปลงเป็นพื้นที่นา 324.86 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 5.58 ของพื้นที่ทั้งหมด การ เปลี่ยนแปลงพื้นที่ประเภทนี้แทบทั้งหมดพบอยู่ในพื้นที่อำเภอสระแก้ว (4.29%) และอำเภออื่น ๆ เพียงเล็กน้อยคือ กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น (0.98%) และอำเภอมะขาม (0.31%)

ตารางที่ 4.2 แสดงสภาพการใช้ที่ดิน 4 อำเภอ พ.ศ. 2524

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนการใช้ที่ดินแต่ละประเภท									
	อ.มะขาม		อ.โป่งน้ำร้อน		กิ่ง อ. วังน้ำเย็น		อ.สระแก้ว		รวม 4 อำเภอ	
	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ
1. ป่าดิบ (เงาไม้มากกว่า 75%)	408.90	33.65	478.78	27.16	326.31	34.13	256.69	13.58	1,470.68	25.25
2. ป่าโปร่ง (เงาไม้ 25-75%)	87.02	7.16	149.66	8.49	7.01	0.73	287.74	15.23	531.43	9.13
3. ไม้ผล, ไม้ยืนต้น	465.17	38.29	26.31	1.49	-	-	-	-	491.48	8.44
4. พืชไร่	134.40	11.06	794.34	45.06	532.39	55.69	817.48	43.25	2,278.61	39.12
5. พืชไร่และป่าโปร่ง	32.71	2.69	310.83	17.63	24.64	2.58	15.53	0.82	383.71	6.59
6. หุบหญ้า	39.69	3.27	-	-	-	-	2.28	0.12	41.97	0.72
7. นาข้าว	38.17	3.14	0.41	0.02	61.61	6.45	486.47	25.74	586.66	10.07
8. แหล่งน้ำ	1.96	0.16	-	-	-	-	5.18	0.27	7.14	0.12
9. ชุมชน	6.98	0.58	2.67	0.15	4.04	0.42	18.63	0.99	32.32	0.56
รวม	1,215.00	100.00	1,763.00	100.00	956.00	100.00	1,890.00	100.00	5,824.00	100.00

ที่มา : แผนที่ 17

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนพื้นที่การทํานา พืชเศรษฐกิจ ไม้ผล-ไม้ยืนต้น

ชื่อพืช	จำนวนพื้นที่ (ไร่)			
	อ.มะขาม	อ.โป่งน้ำร้อน	กิ่งอ.วังน้ำเย็น	อ.สระแก้ว
ข้าว				
1. นาปี	20,950	4,085	58,112	212,764
2. ข้าวไร่	1,198	975	-	-
พืชไร่-พืชผัก				
1. ข้าวโพด	200	88,401	222,644	28,826
2. มันสำปะหลัง	17,452	45,120	3,730	101,520
3. ผัก	-	32,920	76,690	4,800
4. งา	-	4,930	4,126	23,000
5. ถั่วต่าง ๆ	92	9,713	12,291	8,136
6. ข้าวฟ่าง	-	507	1,453	-
7. ละหุ่ง	10	526	-	-
8. อ้อย	-	7,724	-	160
9. สับปะรด	1,094	302	-	80
10. ผักต่าง ๆ	441	9,587	780	187
11. อื่น ๆ	34	26	-	120
ไม้ผล-ไม้ยืนต้น				
1. ยางพารา	40,948	1,212	-	-
2. มะพร้าว	1,225	944	249	1,389
3. ทุเรียน	16,693	559	-	4
4. เงาะ	32,818	580	-	-
5. มังคุด	2,345	156	-	-
6. ลางสาด	1,070	129	-	-
7. ส้มเขียวหวาน	3,724	448	35	-
8. ขนุน	154	19	26	780
9. มะม่วง	139	896	149	917
10. กานพลู	110	738	-	-
11. กล้าย	1,497	1,235	-	469
12. ทุเรียน	4	25	-	2,250
13. อื่น ๆ	1,736	1,174	149	575
พื้นที่รวม(ไร่)	143,934	212,911	380,434	385,577

ที่มา : สำนักงาน เกษตรจังหวัดจันทบุรีและปราจีนบุรี

3) พื้นที่เดิมเป็นป่าโปร่ง พืชไร่ ทุ่งหญ้า และนา เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ใช้ปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น 218.41 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 3.75 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงประเภทนี้แทบทั้งหมดพบในพื้นที่อำเภอมะขาม (3.34%) ส่วนที่เหลือพบในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน (0.41%)

4) พื้นที่เดิมเป็นนา ทุ่งหญ้า ไม้ผล-ไม้ยืนต้น เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ใช้ปลูกพืชไร่ 184.41 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 3.17 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่การเปลี่ยนแปลงประเภทนี้พบมากที่สุดในพื้นที่อำเภอสระแก้ว (1.51%) รองลงมาได้แก่ อำเภอโป่งน้ำร้อน (1.08%) และอำเภอมะขาม (0.58%)

5) ป่าดิบเปลี่ยนแปลงเป็นป่าโปร่งมีพื้นที่เท่ากับ 48.11 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 0.83 ของพื้นที่ทั้งหมด ได้แก่ พื้นที่เพียงเล็กน้อยทั้ง 4 อำเภอคือ อำเภอโป่งน้ำร้อน (0.49%) อำเภอสระแก้ว (0.22%) กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น (0.08%) และอำเภอมะขาม (0.04%)

6) พื้นที่เดิมเป็นป่าดิบ ป่าโปร่ง และพืชไร่ เปลี่ยนแปลงเป็นทุ่งหญ้ามีพื้นที่ 34.14 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 0.59 ของพื้นที่ทั้งหมด พบมากในพื้นที่อำเภอมะขาม (0.36%) รองลงมาได้แก่ อำเภอสระแก้ว (0.21%) และกิ่งอำเภอวังน้ำเย็น (0.02%)

7) พื้นที่เดิมเป็นป่าดิบ ป่าโปร่ง และนา เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ชุมชนมีพื้นที่ 21.23 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 0.36 ของพื้นที่ทั้งหมด พบมากที่สุดในพื้นที่อำเภอสระแก้ว (0.19%) รองลงมาได้แก่ กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น (0.10%) อำเภอโป่งน้ำร้อน (0.04%) และอำเภอมะขาม (0.03%)

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ บริเวณที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ได้แก่พื้นที่ทางตอนบนสุด และทางตอนกลางซีกตะวันออกของพื้นที่ซึ่งเป็นพรหมแดนติดต่อระหว่าง 3 อำเภอ กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม ส่วนพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เป็นแนวยาวตั้งแต่บริเวณ

ตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่อำเภอสระแก้วจรดตอนล่างของพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน ลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมื่อจำแนกเป็นรายอำเภอมีลักษณะดังนี้คือ (แผนที่ 18 และตารางที่ 4.4)

อำเภอสระแก้ว พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของอำเภอสระแก้ว มีพื้นที่เท่ากับ 836.47 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 44.26 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ พื้นที่ป่าทั้งป่าดิบ และป่าโปร่ง เป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ป่าดิบและป่าโปร่ง ส่วนใหญ่อยู่ตอนกลางของพื้นที่อำเภอสระแก้ว เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ (24.49 %) และในบริเวณเดียวกันนี้พื้นที่ป่าดิบ และป่าโปร่งซึ่งมีไม้ผล - ไม้ยืนต้น พืชไร่ และทุ่งหญ้า ปะปนอยู่เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่นา (13.22 %) ซึ่งจะอยู่สลับกับพื้นที่ข้างต้น พื้นที่เป็นหย่อม ๆ ซึ่งกระจายตัวอยู่บริเวณตอนกลางของพื้นที่อำเภอโดยเดิมเป็นพื้นที่นา ทุ่งหญ้า และไม้ผล - ไม้ยืนต้น เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ (4.66 %) นอกจากนี้แล้วมีพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอีกเพียงเล็กน้อย ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้คือ ป่าดิบ เปลี่ยนแปลงเป็นป่าโปร่ง (0.67 %) ป่าดิบ ป่าโปร่ง และพืชไร่ เปลี่ยนแปลงเป็นทุ่งหญ้า (0.65 %) ส่วนพื้นที่ป่าดิบ ป่าโปร่ง และนา เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ชุมชน (0.57 %) จะกระจายตัวค่อนข้างหนาแน่นทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ดังนั้น พื้นที่ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของอำเภอสระแก้วจะมีอยู่ 1,053.53 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 55.74 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ ได้แก่ บริเวณเหล่านี้ คือ ทางตอนบนซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ คือ อำเภอนาดิ อำเภอครบุรี และอำเภอวัฒนานคร บริเวณนี้มีพื้นที่ประมาณ $\frac{1}{3}$ ของพื้นที่ทั้งอำเภอ โดยพื้นที่ยังคงสภาพป่าอยู่ ส่วนอีกแห่งหนึ่งคือบริเวณตอนกลางซึ่งคงสภาพการใช้พื้นที่สำหรับปลูกพืชไร่ และนา

กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน พบมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งอำเภอ (956 ตารางกิโลเมตร) จำนวนพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินคือ 677.12 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 70.83 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ ซึ่งเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม 665.59 ตารางกิโลเมตร (69.62 %) ได้แก่ พื้นที่ป่าดิบและป่าโปร่ง ศึกษาคะวันออก เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่สำหรับปลูกพืชไร่ (63.64 %) พื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าดิบ ป่าโปร่ง และมีไม้ผล - ไม้ยืนต้น พืชไร่ และ

ทุ่งหญ้าปะปนอยู่จะ เปลี่ยนแปลง เป็นพื้นที่นา (5.98 %) อยู่ทางด้านเหนือติดต่อกับอำเภอสระแก้ว ป่าดิบ เปลี่ยนแปลงเป็นป่าโปร่งมีอยู่เพียงเล็กน้อย (0.47 %) บริเวณเขตติดต่อกับอำเภอสระแก้ว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ส่วนพื้นที่ป่าดิบ ป่าโปร่ง และนา เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ชุมชนมีเพียงเล็กน้อยเช่นกัน (0.63 %) โดยพื้นที่ชุมชนนี้จะกระจายตัวตามแนวเหนือ - ใต้ ทางซีกตะวันตกซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอวัฒนานคร ดังนั้นพื้นที่ส่วนที่เหลือซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โดยส่วนใหญ่ยังคงสภาพของป่าดิบอยู่ คิดเป็นพื้นที่ 278.88 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 29.17 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ พื้นที่นี้จะอยู่ทางซีกตะวันตกซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอสนามชัยเขต และอำเภอท่าใหม่

อำเภอโป่งน้ำร้อน มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินคล้ายคลึงกับ

กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น โดยมีพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน 1,113.05 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 63.13 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ (1,763 ตารางกิโลเมตร) พื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ ป่าดิบและป่าโปร่งทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด กับบางส่วนของทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ 995.79 ตารางกิโลเมตร (56.48 %) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ส่วนที่เหลือมีอยู่น้อยมากคือ พื้นที่เดิมซึ่งเป็นนา ทุ่งหญ้า และไม้ผล - ไม้ยืนต้น ซึ่งกระจายตัวทางตอนกลางของพื้นที่อำเภอ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ (3.55 %) ป่าโปร่ง พืชไร่ ทุ่งหญ้า และนา ซึ่งอยู่ตอนบนของด้านตะวันตกเฉียงใต้ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล - ไม้ยืนต้น (1.35 %) ป่าดิบส่วนใหญ่ที่อยู่บริเวณเขตติดต่อกับอำเภอวัฒนานครและประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย เปลี่ยนแปลงเป็นป่าโปร่ง 01.61 %) ป่าดิบ ป่าโปร่ง และนา เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ชุมชน (0.14 %) ส่วนใหญ่จะพบทางตอนกลางของด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ดังนั้นพื้นที่ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของอำเภอโป่งน้ำร้อนจะมีอยู่ 649.95 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 36.87 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ พื้นที่นี้แทบทั้งหมดเป็นพื้นที่ป่า ทั้งป่าดิบและป่าโปร่งโดยอยู่ทางด้านตะวันตกชนานกับแนวเขตติดต่อกับอำเภอมะขาม และด้านใต้ซึ่งติดต่อกับอำเภอชลุง กิ่งอำเภอบ่อไร่ และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ตารางที่ 4.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน 4 อำเภอ พ.ศ. 2512-2524

ประเภทการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน	จำนวนพื้นที่การเปลี่ยนแปลง									
	อ.มะขาม		อ.โป่งน้ำร้อน		กิ่ง.อ.วังน้ำเย็น		อ.สระแก้ว		รวม 4 อำเภอ	
	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ
1. ป่าดิบ,ป่าโปร่ง เปลี่ยนแปลงเป็น พืชไร่, พืชไร่และป่าโปร่ง	133.01	10.95	995.79	56.48	608.41	63.64	492.77	24.49	2,199.98	37.77
2. ป่าดิบ, ป่าโปร่ง, ไม้ผล-ไม้ยืนต้น, พืชไร่, หุ้งหญ้า เปลี่ยนแปลงเป็น นา	17.07	1.47	-	-	57.16	5.98	249.61	13.22	324.06	5.56
3. ป่าดิบ, ป่าโปร่ง, พืชไร่ เปลี่ยน- แปลงเป็นหุ้งหญ้า	20.85	1.72	-	-	1.00	0.11	12.29	0.56	34.14	0.59
4. ป่าดิบ เปลี่ยนแปลงเป็น ป่าโปร่ง	2.48	0.20	26.32	1.81	4.51	0.47	12.90	0.67	46.11	0.83
5. ป่าโปร่ง, พืชไร่, หุ้งหญ้า, นา เปลี่ยนแปลงเป็น ไม้ผล-ไม้ยืนต้น	194.56	16.01	23.65	1.35	-	-	-	-	218.41	3.75
6. นา, หุ้งหญ้า, ไม้ผล-ไม้ยืนต้น เปลี่ยนแปลงเป็น พืชไร่	33.75	2.78	62.61	3.55	-	-	66.05	4.88	164.41	3.17
7. ป่าดิบ, ป่าโปร่ง, นา เปลี่ยน- แปลงเป็น ชุมชน	1.96	0.16	2.48	0.14	6.02	0.63	10.79	0.57	21.23	0.36
พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง	404.50	33.29	1,113.05	63.13	677.12	70.63	663.47	44.26	3,031.14	52.03
พื้นที่ที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง	610.50	68.71	649.95	36.87	276.88	29.17	1,063.53	55.74	2,782.66	47.95
รวม	1,215.00	100.00	1,763.00	100.00	953.00	100.00	1,690.00	100.00	5,824.00	100.00

อำเภอเมะขาม มีพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพียง 404.50 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 33.29 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจะกระจายตัวอยู่ทั่วไปแทบทั้งอำเภอ ยกเว้นทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (16.01 %) จะกระจายตัวอยู่ตอนล่างของพื้นที่อำเภอ โดยพื้นที่เดิมเป็นป่าโปร่ง พืชไร่ หุงหม้อ และนา เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกผลไม้ - ไม้ยืนต้น รองลงมาได้แก่ พื้นที่ป่าดิบและป่าโปร่งบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ (10.95 %) พื้นที่เดิมซึ่งเป็นนา หุงหม้อ และไม้ผล - ไม้ยืนต้น เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ (2.78 %) ส่วนใหญ่จะกระจายตัวบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือ เช่นกัน พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงส่วนที่เหลือเพียงเล็กน้อยคือพื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าดิบป่าโปร่ง ไม้ผล - ไม้ยืนต้น พืชไร่ และหุงหม้อ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่นา (1.47 %) และหุงหม้อ (1.72 %) โดยนาและหุงหม้อเหล่านี้ส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่ทางตอนกลางและล่างของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทแรก ป่าดิบ เปลี่ยนแปลงเป็นป่าโปร่ง (0.20 %) บริเวณตะวันออกเฉียงใต้ และพื้นที่ป่าดิบ ป่าโปร่ง และนาซึ่งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงใต้จะเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ชุมชน (0.16 %) ดังนั้นพื้นที่ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของอำเภอเมะขามจึงมีมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งอำเภอ คิดเป็นพื้นที่ 810.50 ตารางกิโลเมตร (66.71 %) ได้แก่พื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดกับพื้นที่ที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในบริเวณต่าง ๆ ของพื้นที่อำเภอส่วนที่เหลือ

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินภายในพื้นที่แต่ละอำเภอ เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่การใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ระหว่างอำเภอ จากจำนวน 4 อำเภอปรากฏว่า แทบทุกอำเภอ (ยกเว้นอำเภอเมะขาม) จะมีอัตราส่วนการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทป่าดิบและป่าโปร่ง เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่สูงที่สุดโดยมีอัตราเฉลี่ยประมาณร้อยละ 48 รองลงมาได้แก่การเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าดิบ ป่าโปร่ง ไม้ผล - ไม้ยืนต้น พืชไร่ และหุงหม้อ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่นาโดยมีอัตราเฉลี่ยประมาณร้อยละ 6 ส่วนการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะมีอัตราส่วนโดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำมาก สำหรับประเภทการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่แทบทุกอำเภอ (ยกเว้นกิ่งอำเภอวังน้ำเย็น) มีอัตราส่วนต่ำที่สุดคือเฉลี่ย

ประมาณ 0.29 % ได้แก่การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่ป่าทึบ ป่าโปร่ง และนา เป็นพื้นที่ชุมชน

2. ระบบชุมชน

2.1 พื้นฐานการปกครองกับระบบชุมชน

การตั้งถิ่นฐานในระยะแรก ๆ คือการตั้งถิ่นฐานในชนบท (Rural Settlement) เริ่มด้วยการครอบครองเนื้อที่ส่วนหนึ่งส่วนใดบนพื้นโลกหรือ เมื่อเริ่มมีผู้คนอาศัยอยู่เป็นคนแรก กลุ่มแรก หลังจากนั้นมนุษย์เราก็จะสร้างสิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ตรงบริเวณนั้น ตลอดจนเริ่มเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศไปต่าง ๆ ตามกาลเวลาเพื่อยังชีพ ไปในด้านกิจกรรมปฐมภูมิต่าง ๆ (Primary Production) คือ ป่าไม้ เหมืองแร่ จับปลา และล่าสัตว์ เป็นต้น จากการตั้งถิ่นฐานในระยะแรก ๆ นี้ก่อให้เกิดกระบวนการกลายเป็นแหล่งชุมชน (Urbanization) คือการเปลี่ยนสภาพของประชากรจากการอยู่ในชนบทมารวมตัวกันอยู่ในเขตชุมชนมากขึ้น คือทำให้เขตชุมชนที่มีอยู่แล้วมีขนาดใหญ่ขึ้น หรือไม่ก็เกิดเขตชุมชนขึ้นใหม่ บ้างก็ทำการเปลี่ยนแปลง เขตหรือให้คำจำกัดความของเขตชุมชนใหม่ ทำให้พลเมืองในบริเวณชุมชนดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับประชากรทั่วโลกหรือแต่ละประเทศการที่จำนวนประชากรรวมตัวกันในเขตชุมชนดังกล่าว จึงทำให้เกิดลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบชุมชน (Urban Settlement) ต่าง ๆ ขึ้นมา ตั้งแต่เมือง นคร มหานคร และเขตภูมิภาคมหานคร เป็นต้น¹

ระบบชุมชนมีความสัมพันธ์กับระบบการปกครอง เพราะชุมชนที่มีความเจริญเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและสังคมย่อมทำให้เกิดฐานทางอำนาจ การจัดแบ่ง

¹ ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, ทฤษฎีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง), หน้า 47 (พิมพ์โรเนียว).

พื้นที่ทางการปกครอง เป็นการให้อำนาจในการบริหารและพัฒนาชุมชน สำหรับระบบการปกครองของไทย จำแนกชุมชนออกเป็นจังหวัด อำเภอ (กิ่งอำเภอ) ตำบล หมู่บ้าน สำหรับกรุงเทพมหานครจัดเป็นการปกครองเมืองแบบมหานคร ศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่ส่วนกลางคือกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและงบประมาณ การพัฒนาให้กับจังหวัดต่าง ๆ สำหรับชุมชนเมืองที่อยู่ภายในจังหวัด ได้แก่เทศบาลและสุขาภิบาลมีคณะกรรมการชุมชนที่เป็นเทศบาลและสุขาภิบาลเองในรูปการปกครองส่วนท้องถิ่น¹

การจัดตั้งตำบลและหมู่บ้านซึ่ง เป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว แต่ถือหลักปฏิบัติว่า การจัดตั้งหมู่บ้านต้องมีความสะดวกในการปกครองดูแล อย่างน้อยควรมีประชากร 200 หรือ 5 หลังคาเรือน ระยะทางระหว่างหมู่บ้านควรใช้เวลาเดินทางไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง หรือระยะทาง 2 กิโลเมตร ยกเว้นมีสิ่งกีดขวางธรรมชาติที่ทำให้เกิดความยากลำบากในการส่งข่าว ส่วนการจัดตั้งตำบลต้องประกอบด้วยหมู่บ้านรวมกันไม่น้อยกว่า 10 หมู่บ้าน ประชากรไม่ต่ำกว่า 2,000 คน และต้องมีหมายเหตุแสดงอาณาเขตของตำบลให้ทราบด้วย การติดต่อระหว่างหมู่บ้านภายในตำบลจะต้องทำได้ภายในวันเดียวกันด้วย หลักดังกล่าวครอบคลุมถึงตำบลและหมู่บ้านเดิมที่ถูกแยกออกมาต้องไม่ขาดคุณสมบัตินี้ด้วย² การบริหารและพัฒนาพื้นที่ส่วนตำบลและหมู่บ้านขึ้นอยู่กับการบริหารราชการระดับอำเภอและจังหวัดโดยมีกำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งประชาชนในท้องถิ่นเลือกขึ้นมา เป็นผู้ดูแล

การจัดตั้งอำเภอและกิ่งอำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองรองลงมาจากจังหวัด จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอก่อนอย่างน้อย 2 ปี แล้วจึงจัดตั้งเป็นอำเภอ เว้นแต่มีความเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นพิเศษ การจัดตั้งกิ่งอำเภอต้องประกอบด้วย 3 - 5 ตำบล เป็นอย่างน้อย ประชากรไม่ต่ำกว่า 15,000 คน รายได้จากภาษีบำรุงท้องที่โดยเก็บได้จริงไม่ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี มีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 200 - 300 ตารางกิโลเมตรสำหรับ

¹ วิภา พูนเพียร, "การศึกษาเบื้องต้นองค์ประกอบของความเป็นเมืองของชุมชนในภาคตะวันออก" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 79.

² หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท.270/2495 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2495 เรื่อง การจัดตั้งตำบลและหมู่บ้าน

ภูมิประเทศที่ราบ และ 450 - 550 ตารางกิโลเมตรสำหรับพื้นที่ภูเขา มีสถานที่สำหรับ
ตั้งที่ว่าการห่างจากที่ว่าการอำเภอเดิมที่แยกมาประมาณ 25 กิโลเมตร การจัดตั้ง
กิ่งอำเภอต้องผ่านความเห็นชอบจากสภาตำบลที่อยู่ในอำเภอนั้นและหัวหน้าส่วนราชการ
ประจำอำเภอ ประจำจังหวัด และสภาจังหวัดด้วย การจัดตั้งกิ่งอำเภอมุ่งหมายเพื่อ
อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในท้องที่และเพื่อประโยชน์ด้านการปกครอง ดังนั้นถ้าไม่
เข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างอื่นประกอบ เช่น เป็น
ท้องที่ชายแดน เป็นเหตุผลทางการเมือง มีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ หรือการคมนาคม
ไม่สะดวก แต่ควรมีตำบลในเขตการปกครองอย่างน้อย 2 ตำบล สำหรับการจัดตั้ง
อำเภอต้องเป็นกิ่งอำเภอมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี เว้นแต่มีความเจริญอย่างรวดเร็ว เป็น
พิเศษ สิ่งสำคัญคือต้องมีชุมชนที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจที่จะจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลได้
เช่น มีตลาดชุมชน มีอาคารที่ว่าการซึ่งสร้างเสร็จแล้วอยู่ในพื้นที่ที่จะเป็นศูนย์ราชการ
ได้ นอกจากนี้ยังต้องมีรายได้จากภาษีบำรุงท้องที่ โดยเก็บได้จริงไม่ต่ำกว่า 100,000
บาทต่อปี ประชากรไม่ต่ำกว่า 20,000 คน อีกทั้งอำเภอและกิ่งอำเภอที่จัดตั้งขึ้นใหม่
ต้องไม่ทำให้อำเภอเดิมที่แยกตัวมาขาดคุณสมบัตินี้ด้วย¹ การพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอนี้
เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและหน่วยราชการส่วนกลาง

บริเวณที่เป็นชุมชนหนาแน่นและเจริญทางเศรษฐกิจจัดตั้งขึ้นเป็นเทศบาล
หรือสุขาภิบาล โดยมีหลักเกณฑ์ว่าบริเวณที่เป็นที่ตั้งจังหวัดให้ เป็นเทศบาลทุกแห่ง
สำหรับที่ตั้งอำเภอให้ เป็นเทศบาลเมืองถ้ามีประชากรเกินกว่า 10,000 คนขึ้นไป และ
เป็นเทศบาลนครถ้าประชากรเกินกว่า 50,000 คน ทั้งนี้เทศบาลเมืองและเทศบาลนคร
ต้องมีความหนาแน่นไม่ต่ำกว่า 3,000 คน สำหรับเทศบาลตำบลไม่กำหนดหลักเกณฑ์ใด
ไว้นอกจากให้พิจารณาตามความเหมาะสม ส่วนการจัดตั้งสุขาภิบาล การจัดตั้งในระยะ
แรกมุ่งจัดตั้งสุขาภิบาลให้มีมากที่สุดทุกแห่ง เมื่อจังหวัดพิจารณาเห็นว่ามิชุมชนใดเจริญ

¹ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท. 0309/21248 ลงวันที่ 6 ธันวาคม

พอสมควร มีร้านค้าประมาณ 100 ร้านขึ้นไป ต่อมากำหนดว่าให้มีขนาดพื้นที่ 1 - 4 ตารางกิโลเมตร ประชากร 1,500 คนขึ้นไป ร้านค้าประมาณ 100 ร้าน รายได้เกินกว่า 200,000 บาท และได้รับเสียงสนับสนุนจากผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งส่วนมากในชุมชนนั้น¹ ต่อมากำหนดหลักเกณฑ์ใหม่เพิ่มขึ้น โดยให้จัดตั้งในชุมชน ซึ่งเป็นที่ตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอ นอกจากนี้เหตุผลอันสมควร ชุมชนที่เป็นที่ตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอต้องมีรายได้เกินกว่า 300,000 บาทขึ้นไป ถ้าเป็นพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่ที่ตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอต้องมีรายได้เกินกว่า 400,000 บาทขึ้นไป มีพื้นที่ไม่เกิน 13 ตารางกิโลเมตร และได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่น² อำนาจในการพัฒนาเทศบาลขึ้นอยู่กับคณะเทศมนตรีซึ่งประชาชนเลือกตั้ง ส่วนอำนาจในการพัฒนาสุขาภิบาลขึ้นอยู่กับคณะกรรมการสุขาภิบาล ประกอบด้วย นายอำเภอเป็นประธาน ส่วนคณะกรรมการประกอบด้วยปลัดสุขาภิบาล กำนันเฉพาะท้องที่สุขาภิบาล และราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งอีก 9 คน

จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งชุมชน เมืองไม่ว่าจะเป็น เทศบาลหรือสุขาภิบาล เกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ³

1. จากความเจริญภายในชุมชนนั่นเอง โดยมีความเหมาะสมจากปัจจัยแวดล้อมช่วยส่งเสริม เช่น แหล่งที่ตั้ง สภาพเศรษฐกิจ การคมนาคม
2. จากเหตุผลทางการเมือง เช่น ชุมชนชายแดน เป็นต้น

¹ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท. 0311/ว.270 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2518 เรื่อง หลักการจัดตั้งสุขาภิบาล

² หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท. 0311/ว.299 ลงวันที่ 12 มีนาคม 2524 เรื่อง การจัดตั้งสุขาภิบาล

³ วิภา พูนเพียร, "การศึกษาเบื้องต้นองค์ประกอบของความเป็นเมืองชุมชนในภาคตะวันออก" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 81.

2.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและสภาพสังคม

จากสภาพการใช้ที่ดินของพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ คือ อำเภอสระแก้ว กิ่งอำเภอรังน้ำเย็น อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม ในปี 2512 และปี 2524 สรุปได้ว่ามีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมโดยพื้นที่ส่วนใหญ่ได้มาจากพื้นที่เดิมซึ่งเป็นพื้นที่ป่า ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานจึงเป็นการตั้งถิ่นฐานในชนบท การตั้งถิ่นฐานนี้ก่อให้เกิดชุมชนต่าง ๆ ขึ้นมา ตั้งแต่หมู่บ้านซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็กที่สุด การจัดตั้งตำบลและกิ่งอำเภอ รวมทั้งการจัดตั้งสุขาภิบาลในบริเวณชุมชนหนาแน่น ในการศึกษาถึงระบบชุมชนนี้จะกระทำเช่นเดียวกับการใช้ที่ดินคือพิจารณาทั้งช่วงก่อนและหลังจากการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว

2.2.1 ชุมชนระดับหมู่บ้าน¹

ปี พ.ศ.2512 พื้นที่สองข้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว มีเขตการปกครองอยู่เพียง 3 อำเภอเท่านั้นคือ อำเภอสระแก้ว อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม พื้นที่กิ่งอำเภอรังน้ำเย็นในขณะนั้นยังเป็นป่าทึบซึ่งเรียกว่า "ทุ่งกบินทร์" ซึ่งต่อมาได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอโดยแยกออกมาจากอำเภอสระแก้ว เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2519 การคมนาคมติดต่อระหว่างจันทบุรี - สระแก้วในปี 2512 นั้น จะติดต่อกันได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการคมนาคมติดต่อซึ่งกระทำได้ทุกฤดูกาลโดยสภาพถนนส่วนใหญ่เป็นดินลูกรังตั้งแต่อำเภอเมืองจันทบุรี ผ่านอำเภอมะขาม ถึงตอนบนของอำเภอโป่งน้ำร้อน ตั้งแต่ตอนบนของอำเภอโป่งน้ำร้อนผ่านบริเวณทุ่งกบินทร์จนกระทั่งถึงอำเภอสระแก้ว สภาพถนนเป็นดินลูกรังใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น สภาพของโครงข่ายเส้นทางคมนาคมส่วนใหญ่เป็นการติดต่อกันทางรถยนต์ ปี 2512 ถนนมีอยู่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับความกว้างใหญ่ของพื้นที่ และสภาพถนนเป็นเพียงดินลูกรังกว้างเพียงหนึ่งทางวิ่ง การติดต่อระหว่างหมู่บ้านมักอาศัยทางเกวียน การติดต่อระหว่างอำเภอหรือจังหวัดไม่สะดวกแตกต่างไปจากปี 2524 ซึ่งปริมาณถนนเพิ่มขึ้นมากและสภาพผิวถนนที่ดีขึ้นกว่าเดิม การติดต่อระหว่างหมู่บ้านมักเป็นทางลูกรังซึ่งใช้ได้ทุกฤดูกาล เส้นทางคมนาคมโดยเฉพาะ

¹ หมู่บ้านซึ่งปรากฏในแผนที่ L 7017 มาตราส่วน 1 : 50,000

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนหมู่บ้าน

ตัวแปร	พื้นที่		พ.ศ. 2512			พ.ศ. 2524			การเปลี่ยนแปลงจำนวนหมู่บ้าน พ.ศ. 2512-2524		
	กม. ²	ร้อยละ	จำนวนหมู่บ้าน		ความหนาแน่น (กม. ² /หมู่บ้าน)	จำนวนหมู่บ้าน		ความหนาแน่น (กม. ² /หมู่บ้าน)	เพิ่มขึ้น		อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ/ปี)
			หมู่บ้าน	ร้อยละ		หมู่บ้าน	ร้อยละ		หมู่บ้าน	ร้อยละ	
อ.สระแก้ว	1,890	32.45	112	38.23	16.87	332	44.33	5.69	220	48.25	16.36
กิ่งอ.วังน้ำเย็น	956	16.42	3	1.02	318.66	97	12.95	9.85	94	20.61	261.11
อ.โป่งน้ำร้อน	1,763	30.27	64	21.84	27.54	161	21.49	10.95	97	21.27	12.63
อ.มะขาม	1,215	20.86	114	38.91	10.65	159	21.23	7.64	45	9.87	3.28
รวม	5,824	100.00	293	100.00	19.87	749	100.00	7.77	456	100.00	12.96

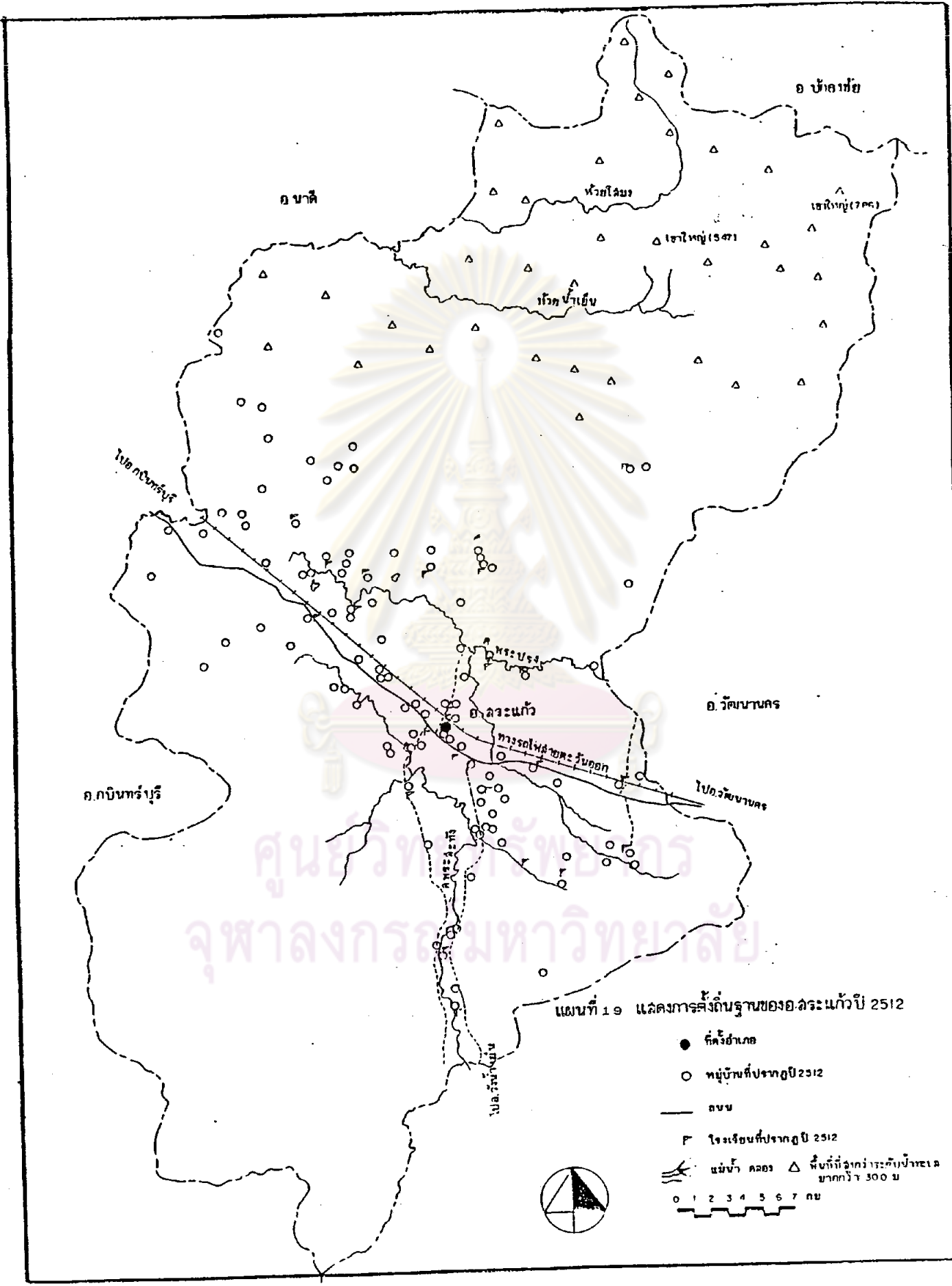
ที่มา : แผนที่ 19, 20, 21

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนน เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานโดยเกิดชุมชนซึ่งเป็นหมู่บ้าน ปี 2512 หมู่บ้านมีค่อนข้างเบาบาง พบมากบริเวณถนนสายหลัก ใกล้ทางรถไฟ และบริเวณริมแม่น้ำ คลอง แต่ในปี 2524 มีหมู่บ้านหนาแน่นขึ้นมาก โดยเฉพาะพบหมู่บ้านเกิดขึ้นอีกมากมายบริเวณสองข้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว

อำเภอสระแก้ว หมู่บ้านที่ปรากฏในปี 2512 (112 หมู่บ้าน) มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาว (Linear Settlement) จะพบหมู่บ้านตั้งอยู่ทั่วไปบริเวณสองข้างคลองพระปรังและคลองพระสะทิง กับบริเวณสองข้างถนนสุวรรณศร (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33) ขนานกับทางรถไฟสายตะวันออก (กรุงเทพฯ - อยุธยา - อรัญประเทศ) บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานนี้อยู่บนพื้นที่นาและที่ไร่ พื้นที่นี้อยู่ตอนกลางของอำเภอสระแก้ว ได้แก่ พื้นที่ตำบลสระแก้วและตอนล่างของตำบลโคกปีบของ ส่วนบริเวณที่ไม่ปรากฏการตั้งถิ่นฐาน เลยคือพื้นที่ตอนเหนือซึ่งเป็นตอนบนของพื้นที่ตำบลท่าแยก ตำบลโคกปีบ และตำบลบ้านแก้ง กับด้านตะวันตกเฉียงใต้คือพื้นที่ ตำบลหนองหัว และตำบลพระเพลิง สาเหตุที่ไม่ปรากฏชุมชนเลย เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้ยังเป็นป่าอยู่ทั้งป่าทึบและป่าโปร่ง ประกอบด้วยพื้นที่ค่อนข้างลาดชันทางตอนเหนือ โดยมีความสูงเกินกว่า 300 เมตรจากระดับน้ำทะเล พื้นที่นี้อยู่ตอนบนของตำบลท่าแยกคือ บริเวณเขาใหญ่ซึ่งมียอดสูงสุด 796 เมตรจากระดับน้ำทะเล

หลังจากถนนสายจันทบุรี - สระแก้วสร้างเสร็จแล้ว การตั้งถิ่นฐานในปี 2524 มีความแตกต่างไปจากปี 2512 หมู่บ้านที่ปรากฏในปี พ.ศ. 2524 (332 หมู่บ้าน) มีปริมาณเพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 2 เท่าตัว อัตราเฉลี่ยการเพิ่มขึ้นของจำนวนหมู่บ้านเท่ากับร้อยละ 16.36 ต่อปี หมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่นี้จะกระจายอยู่รอบ ๆ ลำคลองและเส้นทางคมนาคมสายหลักดังเช่นปี พ.ศ. 2512 แต่หมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่นี้จะกระจายอยู่รอบ ๆ ชุมชนเดิมในพื้นที่เกือบทั้งอำเภอ พื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานนี้มีการใช้ที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่และนา การเกษตรกรรมจะอาศัยน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติจะมีอยู่บ้างทางตอนกลางของพื้นที่อำเภอ เท่านั้น บริเวณที่ยังไม่มีการตั้งถิ่นฐานจะเป็นพื้นที่ป่าซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ (บริเวณเขาใหญ่) สาเหตุที่ไม่มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้ เนื่องจากมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์คือจากความลาดชันของพื้นที่ตามแนว เทือกเขา

ศูนย์วิจัยสุขภาพ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 1๑ แสดงการตั้งถิ่นฐานของอ.ละแก้วปี 2512

- ที่ตั้งอำเภอ
 - หมู่บ้านที่ประชากรปี 2512
 - ถนน
 - - - - - รางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ
 - ~ แม่น้ำ คลอง
 - △ พื้นที่ซึ่งอยู่กระจัดกระจายห่างกว่า 300 ม.
- 0 1 2 3 4 5 6 7 กม

บรรทัดประกอบกับพื้นที่นี้ได้ประกาศเป็น เขตป่าสงวนแห่งชาติ

กิ่งอำเภอรังน้ำเย็น พื้นที่กิ่งอำเภอรังน้ำเย็นในปี 2512 คือพื้นที่ซึ่ง เรียกว่า " ทุ่งกบินทร์ " ทุ่งกบินทร์ในขณะนั้น เป็นพื้นที่ค่อนข้างราบซึ่ง เป็นป่าดิบแทบ ทั้งหมด (95.08 %) พื้นที่นี้แทบจะไม่มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อยู่เลย เนื่องจาก ปรากฏว่ามีหมู่บ้านเพียง 3 หมู่บ้านเท่านั้น โดยพบหมู่บ้านตามแนวเขตติดต่อกับอำเภอ สระแก้วบนพื้นที่นาซึ่งมีอยู่เพียงเล็กน้อย (0.46 %) แต่ภายหลังจากที่ถนนสายจันทบุรี - สระแก้วสร้างเสร็จแล้ว ในปี 2524 สภาพของทุ่งกบินทร์ซึ่งเดิมเคยเป็นป่าดิบกว่าครึ่ง หนึ่ง (58.27 %) ของพื้นที่ทั้งกิ่งอำเภอซึ่งอยู่ทางซีกตะวันออกกลายเป็นพื้นที่ใช้สำหรับ ปลูกพืชไร่ การตั้งถิ่นฐานนั้นหมู่บ้านในปี 2524 (๑7 หมู่บ้าน) เพิ่มขึ้นจากเดิม 94 หมู่บ้าน อัตราเฉลี่ยการเพิ่มขึ้นของจำนวนหมู่บ้านเท่ากับร้อยละ 261.11 ต่อปี หมู่บ้าน เหล่านี้จะกระจายอยู่บนพื้นที่ทำการเกษตรกรรม บริเวณที่มีหมู่บ้านค่อนข้างหนาแน่นอยู่ ทางแนวด้านตะวันออกซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอวัฒนานคร ได้แก่ พื้นที่ตำบลวังน้ำเย็น พื้นที่ซีกตะวันออกของตำบลคลองหินปูน ตำบลวังใหม่ และตำบลวังสมบูรณ์ ส่วนพื้นที่ตอน ในลึกเข้าไปทางด้านตะวันตกหมู่บ้านจะค่อนข้างเบาบาง ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านส่วนใหญ่ เป็นแบบแนวยาวตามสองฟากถนน (Road Linear Settlement) สายจันทบุรี - สระแก้วซึ่งขนานกับแนวพรมแดนด้านอำเภอวัฒนานคร หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามแนวสองฝั่งคลอง มีอยู่ค่อนข้างเบาบางคือ คลองพระสะทึงและคลองตาหลังซึ่งคลองทั้งสองนี้ไหลผ่านตอน กลางของพื้นที่กิ่งอำเภอ พื้นที่ที่ยังไม่มีการตั้งถิ่นฐานโดยไม่ปรากฏหมู่บ้านอยู่ทางด้าน ตะวันตกเฉียงใต้ของกิ่งอำเภอ ได้แก่ พื้นที่ทางซีกตะวันตกทั้งหมดของตำบลวังสมบูรณ์ พื้นที่นี้ยังคงสภาพป่าดิบ สาเหตุที่พื้นที่นี้ยังไม่มีการตั้งถิ่นฐานอาจเนื่องมาจากความห่างไกล ของพื้นที่และอุปสรรคทางการคมนาคมขนส่ง เพราะพื้นที่เขตติดต่อใกล้เคียงกับบริเวณ นี้ยังเป็นพื้นที่ป่า เช่นเดียวกัน

อำเภอโป่งน้ำร้อน ปี 2512 มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 64 หมู่บ้าน หมู่บ้าน แทบทั้งหมดจะกระจายตัวค่อนข้างเบาบางบริเวณตอนกลางและตอนล่าง ได้แก่ พื้นที่ตำบล หนองคาตง ตำบลทับไทร และตำบลโป่งน้ำร้อน พื้นที่ที่ใช้ตั้งถิ่นฐานนี้มีเพียงส่วนน้อย (8.81 % ของพื้นที่ทั้งอำเภอ) และใช้พื้นที่ในการเกษตรกรรมโดยปลูกพืชไร่เป็นส่วนใหญ่

ก. ละครแก้ว

อ. วัฒนานคร

อ. ละหานทรายเขต

อ. โป่งน้ำร้อน

เกาะพะลวย (สงขลา)

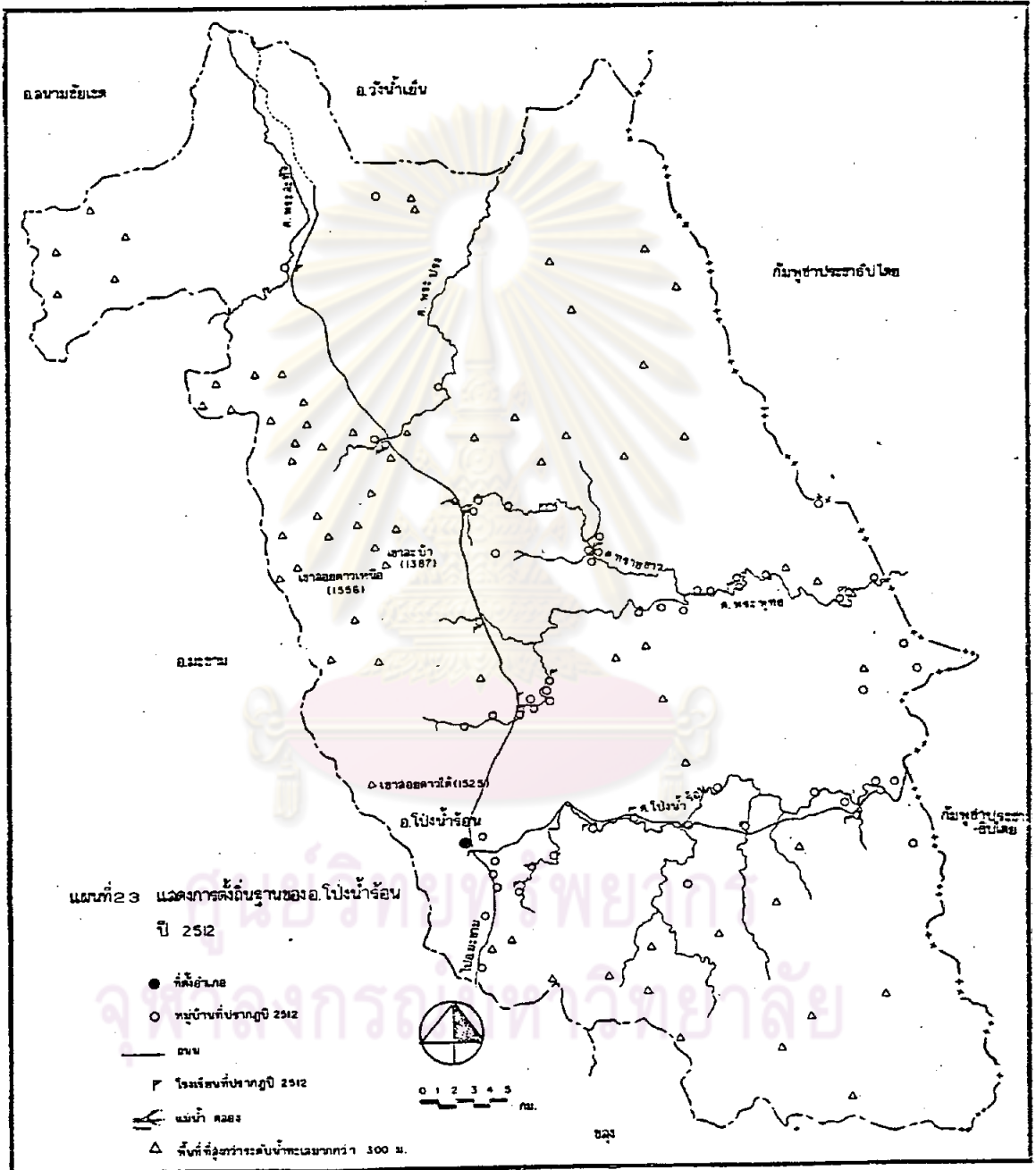
แผนที่ 22 แสดงการตั้งถิ่นฐานปี 2524 บริเวณ กิ่งยว้านไ้แย้น

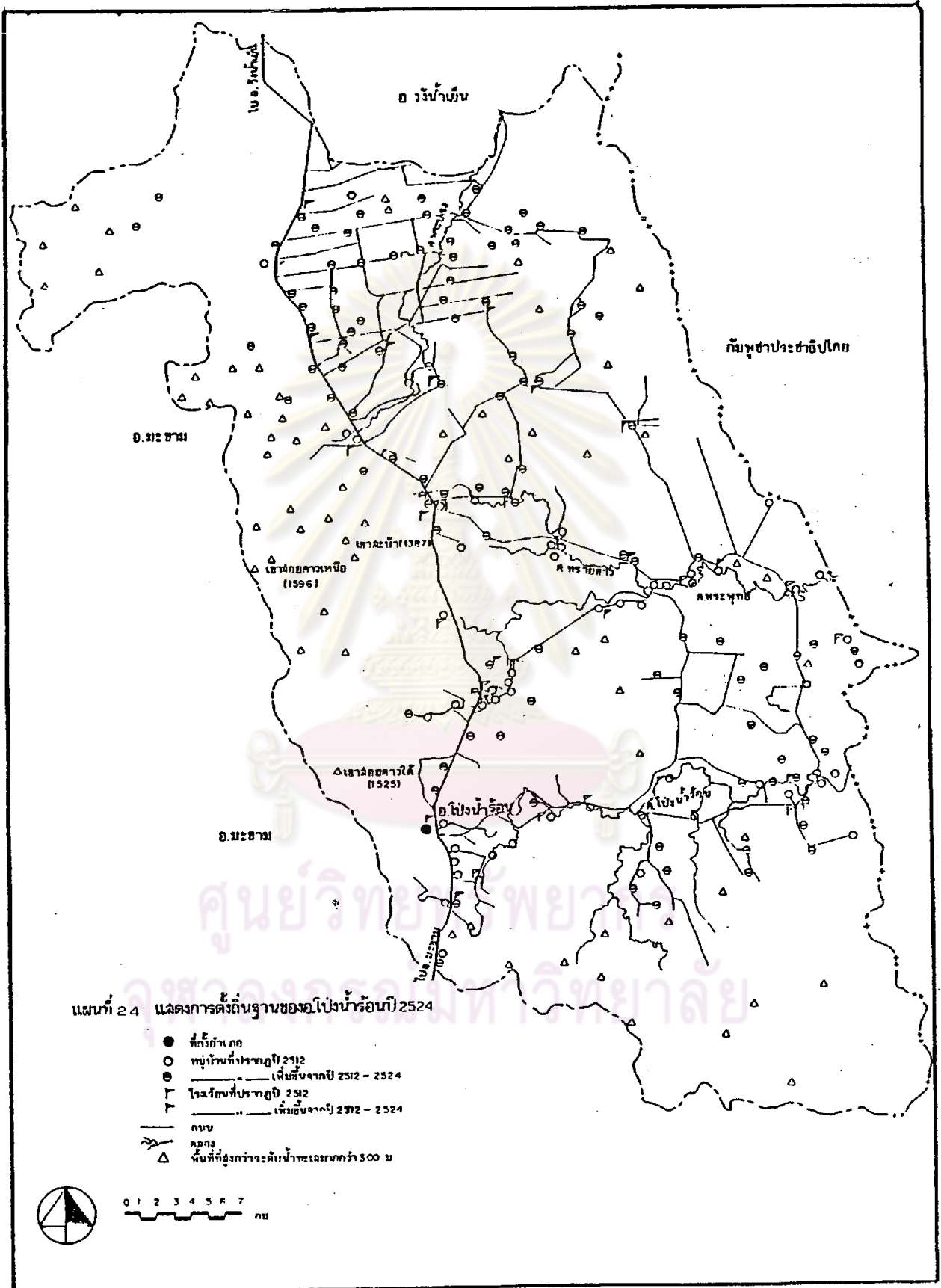

- ที่ตั้งสำนัก
- หมู่บ้านที่ปรากฏปี 2512
- เพิ่มขึ้นจากปี 2512 - 2524
- P โรงเรียนที่ปรากฏปี 2512
- ┌ เพิ่มขึ้นจากปี 2512 - 2524
- ถนน
- △ พื้นที่ที่สูงกว่าน้ำทะเลมากกว่า 300 ม.
- ~ คลอง

ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบคั้งเดิมคืออยู่ตามสองฝั่งลำคลอง (River Linear Settlement) คลองที่สำคัญคือ คลองโป่งน้ำร้อน และคลองพระพุทธซึ่งวางตัวในแนวตะวันออก - ตะวันตกทั้งสองคลอง พื้นที่ส่วนที่เหลือ (91.19 %) ซึ่งยังไม่มี การตั้งถิ่นฐานเป็นพื้นที่ป่า โดยตอนบนจะเป็นป่าดิบที่มีลักษณะพื้นที่ค่อนข้างราบสลับด้วยพื้นที่ที่มีความลาดชันอยู่บ้าง (ความสูง 300 - 400 เมตรจากระดับน้ำทะเล) พื้นที่ป่าตอนใต้คือตอนล่างของพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ (อำเภอ มะขาม อำเภอขลุง กิ่งอำเภอบ่อไร่ และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย) เป็นป่าดิบเช่นกัน แต่พื้นที่ที่มีความลาดชันค่อนข้างสูง (300 - 700 เมตรจากระดับน้ำทะเล) ยอดเขาสูงสุดคือ เขากะปุมบายกะเจ็ง (707 เมตรจากระดับน้ำทะเล) พื้นที่ป่าทางด้านตะวันตกซึ่งติดต่อกับ อำเภอมะขาม และอำเภอท่าใหม่ เป็นป่าดิบซึ่งพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงมากคือมีความสูง 300 - 1,500 เมตรจากระดับน้ำทะเล ยอดเขาที่สูงที่สุดคือ เขาสอยดาวเหนือ (1,556 เมตรจากระดับน้ำทะเล)

การตั้งถิ่นฐานปี 2524 หลังจากถนนสายจันทบุรี - สระแก้วสร้างเสร็จแล้ว มีจำนวนหมู่บ้าน 161 หมู่บ้าน หมู่บ้านจะเพิ่มขึ้นจากเดิมกว่าเท่าตัว อัตราเฉลี่ยการเพิ่มขึ้นเท่ากับร้อยละ 12.63 ต่อปี หมู่บ้านแทบทั้งหมดจะกระจายตัวอยู่ทางด้านตะวันออก หรือ ฝั่งขวาของถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว ตอนกลางและตอนล่างซึ่งเคยเป็นแหล่งชุมชนเดิม มีหมู่บ้านค่อนข้างเบาบาง เพราะมีหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในบริเวณพื้นที่ค่อนข้างราบซึ่งอยู่ระหว่างคลองพระพุทธและคลองโป่งน้ำร้อน พื้นที่ตอนบนเหนือคลองพระพุทธจรดเขตติดต่อกับกิ่งอำเภอ่าววังน้ำเย็น ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ $\frac{1}{3}$ ของพื้นที่ทั้งอำเภอ ได้แก่ พื้นที่ตำบลทุ่งขนาน ตำบลสะตอน พื้นที่ซีกตะวันออกของตำบลปะตงและตำบลทรายขาว พื้นที่บริเวณดังกล่าวมีลักษณะค่อนข้างราบนี้เป็นแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ จำนวนหมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่ในบริเวณนี้ (60 หมู่บ้าน) มีปริมาณมากกว่าครึ่งหนึ่ง (61.85 %) ของจำนวนหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นจากปี 2512 (97 หมู่บ้าน) ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นแบบกระจาย (Scatter Settlement) ในพื้นที่ใช้ปลูกพืชไร่ การกระจายตัวของหมู่บ้านจะมีความหนาแน่นมากกว่าการกระจายตัวของหมู่บ้านซึ่งหมู่บ้านซึ่งอยู่ตอนกลางและตอนล่างซึ่งเป็นแหล่งชุมชนเดิม บริเวณที่ยังไม่มีการตั้งถิ่นฐานคือป่าดิบทางด้านตะวันตกหรือพื้นที่ทางฝั่งซ้ายของถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว ป่าดิบบริเวณนี้มีลักษณะเป็นเทือกเขาสูง อีกบริเวณหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏ

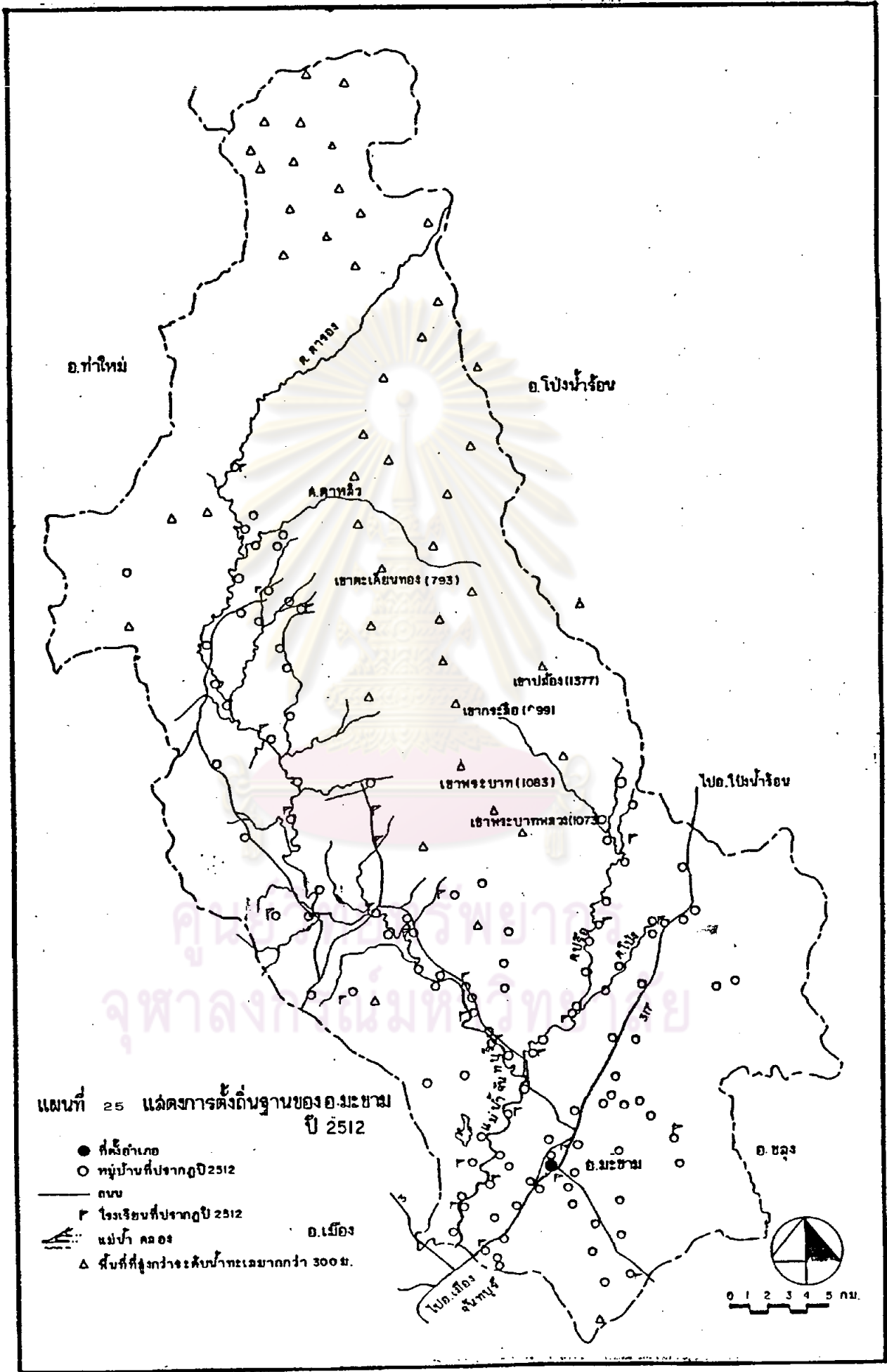

การตั้งถิ่นฐาน คือป่าดิบทางตอนใต้สุด ซึ่งพื้นที่มีความลาดชันค่อนข้างสูง

อำเภอมะขาม หมู่บ้านที่ปรากฏในปี 2512 (114 หมู่บ้าน) มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่เป็นแบบแนวยาวบริเวณสองฝั่งลำคลอง บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานจะอยู่บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ และตอนใต้ ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้หมู่บ้านจะกระจายตัวอยู่บริเวณสองฝั่งคลองจันทบุรีและคลองอื่น ๆ ซึ่งอยู่เหนือคลองจันทบุรี คลองเหล่านี้ในที่สุดจะไหลรวมกันเป็นแม่น้ำจันทบุรี การใช้ที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นสวนผลไม้โดยมีนาและพืชไร่ปะปนอยู่บ้าง บริเวณตอนใต้ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานได้แก่พื้นที่ส่วนใหญ่ ซึ่งอยู่ในตำบลฉนวน ตำบลปดิวรี และตำบลมะขาม หมู่บ้านในบริเวณนี้จะกระจายตัวบริเวณสองฝั่งคลอง ซึ่งไหลมารวมกับคลองจันทบุรี นอกจากนั้นยังพบหมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนบ้างในพื้นที่ ค.มะขาม บริเวณตอนใต้มีลักษณะการใช้ที่ดินเช่นเดียวกับทางตะวันตกเฉียงใต้ พื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดจะเป็นพื้นที่ราบ แต่ยังมีป่าโปร่งปะปนอยู่มาก บริเวณที่ยังไม่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ทางด้านตะวันออก ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอโป่งน้ำร้อน ได้แก่ พื้นที่ทางซีกตะวันออกของตำบลตะเคียนทอง บริเวณนี้เป็นป่าดิบมีลักษณะเป็นเทือกเขาสูง เป็นแนวยาวติดต่อกันกับด้านตะวันตกของอำเภอโป่งน้ำร้อน ยอดเขาสูงสุดคือ เขาปล้อง (1,377 เมตร)

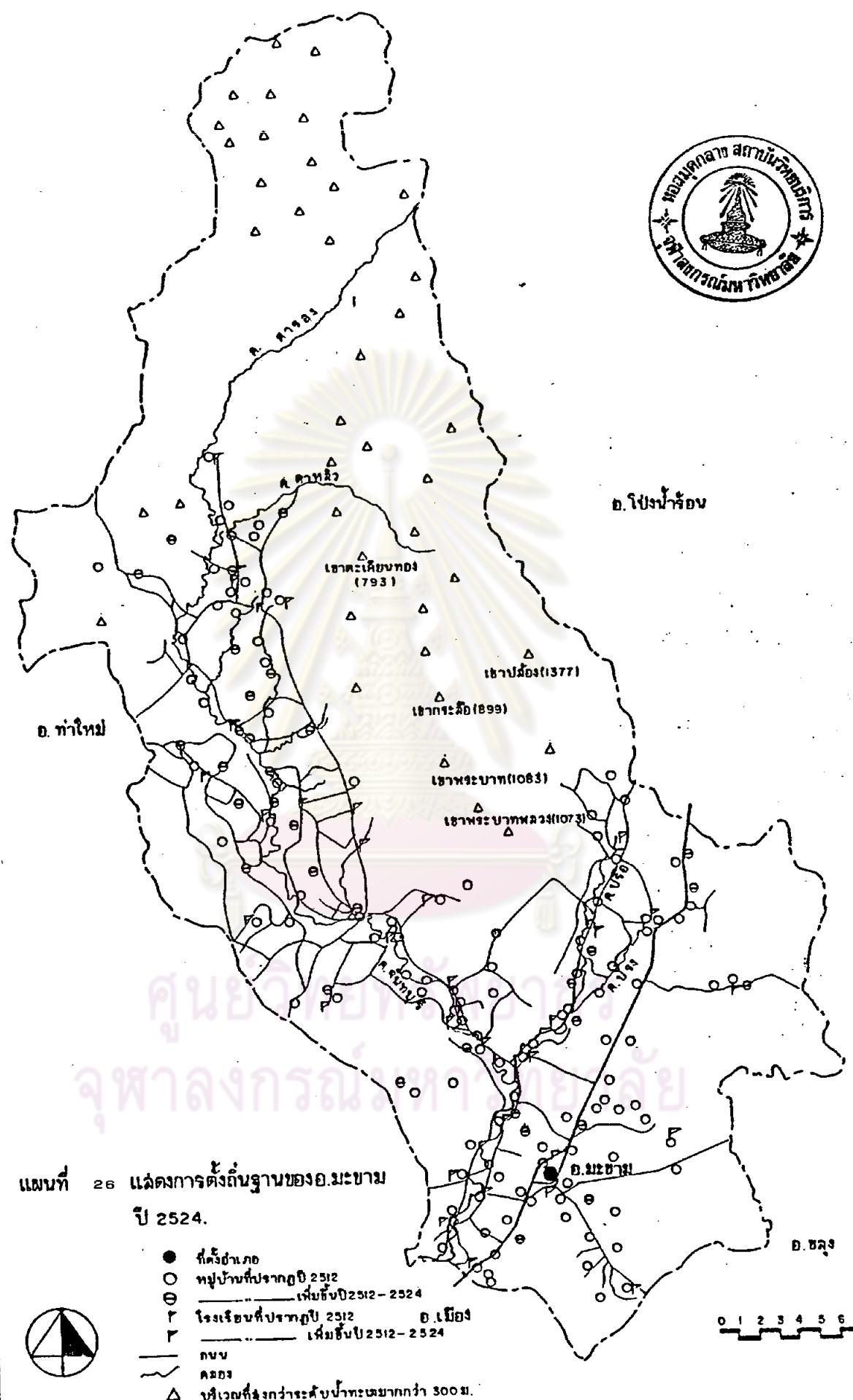
หลังจากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว สร้างเสร็จแล้วรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจะเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย คือ ที่ตั้งของหมู่บ้านยังคงกระจายบริเวณสองฝั่งลำคลองเป็นส่วนใหญ่ แต่หมู่บ้านที่ปรากฏเพิ่มขึ้นในปี 2524 ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามถนนสายแยกสุขุมวิท-วิทยาลัยเกษตรกรรมจันทบุรี และโครงข่ายที่เกิดขึ้น หมู่บ้านที่เพิ่มขึ้น (45 หมู่บ้าน) มีอัตราการเพิ่มค่อนข้างต่ำคือ 3.28% ต่อปี ที่ตั้งของหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นจะอยู่ในพื้นที่ซึ่งเคยเป็นป่าโปร่งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งชุมชนเดิม การตั้งถิ่นฐานนี้ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนแปลงป่าโปร่งให้เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น ลักษณะการใช้ที่ดินในปี 2524 จึงคล้ายคลึงกับปี ปี 2512 คือ ใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น หมู่บ้านแทบทั้งหมดจะกระจายอยู่บริเวณลำคลองต่าง ๆ โดยมีหมู่บ้านซึ่งอยู่สองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว เพียงเล็กน้อย นอกจากนั้นหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นในปี 2524 นั้น มักปรากฏควบคู่กับการขยายโครงข่ายของถนน บริเวณซึ่งมีการกระจายตัวของหมู่บ้านค่อนข้างหนาแน่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ คือบริเวณสองฝั่งลำคลองนั้น เนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญ คือ การปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น ซึ่งเป็นอาชีพหลักนั้นต้องได้รับน้ำและความชุ่มชื้นตลอดทั้งปี แตกต่างไปจากพืชไร่ซึ่งทนความแห้งแล้งได้ดีกว่า ส่วนบริเวณที่ยังไม่มี

แผนที่ 25 แสดงการตั้งถิ่นฐานของอ.มะขาม ปี 2512

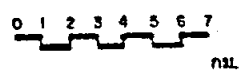
- ที่ตั้งอำเภอ
- หมู่บ้านที่ปรากฏปี 2512
- ถนน
- ┌ ไร่องานที่ปรากฏปี 2512
- ▬ ฝายน้ำ คลอง
- △ พื้นที่ที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมากกว่า 300 ม.

แผนที่ 26 แสดงการตั้งถิ่นฐานของอ.มะขาม ปี 2524.

- ที่ตั้งอำเภอ
- หมู่บ้านที่ปรากฏปี 2512
- ⊙ หมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นปี 2512-2524
- ไร่นาที่ปรากฏปี 2512
- ไร่นาที่เพิ่มขึ้นปี 2512-2524
- ถนน
- ~ คลอง
- △ บริเวณที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมากกว่า 300 ม.

การตั้งถิ่นฐานมีพื้นที่เกือบครึ่งหนึ่ง (40.81%) ของพื้นที่ทั้งอำเภอได้แก่ป่าดิบ ซึ่งเป็นเทือกเขาสูงชันเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ตอนบนของตำบลตะเคียนทอง

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ ซึ่งอยู่สองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว นั้นโดยการยึดถือพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานได้แก่พื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินทุกประเภทรวมกัน ยกเว้นเฉพาะพื้นที่ซึ่งยังเป็นป่าทั้งป่าดิบและป่าโปร่ง ปี 2512 หมู่บ้านภายในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ มีการกระจายตัวค่อนข้างเบาบาง (19.87 กม.²/หมู่บ้าน) ในจำนวนนี้หมู่บ้านในอำเภอมะขามมีค่าเฉลี่ยความหนาแน่นของพื้นที่ทั้งอำเภอต่อจำนวนหมู่บ้านมากที่สุด (10.85 กม.²/หมู่บ้าน) รองลงมาได้แก่ อำเภอสระแก้ว (16.87 กม.²/หมู่บ้าน) อำเภอโป่งน้ำร้อนมีการกระจายตัวเบาบางมาก (27.54 กม.²/หมู่บ้าน) และกิ่งอำเภอวังน้ำเย็น (318.86 กม.²/หมู่บ้าน) แต่จะยังไม่มีการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากมีหมู่บ้านเพียงเล็กน้อย หมู่บ้านทั้งหมดภายในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ (293 หมู่บ้าน) จะกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานเพียงร้อยละ 20.30 ของพื้นที่ทั้งหมด ในจำนวนนี้อำเภอสระแก้ว มีพื้นที่การตั้งถิ่นฐานมากที่สุด คือร้อยละ 53.28 ของพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อำเภอมะขาม (33.22%) อำเภอโป่งน้ำร้อน (13.13%) และกิ่งอำเภอวังน้ำเย็นมีพื้นที่ตั้งถิ่นฐานเพียงเล็กน้อย (0.37%) สำหรับพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานภายในแต่ละอำเภอนั้น อำเภอสระแก้วมีอัตราส่วนของพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานสูงที่สุดคือร้อยละ 33.33 ของพื้นที่อำเภอ รองลงมาได้แก่อำเภอมะขาม (32.33) อำเภอโป่งน้ำร้อน (8.80%) และกิ่งอำเภอวังน้ำเย็น ซึ่งมีพื้นที่เพียงเล็กน้อย (0.46%) แต่การกระจายตัวของหมู่บ้านเฉพาะพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานภายในแต่ละอำเภอจะมีลักษณะตรงกันข้ามคือ กิ่งอำเภอวังน้ำเย็นและอำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านและพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานค่อนข้างน้อย แต่หมู่บ้านกลับมีการกระจายตัวค่อนข้างหนาแน่น และหมู่บ้านมีขนาดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานโดยเฉลี่ยค่อนข้างน้อย ค่าความหนาแน่นเท่ากับ 1.46 และ 2.42 กม.²/หมู่บ้านตามลำดับ ส่วนอำเภอสระแก้วและอำเภอมะขาม ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านและพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมากกว่า แต่มีการกระจายตัวของหมู่บ้านบนพื้นที่เบาบางกว่าและหมู่บ้านจะมีขนาดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานโดยเฉลี่ยมากกว่า คือมีค่าเฉลี่ยความหนาแน่นเท่ากับ 5.62 และ 3.44 กม.²/หมู่บ้านตามลำดับ

หลังจากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วสร้างเสร็จแล้ว ปี 2524 หมู่บ้านทั้งหมด ซึ่งปรากฏในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ มีลักษณะการกระจายตัวหนาแน่นมากขึ้นกว่าปี พ.ศ. 2512 ค่าเฉลี่ยความหนาแน่นของพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอต่อจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดเท่ากับ 7.77 กม.²/หมู่บ้าน) สภาพภายในแต่ละอำเภอนั้น อำเภอสระแก้วจะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นมากที่สุด (5.69 กม.²/หมู่บ้าน) รองลงมาได้แก่ อำเภอมะขาม (7.64 กม.²/หมู่บ้าน) กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น (9.85 กม.²/หมู่บ้าน) และอำเภอโป่งน้ำร้อนจะเบาบางที่สุด (10.95 กม.²/หมู่บ้าน) จำนวนหมู่บ้านทั้งหมด (749 หมู่บ้าน) ภายในพื้นที่ 4 อำเภอ นี้จะมีจำนวนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2512 ประมาณ 2.5 เท่า และจะกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิม 3.2 เท่า หรือเท่ากับพื้นที่ร้อยละ 65.62 ของพื้นที่ทั้งหมด ในจำนวนนี้ อำเภอสระแก้ว มีพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมากที่สุด คือร้อยละ 35.21 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อำเภอโป่งน้ำร้อน (29.69%) อำเภอมะขาม 18.81% และกิ่งอำเภอวังน้ำเย็นมีพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานน้อยที่สุด (16.29%) ในการพิจารณาพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานภายในแต่ละอำเภอนั้นทั้ง 4 อำเภอ จะมีสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากปี พ.ศ. 2512 ดังนี้คือ

อำเภอสระแก้ว มีพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานร้อยละ 71.19 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ คิดเป็นอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 37.86 หรือเท่ากับร้อยละ 27.11 ของพื้นที่การตั้งถิ่นฐานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมดภายในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ โดยมีอัตราการเพิ่มค่อนข้างต่ำ คือร้อยละ 9.46 ต่อปี

กิ่งอำเภอวังน้ำเย็น ปี 2512 แหบจะยังไม่มีการตั้งถิ่นฐาน แต่ในปี 2524 มีพื้นที่การตั้งถิ่นฐานถึง 65.13% ของพื้นที่ทั้งกิ่งอำเภอ คิดเป็นอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นจากเดิม 64.76 % หรือเท่ากับร้อยละ 23.43 ของพื้นที่การตั้งถิ่นฐานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด และมีอัตราการเพิ่มของพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานสูงสุด คือ เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 11.7 เท่า

อำเภอโป่งน้ำร้อนมีพื้นที่การตั้งถิ่นฐานร้อยละ 64.35 ของพื้นที่อำเภอ พื้นที่นั้นเพิ่มขึ้นจากเดิม (ปี พ.ศ. 2512) ร้อยละ 55.55 ซึ่งเท่ากับร้อยละ 37.10 ของพื้นที่การตั้งถิ่นฐานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด พื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่เพิ่มขึ้นนี้มีจำนวนมากที่สุดภายใน 4 อำเภอ และมีอัตราการเพิ่มค่อนข้างสูงคือร้อยละ 52.57 ต่อปี

อำเภอมะขาม มีพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานค่อนข้างน้อยคือร้อยละ 59.18 ของพื้นที่ ทั้งอำเภอ พื้นที่นี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นจากปี 2512 เพียงร้อยละ 26.85 หรือเท่ากับร้อยละ 12.36 ของพื้นที่การตั้งถิ่นฐานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด พื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่เพิ่มขึ้นจะมีจำนวนน้อยที่สุดในภายใน 4 อำเภอ ขณะเดียวกันก็มีอัตราการเพิ่มต่ำที่สุด เช่นเดียวกันคือร้อยละ 6.91 ต่อปี

ลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ 4 อำเภอในปี พ.ศ. 2524 แม้จำนวนหมู่บ้านจะเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม แต่การกระจายตัวของหมู่บ้านต่อพื้นที่ การตั้งถิ่นฐานจะเบาบางกว่าเดิมและขนาดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานจะใหญ่กว่าเดิมเล็กน้อยโดยมีค่าความหนาแน่นเท่ากับ 5.10 กม.²/หมู่บ้าน สำหรับลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานภายในแต่ละอำเภอดังนี้คือ อำเภอสระแก้ว ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นมากที่สุดประมาณครึ่งหนึ่ง (48.25%) ของจำนวนหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด โดยมีอัตราการเพิ่มค่อนข้างสูง (16.36% ต่อปี) การกระจายตัวของหมู่บ้านในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานมีความหนาแน่นมากกว่าอำเภออื่น ๆ ภายใน 4 อำเภอ 1 หมู่บ้านมีขนาดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานโดยเฉลี่ยเล็กกว่าอำเภออื่น ๆ โดยมีค่าความหนาแน่นเท่ากับ 4.05 กม.²/หมู่บ้าน ตรงกันข้ามกับ อ.มะขาม ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นน้อยที่สุด (9.87%) และมีอัตราการเพิ่มต่ำที่สุด (3.28% ต่อปี) แต่กลับมีลักษณะการกระจายตัวและขนาดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านคล้ายคลึงกับ อำเภอสระแก้ว โดยมีค่าเฉลี่ยความหนาแน่นเท่ากับ 4.52 กม.²/หมู่บ้าน ส่วนอำเภอโป่งน้ำร้อนและกิ่งอำเภอวังน้ำเย็น ทั้ง 2 อำเภอจะมีจำนวนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2512 ใกล้เคียงกันคือร้อยละ 21.27 และร้อยละ 20.61 ของจำนวนหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด แต่จำนวนหมู่บ้านของอำเภอโป่งน้ำร้อนมีอัตราการเพิ่มค่อนข้างต่ำ (12.63% ต่อปี) ขณะที่กิ่งอำเภอวังน้ำเย็นมีอัตราการเพิ่มสูงมากคือปีละ 2.61 เท่า แต่ตั้ง 2 อำเภอมีลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านและขนาดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใกล้เคียงกัน โดยหมู่บ้านจะกระจายตัวเบาบางกว่าเดิมและมีขนาดพื้นที่ตั้งถิ่นฐานมากกว่าอำเภอสระแก้ว และอำเภอมะขาม ค่าความหนาแน่นเท่ากับ 7.04 และ 6.41 กม.²/หมู่บ้าน ตามลำดับ (ตารางที่ 4.5, 4.6)

ตารางที่ 4.6 แสดงพื้นที่การตั้งถิ่นฐาน¹

ตัวแปร	พื้นที่ (กม. ²)	พ.ศ. 2512					พ.ศ. 2524					การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ตั้งถิ่นฐาน พ.ศ. 2512-2524		
		จำนวน หมู่บ้าน	พื้นที่ตั้งถิ่นฐาน		ร้อยละ พื้นที่อำเภอ	ความหนาแน่น (กม. ² /หมู่บ้าน)	จำนวน หมู่บ้าน	พื้นที่ตั้งถิ่นฐาน		ร้อยละ พื้นที่อำเภอ	ความหนาแน่น (กม. ² /หมู่บ้าน)	เพิ่มขึ้น		อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ/ปี)
			กม. ²	ร้อยละ				กม. ²	ร้อยละ			กม. ²	ร้อยละ	
อ.สระแก้ว	1,890	112	830.07	53.26	33.33	5.62	332	1,345.57	35.21	71.19	4.05	715.50	27.11	9.46
กิ่งอ.วังน้ำเย็น	956	3	4.40	0.37	0.46	1.46	97	622.68	16.29	65.13	6.41	616.28	23.43	1,170.96
อ.โป่งน้ำร้อน	1,763	64	155.23	13.13	6.60	2.42	161	1,134.56	29.69	64.35	7.04	979.33	37.10	52.57
อ.มะขาม	1,215	114	392.87	33.22	32.33	3.44	159	719.06	18.61	59.18	4.52	326.21	12.36	6.91
รวม	5,824	293	1,182.57	100.00	20.30	4.03	749	3,821.89	100.00	65.62	5.10	2,639.32	100.00	18.59

¹ พื้นที่การตั้งถิ่นฐาน หมายถึงการใช้ที่ดินทุกประเภทยกเว้นพื้นที่ป่า

ที่มา : ตารางที่ 4.1, 4.2, 4.5

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2.2 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน¹

1) จำนวนหมู่บ้าน ซึ่งจำแนกตาม เขตการปกครองของแต่ละอำเภอจะมี ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในช่วงก่อนที่ถนนทั้งสายจะสร้าง เสร็จตลอดทั้งสายและหลังจากที่สร้าง เสร็จจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เนื่องจากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วสร้าง เสร็จตลอดทั้งสายปี 2520 ดังนั้นข้อมูลปี 2515 คือตัวแทนของจำนวนหมู่บ้านก่อนการสร้างถนน ปี 2520 คือตัวแทนของ ข้อมูลปีที่ถนนสร้าง เสร็จพอดี และปี 2525 คือปีที่ถนนสร้าง เสร็จแล้ว 5 ปี จนกระทั่งถึง สภาปัจจุบัน (ปี 2527)

อำเภอสระแก้ว ปี 2515 มีจำนวนหมู่บ้าน 60 หมู่บ้าน หรือร้อยละ 36.36 ของจำนวนหมู่บ้านทั้งอำเภอ ปี 2520-2520 มีหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 12 หมู่บ้าน คิดเป็น อัตราการเพิ่มร้อยละ 4.0 ต่อปี ปี 2505-2525 มีจำนวนหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 36 หมู่บ้านคือจาก 72 หมู่บ้าน (34.95%) เป็น 108 หมู่บ้าน (37.24%) ในปี 2525 อัตราการเพิ่มร้อยละ 10.0 ต่อปี แต่เมื่อคิดตั้งแต่ถนนสร้าง เสร็จจนถึงปัจจุบัน (2520-2527) จะมีหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 64 หมู่บ้าน อัตราเพิ่มเท่ากับร้อยละ 12.70 ต่อปี โดยปี 2527 มี 136 หมู่บ้าน (40.84%)

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านภายในแต่ละตำบลนั้น ปี 2515-2520 ตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านมากกว่าตำบลอื่น ๆ คือ ตำบลสระแก้ว 14 หมู่บ้าน (19.44%) ปี 2515 และ 14 หมู่บ้าน (19.44%) ปี 2520 กับตำบลบ้านแก้ง ซึ่งปี 2515 มี 13 หมู่บ้าน (21.67%) และไม่เพิ่มจำนวนอีกเลยจนถึงปัจจุบัน แต่อัตราการเพิ่มจำนวนหมู่บ้านปี 2515-2520 ของ ตำบลสระแก้วค่อนข้างต่ำคือร้อยละ 3.32 ขณะที่ตำบลศาลาลำดวน ตำบลท่าแยก และ ตำบลเขาฉกรรจ์ แต่ละตำบลดังกล่าวมีจำนวนหมู่บ้านค่อนข้างต่ำ แต่จะมีอัตราการเพิ่มค่อนข้างสูง คือประมาณร้อยละ 5-8 ต่อปี หลังจากนั้นปี 2520-2525 ตำบลเขาฉกรรจ์จะมีจำนวน หมู่บ้านมากที่สุด คือ ปี 2525 มี 20 หมู่บ้าน (18.52%) และมีอัตราการเพิ่มจำนวนหมู่บ้าน สูงสุดคือร้อยละ 24.44 ต่อปี รองลงมาคือ ตำบลโคกปีผ่อง 16 หมู่บ้าน (14.81%) อัตรา การเพิ่มร้อยละ 15.58 ต่อปี ตำบลท่าแยกมี 16 หมู่บ้าน (14.81%) อัตราการเพิ่มร้อยละ 9.09 ต่อปี ตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านลดลงคือตำบลสระแก้ว เนื่องจากตำบลสระแก้วได้แยกมา

¹ แผนกทะเบียนท้องที่ กองปกครองท้องที่ กรมการปกครอง.

ตารางที่ 4.7 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามเขตการปกครองปี 2515-2527

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนหมู่บ้าน								การเปลี่ยนแปลง					
	2515		2520		2525		2527		2515-2520		2520-2525		2520-2527	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี
1. อ.สระแก้ว	60	36.36	72	34.95	108	37.24	136	40.84	12	4.00	36	10.00	64	12.70
2. อ.วังน้ำเย็น	-	-	17	8.25	43	14.83	48	14.41	-	-	28	30.59	31	28.05
3. อ.โป่งน้ำร้อน	32	19.40	40	19.42	58	20.00	66	19.82	8	5.00	18	9.00	26	9.29
4. อ.มะขาม	73	44.24	77	37.38	81	27.93	83	24.93	4	1.10	4	1.04	6	1.11
รวม	165	100.00	206	100.00	290	100.00	333	100.00	24	2.91	84	8.16	127	8.81

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.8 จำนวนหมู่บ้านของ อ.สระแก้ว จำแนกตาม เขตการปกครอง

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนหมู่บ้าน								การเปลี่ยนแปลง					
	2515		2520		2525		2527		2515/2520		2520-2525		2520-2527	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี
1. ต.สระแก้ว	12	20.00	14	19.44	11	10.19	13	9.56	2	3.33	-3	-4.29	-1	-1.02
2. ต.สระขวัญ	-	-	-	-	10	9.26	18	11.77	-	-	-	-	-	-
3. ต.เขาฉกรรจ์	7	11.67	9	12.50	20	18.52	14	10.29	2	5.71	11	24.44	5	7.94
4. ต.พระเหลียง	-	-	-	-	-	-	8	5.88	-	-	-	-	-	-
5. ต.หนองหว้า	-	-	-	-	-	-	14	10.29	-	-	-	-	-	-
6. ต.โคกปีบข้อม	8	13.33	9	12.50	16	14.81	16	11.77	1	2.50	7	15.56	7	11.11
7. ต.บ้านแก้ง	13	21.67	13	18.06	13	12.04	13	9.56	-	-	-	-	-	-
8. ต.ศาลาลำดวน	7	11.67	10	13.89	13	12.04	14	10.29	3	8.57	3	6.00	4	5.71
9. ต.ท่าเกษม	5	8.33	6	8.33	9	8.33	12	8.82	1	4.00	3	10.00	6	14.29
10. ต.ท่าแยง	8	13.33	11	15.28	16	14.81	16	11.77	3	7.50	5	9.09	5	8.49
อ.สระแก้ว	60	100.00	72	100.00	108	100.00	136	100.00	12	4.00	36	10.00	64	12.70

หมายเหตุ ต.สระขวัญจัดตั้งเมื่อ 1 เมษายน 2525 โดยแยกมาจาก ต.สระแก้ว

ต.หนองหว้าจัดตั้งเมื่อ 18 พฤษภาคม 2527 โดยแยกมาจาก ต.เขาฉกรรจ์

ต.พระเหลียงจัดตั้งเมื่อ 17 สิงหาคม 2527 โดยแยกมาจาก ต.เขาฉกรรจ์

จากตำบลสระแก้วเมื่อปี 2525 จากการที่ตำบลเขาฉกรรจ์ มีจำนวนและอัตราการเพิ่ม
จำนวนหมู่บ้านสูงมากทำให้จัดตั้ง ตำบลพระเพลิง และตำบลหนองหว้า โดยแยกมาจาก
ตำบลเขาฉกรรจ์ปี 2527 ปัจจุบัน (ปี 2527) ตำบลที่เคยมีจำนวนและอัตราการเพิ่ม
ของหมู่บ้านค่อนข้างต่ำ คือ ตำบลสระขวัญ ตำบลโคกปีบ้อง และตำบลท่าแยก มีตำบลละ
16 หมู่บ้าน (11.77%)

อำเภอวังน้ำเย็น ซึ่งจัดตั้งเมื่อปี 2519 นั้น ปี 2520 มีเพียง 17 หมู่บ้าน
หรือร้อยละ 8.25 ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด แต่หลังจากนั้น 5 ปี (ปี 2520-2525)
มีจำนวนหมู่บ้านปี 2525 ถึง 43 หมู่บ้านคิดเป็นอัตราการเพิ่มร้อยละ 30.59 ต่อปี ปัจจุบัน
มีหมู่บ้านทั้งสิ้น 48 หมู่บ้าน (14.41%) สำหรับตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านและอัตราการเพิ่ม
ค่อนข้างสูง คือ ตำบลวังน้ำเย็น และตำบลวังสมบูรณ์ โดยเฉพาะตำบลวังสมบูรณ์มีในปี
2520-2525 มีอัตราการเพิ่มจำนวนหมู่บ้านสูงมาก คือร้อยละ 55.0 ต่อปี คือ เพิ่มจาก 4
หมู่บ้าน เป็น 15 หมู่บ้าน ปัจจุบันตำบลตาหลังในซึ่งอดีตเคยมีจำนวนหมู่บ้านค่อนข้างน้อยและ
มีอัตราการเพิ่มต่ำจะมีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุด คือ 13 หมู่บ้าน (27.09%) เนื่องจากปี
2527 ได้จัดตั้งตำบลขึ้นใหม่ 2 ตำบลคือ ตำบลคลองหินปูน แยกมาจากตำบลวังน้ำเย็นและ
ตำบลวังใหม่แยกมาจากตำบลวังสมบูรณ์

อำเภอโป่งน้ำร้อน มีจำนวนหมู่บ้านและอัตราการเพิ่มค่อนข้างต่ำ ปี 2515 มีเพียง
32 หมู่บ้าน (19.40%) และเพิ่มขึ้นเป็น 40 หมู่บ้านในปี 2520 คิดเป็นอัตราการเพิ่มร้อยละ
5.0 ต่อปี แต่ปี 2525 มีจำนวนหมู่บ้าน 58 หมู่บ้านทำให้มีอัตราการเพิ่มของจำนวนหมู่บ้าน
สูงกว่าปี 2515-2520 เกือบเท่าตัว คือเท่ากับร้อยละ 9.0 ต่อปี ปัจจุบันมีจำนวนหมู่บ้าน
66 หมู่บ้าน (19.82%)

การเปลี่ยนแปลงจำนวนหมู่บ้านของแต่ละตำบลนั้น ปี 2515-2520 ซึ่งมีอยู่ 4 ตำบล
จะมีเพียง 2 ตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านเพิ่มขึ้น คือ ตำบลโป่งน้ำร้อนเพิ่มขึ้น 2 หมู่บ้าน เพิ่มจาก
9 หมู่บ้าน (28.13%) เป็น 11 หมู่บ้าน (27.50%) อัตราเพิ่มร้อยละ 4.44 ต่อปี และตำบล
ทรายขาวเพิ่มขึ้น 6 หมู่บ้าน เพิ่มจาก 8 หมู่บ้าน (25.0%) เป็น 14 หมู่บ้าน (35.0%)
อัตราเพิ่มร้อยละ 15.0 ต่อปี ส่วนอีก 2 ตำบลที่เหลือคือ ตำบลทับไทรและตำบลหนองตาคง
มีจำนวนหมู่บ้านเท่าเดิม แต่หลังจากปี 2520 (ปี 2520-2525) มีเพียงตำบลหนองตาคง

ตารางที่ 4.9 จำนวนหมู่บ้านของอ.วังน้ำเย็นจำแนกตาม เขตการปกครอง

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนหมู่บ้าน						การเปลี่ยนแปลง			
	2520		2525		2527		2520-2525		2520-2527	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี
1. ต.วังน้ำเย็น	6	36.29	16	37.21	8	18.87	10	33.33	2	4.76
2. ต.วังใหม่	-	-	-	-	7	14.58	-	-	-	-
3. ต.วังสมบูรณ์	4	23.53	15	34.88	10	20.83	11	55.00	6	21.43
4. ต.ตาหลังโน	7	41.18	12	27.91	13	27.09	5	14.29	6	12.24
5. ต.คลองหินปูน	-	-	-	-	10	20.83	-	-	-	-
อ.วังน้ำเย็น	17	100.00	43	100.00	48	100.00	26	30.59	31	26.05

หมายเหตุ ต.วังใหม่จัดตั้งเมื่อ 18 พฤษภาคม 2527 โดยแยกมาจาก ต.วังสมบูรณ์

ต.คลองหินปูนจัดตั้งเมื่อ 17 สิงหาคม 2527 โดยแยกมาจาก ต.วังน้ำเย็น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.10 จำนวนหมู่บ้านของ อ.โป่งน้ำร้อนจำแนกตามเขตการปกครอง

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนหมู่บ้าน								การเปลี่ยนแปลง					
	2515		2520		2525		2527		2515-2520		2520-2525		2520-2527	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี
1. ต.โป่งน้ำร้อน	9	28.13	11	27.50	11	18.97	14	21.21	2	4.44	-	-	3	3.90
2. ต.ทับไทร	7	21.87	7	17.50	7	12.07	7	10.61	-	-	-	-	-	-
3. ต.ทรายขาว	8	25.00	14	35.00	7	12.07	7	10.61	6	15.00	-7	-10.00	-7	-7.14
4. ต.หนองตากง	8	25.00	8	20.00	11	18.97	13	19.70	-	-	3	7.50	5	8.93
5. ต.ปะตง	-	-	-	-	14	24.14	14	21.21	-	-	-	-	-	-
6. ต.ทุ่งขนาน	-	-	-	-	4	6.89	6	9.09	-	-	-	-	-	-
7. ต.สะตอน	-	-	-	-	4	6.89	5	7.57	-	-	-	-	-	-
อ.โป่งน้ำร้อน	32	100.00	40	100.00	58	100.00	66	100.00	8	5.00	18	9.00	26	9.29

หมายเหตุ ต.ปะตงจัดตั้งเมื่อ 27 กรกฎาคม 2522 โดยแยกมาจาก ต.ทรายขาว

ต.ทุ่งขนานจัดตั้งเมื่อ 1 พฤษภาคม 2525 โดยแยกมาจาก ต.ปะตง

ต.สะตอนจัดตั้งเมื่อ 15 สิงหาคม 2525 โดยแยกมาจาก ต.ทรายขาว

เท่านั้นที่มีหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 3 หมู่บ้าน คือจาก 8 หมู่บ้าน (20.0%) ในปี 2520 เป็น 11 หมู่บ้าน (18.97%) ในปี 2525 อัตราการเพิ่มเท่ากับร้อยละ 7.50 ต่อปี ตำบลที่มีหมู่บ้านลดลงคือตำบลทรายขาวลดลง 7 หมู่บ้าน อัตราการลดร้อยละ 10.0 ต่อปี โดยลดลงจาก 14 หมู่บ้าน เหลือเพียง 7 หมู่บ้าน (12.07%) สาเหตุที่ตำบลทรายขาวมีจำนวนหมู่บ้านลดลงเนื่องจากการจัดตั้งตำบลปะดง ซึ่งแยกมาจากตำบลทรายขาวเมื่อปี 2522 และในปี 2525 ได้จัดตั้งตำบลขึ้นใหม่อีก 2 ตำบลคือ ตำบลทุ่งขนานแยกมาจากตำบลปะดง และตำบลสะตอน แยกมาจากตำบลทรายขาว ปัจจุบันตำบลโป่งน้ำร้อนและตำบลปะดงจะมีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุด คือ 14 หมู่บ้าน (21.21%) เท่ากัน และตำบลซึ่งเพิ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2525 คือ ตำบลทุ่งขนาน และตำบลสะตอน จะมีจำนวนหมู่บ้านน้อยที่สุด คือ 6 หมู่บ้าน (9.09%) และ 5 หมู่บ้าน (7.57%) ตามลำดับ

อำเภอมะขาม ปี 2515-2520 มีจำนวนหมู่บ้านสูงมาก แต่มีอัตราการเพิ่มต่ำมาก โดยเพิ่มขึ้น 4 หมู่บ้านคือ จาก 73 หมู่บ้าน (44.24%) เป็น 77 หมู่บ้าน (37.38%) อัตราการเพิ่มร้อยละ 1.10 ต่อปี และปี 2520-2525 เพิ่มขึ้น 4 หมู่บ้านคือจาก 77 หมู่บ้านเป็น 81 หมู่บ้าน (27.93%) อัตราการเพิ่มร้อยละ 1.04 ต่อปี ปัจจุบันอำเภอมะขามยังมีจำนวนหมู่บ้านค่อนข้างสูงคือ 83 หมู่บ้าน (24.93%)

จำนวนหมู่บ้านในตำบลต่าง ๆ มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงดังนี้คือ ตำบลปัดวี ตำบลฉนวน และตำบลวังแซ้ม จะมีจำนวนเท่าเดิมตลอดตั้งแต่ปี 2515-2527 และมีเพียง 3 ตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านเพิ่มขึ้นคือ ตำบลท่าหลวง ปี 2515-2520 เพิ่มขึ้น 1 หมู่บ้านจาก 7 หมู่บ้าน (9.59%) เป็น 8 หมู่บ้าน (10.39%) อัตราการเพิ่มร้อยละ 2.86 ต่อปี ปี 2520-2527 มีจำนวนหมู่บ้านเท่าเดิม ตำบลพลวง ปี 2515-2520 เพิ่มขึ้น 1 หมู่บ้านจาก 11 หมู่บ้าน (15.07%) เป็น 12 หมู่บ้าน (15.58%) อัตราการเพิ่มร้อยละ 1.82 ต่อปี ปี 2520-2525 เพิ่มขึ้น 3 หมู่บ้าน จาก 12 หมู่บ้านเป็น 15 หมู่บ้าน (18.51%) อัตราการเพิ่มร้อยละ 5.0 ต่อปี และตำบลตะเคียนทอง ปี 2515-2520 เพิ่มขึ้น 2 หมู่บ้านคือจาก 13 หมู่บ้าน (17.81%) เป็น 15 หมู่บ้าน (19.48%) อัตราการเพิ่มร้อยละ 1.33 ต่อปี ส่วนตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านลดลงคือตำบลมะขาม โดยลดลง 7 หมู่บ้านคือจาก 15 หมู่บ้าน (19.48%) ในปี 2520 เหลือ 8 หมู่บ้าน (9.88%) ในปี 2525 อัตราการลดเท่ากับร้อยละ 9.33 ต่อปี สาเหตุของการลดลง

ตารางที่ 4.11 จำนวนหมู่บ้านของ อ.มะขาม จำแนกตามเขตการปกครอง

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนหมู่บ้าน								การเปลี่ยนแปลง					
	2515		2520		2525		2527		2515-2520		2520-2525		2520-2527	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี	จำนวน	ร้อยละ/ปี
1. ต.มะขาม	15	20.54	15	19.48	8	9.88	8	9.64	-	-	-7	-9.33	-7	-6.67
2. ต.ท่าหลวง	7	9.59	8	10.39	8	9.88	8	9.64	1	2.88	-	-	-	-
3. ต.อ่างกีรี	-	-	-	-	7	8.64	7	8.43	-	-	-	-	-	-
4. ต.ปัดวี	8	10.96	8	10.39	8	9.88	8	9.64	-	-	-	-	-	-
5. ต.ดมัน	8	10.96	8	10.39	8	9.88	8	9.64	-	-	-	-	-	-
6. ต.วังแซ้ม	11	15.07	11	14.29	11	13.58	11	13.25	-	-	-	-	-	-
7. ต.พลวง	11	15.07	12	15.58	15	18.51	16	19.28	1	1.82	3	5.00	4	4.76
8. ต.ตะเคียนทอง	13	17.81	15	19.48	16	19.75	17	20.48	2	3.08	1	1.33	2	1.90
อ.มะขาม	73	100.00	77	100.00	81	100.00	83	100.00	4	1.10	4	1.04	6	1.11

หมายเหตุ ต.อ่างกีรีจัดตั้งเมื่อ 1 กันยายน 2525 โดยแยกมาจาก ต.มะขาม

เนื่องจากการจัดตั้งตำบลอ่างศิระโดยแยกจากตำบลมะขามเมื่อปี 2525 ดังนั้นในปัจจุบันตำบล ตะเคียนทองจะมีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุดคือ 17 หมู่บ้าน (20.48%) รองลงมาได้แก่ ตำบล พหลวง 16 หมู่บ้าน (19.28%) ตำบลวังแฉิม 11 หมู่บ้าน (13.25%) ตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้าน น้อยที่สุดคือ อ่างศิระ 7 หมู่บ้าน (8.43%) ส่วนตำบลที่เหลือคือ มะขาม ท่าหลวง ปัดวี และ ฉมิม จะมีจำนวนหมู่บ้านเท่ากันหมดคือ 8 หมู่บ้าน (9.64%)

จากลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนหมู่บ้านของแต่ละอำเภอปรากฏว่าช่วงปี 2515-2520 หมู่บ้านในแต่ละอำเภอมิมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยมีอัตราการเพิ่มของจำนวนหมู่บ้านทั้ง 4 อำเภอเท่ากับร้อยละ 2.91 ต่อปี การเพิ่มจำนวนหมู่บ้านของแต่ละอำเภอมีอัตราค่อนข้างต่ำ 1-5% ต่อปี ในจำนวนนี้อำเภอโป่งน้ำร้อนซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านค่อนข้างน้อยแต่มีอัตราการเพิ่ม สูงที่สุด ตรงกันข้ามกับ อ.มะขาม ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุดแต่กลับมีอัตราการเพิ่มต่ำที่สุด แต่ใน ช่วงปี 2520-2525 จำนวนหมู่บ้านทั้ง 4 อำเภอจะเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมประมาณ 3 เท่าตัว คือ มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 8.16 ต่อปี แต่อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนหมู่บ้านในแต่ละอำเภอมี อัตราส่วนแตกต่างกันมากคือตั้งแต่ 1-30% ต่อปี ได้แก่ อำเภอวังน้ำเย็นซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านน้อย ที่สุดแต่มีอัตราการเพิ่มสูงที่สุด ขณะเดียวกันอำเภอมะขาม ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านรองลงมาจาก อำเภอสระแก้ว ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุด แต่อำเภอมะขามกลับมีอัตราการเพิ่มของจำนวน หมู่บ้านต่ำสุด สำหรับสภาพปัจจุบัน (ปี 2527) จำนวนหมู่บ้านของแต่ละอำเภอจะมีลักษณะ เช่น เดียวกับปี 2525 อำเภอสระแก้วมีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุดคือ 136 หมู่บ้าน (40.84%) รอง ลงมาคือได้แก่ อำเภอมะขาม 83 หมู่บ้าน (24.93%) อำเภอโป่งน้ำร้อน 66 หมู่บ้าน (19.82%) และอำเภอวังน้ำเย็นน้อยที่สุดคือ 48 หมู่บ้าน (14.41%)

หมายเหตุ หัวข้อ 2.2.2 วิเคราะห์จากตารางที่ 4.7-4.11

2) ความหนาแน่นของหมู่บ้าน จะมีลักษณะสัมพันธ์กับจำนวนหมู่บ้านและการ เปลี่ยนแปลงจำนวนหมู่บ้านในช่วงเวลาต่าง ๆ ความหนาแน่นของหมู่บ้านทั้งในระดับตำบลและ อำเภอจะวัดได้จากขนาดพื้นที่โดยเฉลี่ยของหมู่บ้าน ซึ่งคำนวณได้จากจำนวนหมู่บ้านต่อพื้นที่ ความหนาแน่นของหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นคือการที่หมู่บ้านมีขนาดพื้นที่โดยเฉลี่ยเล็กลง การเปลี่ยนแปลง ความหนาแน่นของหมู่บ้านภายในแต่ละตำบลหรืออำเภอในช่วงเวลาต่าง ๆ เป็นการแสดงลักษณะ การกระจายตัวของหมู่บ้านได้ดียิ่งขึ้น

ตารางที่ 4.12 แสดงขนาดของหมู่บ้านจำแนกตามพื้นที่การปกครอง

ตัวแปร เขตการปกครอง	พื้นที่ (กม. ²)	จำนวนหมู่บ้าน				ขนาดหมู่บ้าน กม. ² /หมู่บ้าน				การเปลี่ยนแปลง(ร้อยละ/ปี)		
		2515	2520	2525	2527	2515	2520	2525	2527	2515-2520	2520-2525	2520-2527
1. อ.สระแก้ว	2,728.605	60	72	108	136	57.48	37.90	25.26	20.06	10.33	10.01	12.70
2. อ.วังน้ำเย็น	.720.0	-	17	43	48	-	42.35	16.74	15.00	-	30.60	28.05
3. อ.โป่งน้ำร้อน	1,344.054	32	40	58	66	42.00	33.60	29.17	20.36	5.00	9.00	9.29
4. อ.มะขาม	1,357,186	73	77	81	83	18.59	17.63	16.78	16.35	1.09	1.04	1.12
รวม	6,149.845	165	206	290	333	37.27	29.85	21.21	18.47	4.97	8.15	8.80

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อำเภอสระแก้ว แต่ละตำบลมีหมู่บ้านกระจายตัวหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น

โดยมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านเล็กลงตามลำดับตั้งแต่ปี 2515-2527 ปี 2515 แต่ละตำบลจะมีพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 17-115 ตารางกิโลเมตร ตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวหนาแน่นที่สุดคือ ตำบลบ้านแก้ง ซึ่งมีขนาดเฉลี่ยพื้นที่หมู่บ้านน้อยที่สุด (17.04 ตร.กม.) รองลงมาได้แก่ ตำบลศาลาลำดวน (17.64 ตร.กม.) ตำบลเขาฉกรรจ์จะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านเบาบางที่สุดโดยมีขนาดเฉลี่ยพื้นที่หมู่บ้านเท่ากับ 115.52 ตารางกิโลเมตร สาเหตุที่เบาบางมากเนื่องจากตำบลเขาฉกรรจ์มีจำนวนหมู่บ้านค่อนข้างน้อยแต่กลับมีพื้นที่ตำบลมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ตำบลท่าแยก (75.64 ตร.กม.) ปี 2520 เฉลี่ยแต่ละตำบลจะมีพื้นที่หมู่บ้าน 12-89 ตารางกิโลเมตร โดยอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านจะอยู่ระหว่างร้อยละ 2-8 ต่อปี ตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวหนาแน่นที่สุดคือ ตำบลศาลาลำดวน หมู่บ้านจะมีพื้นที่เฉลี่ยเท่ากับ 12.22 ตารางกิโลเมตร และมีอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านเท่ากับ ร้อยละ 8.58 รองลงมาได้แก่ ตำบลบ้านแก้ง (17.04 ตร.กม.) ซึ่งมีความหนาแน่นของหมู่บ้านคงที่ตลอดทุกช่วงปี ตำบลที่มีการกระจายตัวของหมู่บ้านเบาบางที่สุดคือ ตำบลเขาฉกรรจ์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยพื้นที่หมู่บ้านเท่ากับ 89.85 ตารางกิโลเมตร อัตราการลดลงของพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านเท่ากับร้อยละ 5.71 ต่อปี รองลงมาได้แก่ ตำบลท่าแยก (55.01 ตร.กม.) อัตราการลดเท่ากับร้อยละ 7.50 ต่อปี ปี 2525 หมู่บ้านในแต่ละตำบลมีพื้นที่เฉลี่ย 9-40 ตารางกิโลเมตร และอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่หมู่บ้านคือร้อยละ 6-27 ต่อปี ตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวหนาแน่นที่สุดคือ ตำบลศาลาลำดวน (9.40 ตร.กม.) มีอัตราการลดจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านเท่ากับร้อยละ 6 ต่อปี รองลงมาได้แก่ ตำบลสระแก้ว (11.33 ตร.กม.) อัตราลดร้อยละ 27.18 ต่อปี ส่วนตำบลที่มีการกระจายตัวของหมู่บ้านเบาบางที่สุดยังคงได้แก่ ตำบลเขาฉกรรจ์ (40.43 ตร.กม.) อัตราลดสูงสุดคือร้อยละ 24.45 ต่อปี รองลงมายังคงเป็นตำบลท่าแยก (37.82 ตร.กม.) เช่นกันโดยมีอัตราลดร้อยละ 9.09 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) พื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านในแต่ละตำบลจะมีพื้นที่ใกล้เคียงกับปี 2525 คือมีพื้นที่ 8-37 ตารางกิโลเมตร ตำบลที่ยังมีการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นที่สุดยังคงเป็นตำบลศาลาลำดวน (8.73 ตร.กม.) รองลงมาได้แก่ ตำบลสระแก้ว (9.59 ตร.กม.) ตำบลท่าแยก (37.82 ตร.กม.) และตำบลพระเพลิง (34.38 ตร.กม.) ซึ่งแยกมาจากตำบลเขาฉกรรจ์ เมื่อปี 2527 (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 แสดงขนาดของหมู่บ้าน อ.สระแก้ว

ตัวแปร เขตการปกครอง	พื้นที่ (กม. ²)	จำนวนหมู่บ้าน				ขนาดหมู่บ้าน (กม. ² /หมู่บ้าน)				การเปลี่ยนแปลง(ร้อยละ/ปี)		
		2515	2520	2525	2527	2515	2520	2525	2527	2515-2520	2520-2525	2520-2527
1. ต.สระแก้ว	124.66	12	14	11	13	31.18	26.73	11.33	9.59	3.33	27.18	25.53
2. ต.สระขวัญ	249.54	-	-	10	16	-	-	24.95	15.60	-	-	-
3. ต.เขาฉกรรจ์	216.00	7	9	20	14	115.52	89.85	40.43	15.43	5.71	24.45	88.90
4. ต.พระเพลิง	275.00	-	-	-	8	-	-	-	34.38	-	-	-
5. ต.หนองหว้า	317.625	-	-	-	14	-	-	-	22.69	-	-	-
6. ต.โคกขี้เือง	418.90	8	9	16	16	52.36	46.54	26.18	26.18	2.50	15.55	11.11
7. ต.บ้านแก้ง	221.50	13	13	13	13	17.04	17.04	17.04	17.04	-	-	-
8. ต.ศาลาลำตวน	122.20	7	10	13	14	17.46	12.22	9.40	8.73	8.58	6.00	5.71
9. ต.ท่าเกษม	177.68	5	6	9	12	35.54	29.81	19.74	14.81	4.01	10.00	14.28
10. ต.ท่าแยก	605.10	8	11	16	16	75.64	55.01	37.82	37.82	7.50	9.09	6.49
อ.สระแก้ว	2,728.605	60	72	108	136	45.48	37.90	25.26	20.06	4.00	10.01	12.70

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อำเภอวังน้ำเย็น ปี 2520 แต่ละตำบลมีพื้นที่หมู่บ้านเฉลี่ยตั้งแต่ 31-78 ตารางกิโลเมตร ตำบลตาหลังในจะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นที่สุดโดยแต่ละหมู่บ้านมีพื้นที่โดยเฉลี่ยเท่ากับ 31.14 ตารางกิโลเมตร และตำบลวังสมบูรณ์จะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านเบาบางที่สุด (78 ตร.กม.) ในปี 2525 ค่าเฉลี่ยพื้นที่หมู่บ้านของแต่ละตำบลคือ 11-20 ตารางกิโลเมตร และมีอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่หมู่บ้านสูงมากคือร้อยละ 14-55 ต่อปี ในจำนวนนี้ตำบลวังน้ำเย็นจะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นที่สุดคือ มีขนาดพื้นที่หมู่บ้านเฉลี่ยเท่ากับ 11.88 ตารางกิโลเมตร อัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านเท่ากับร้อยละ 33.32 ต่อปี ส่วนตำบลวังสมบูรณ์ ยังคงมีการกระจายตัวของหมู่บ้านเบาบางที่สุด (20.80 ตร.กม.) อัตราการลดลงมีค่าสูงที่สุดคือร้อยละ 55 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) จำนวนพื้นที่ของหมู่บ้านในแต่ละตำบลคือ 7-20 ตารางกิโลเมตร ตำบลวังน้ำเย็นยังคงมีการกระจายของหมู่บ้านหนาแน่นมากที่สุด โดยมีขนาดพื้นที่หมู่บ้านโดยเฉลี่ยเท่ากับ 7.50 ตารางกิโลเมตร และตำบลวังสมบูรณ์ (20.50 ตร.กม.) ยังคงเบาบางที่สุดเช่นกัน (ตารางที่ 4.14)

อำเภอโป่งน้ำร้อน ปี 2515-2527 มีเพียงบางตำบลเท่านั้นที่หมู่บ้านจะกระจายตัวหนาแน่นเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับอำเภอสระแก้ว ตำบลส่วนใหญ่จะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านค่อนข้างคงที่ ปี 2515 แต่ละตำบลจะมีพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 24-79 ตารางกิโลเมตร ตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวหนาแน่นที่สุดคือ ตำบลหนองตากง ซึ่งมีจำนวนพื้นที่โดยเฉลี่ยแต่ละหมู่บ้านเท่ากับ 24.38 ตารางกิโลเมตร ส่วนตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวเบาบางที่สุดคือ ตำบลทรายขาว (79.88 ตร.กม.) ปี 2520 แต่ละตำบลมีพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 24-45 ตารางกิโลเมตร โดยมีอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่หมู่บ้านร้อยละ 4-15 ต่อปี ตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลงมีเพียง 2 ตำบลคือ ตำบลโป่งน้ำร้อนและตำบลทรายขาว ตำบลหนองตากง ซึ่งมีขนาดของหมู่บ้านเท่าเดิมยังคงมีการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นมากที่สุด และตำบลทรายขาวจะเบาบางที่สุด (45.65 ตร.กม.) โดยมีอัตราการลดลงเท่ากับร้อยละ 15 ต่อปี ปี 2525 แต่ละตำบลจะมีพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 12-34 ตารางกิโลเมตร อัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่หมู่บ้านร้อยละ 7-13 ต่อปี เฉพาะตำบลทรายขาวและตำบลหนองตากงเท่านั้นที่มีการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่น ส่วนตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวหนาแน่นมากที่สุดคือตำบลปะดง (12.86 ตร.กม.) โดยแยกมาจากตำบลทรายขาว เมื่อปี 2522 ส่วนการกระจายตัวของ

ตารางที่ 4.14 แสดงขนาดของหมู่บ้าน อ.วังน้ำเย็น

ตัวแปร เขตการปกครอง	พื้นที่ (กม. ²)	จำนวนหมู่บ้าน			ขนาดหมู่บ้าน (กม. ² /หมู่บ้าน)			การเปลี่ยนแปลง(ร้อยละ/ปี)	
		2520	2525	2527	2520	2525	2527	2520-2525	2520-2527
1. ต.วังน้ำเย็น	60	6	16	8	31.67	11.88	7.50	33.32	46.04
2. ต.วังใหม่	107	-	-	7	-	-	15.29	-	-
3. ต.วังสมบูรณ์	205	4	15	10	78.00	20.80	20.50	55.00	40.07
4. ต.ตาหลังใน	218	7	12	13	31.04	18.17	16.77	14.28	12.24
5. ต.คลองหินปูน	130	-	-	10	-	-	13.00	-	-
อ.วังน้ำเย็น	720	17	43	48	42.35	16.74	15.00	30.60	26.05

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.15 แสดงขนาดของหมู่บ้าน อ.โป่งน้ำร้อน

ตัวแปร เขตการปกครอง	พื้นที่ (กม. ²)	จำนวนหมู่บ้าน				ขนาดหมู่บ้าน (กม. ² /หมู่บ้าน)				การเปลี่ยนแปลง(ร้อยละ/ปี)		
		2515	2520	2525	2527	2515	2520	2525	2527	2515-2520	2520-2525	2520-2527
1. ต.โป่งน้ำร้อน	275	9	11	11	14	30.56	25.00	25.00	19.84	4.45	-	3.90
2. ต.ทับไทร	235	7	7	7	7	33.57	33.57	33.57	33.57	-	-	-
3. ต.ทรายขาว	190	8	14	7	7	79.88	45.65	27.14	27.14	15.00	13.64	9.74
4. ต.หนองตาตง	195	8	8	11	13	24.38	24.38	17.73	15.00	-	7.50	8.93
5. ต.ปะดง	180.054	-	-	14	14	-	-	12.86	12.86	-	-	-
6. ต.ทุ่งขนาบ	136	-	-	4	6	-	-	34.00	22.67	-	-	-
7. ต.สะตอน	133	-	-	4	5	-	-	33.25	26.60	-	-	-
อ.โป่งน้ำร้อน	1,344.054	32	40	58	66	42.00	33.80	23.17	20.36	5.00	9.00	9.29

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมู่บ้านเบาบางที่สุดคือ ตำบลทุ่งขนาน (34 ตร.กม.) ซึ่งแยกมาจากตำบลปะตงเมื่อปี 2525 ปัจจุบัน (ปี 2527) พื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านในแต่ละตำบลจะมีพื้นที่ใกล้เคียงกับปี 2525 คือ 12-33 ตารางกิโลเมตร ตำบลปะตงซึ่งมีค่าความหนาแน่นเท่าเดิมยังคงมีการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นมากที่สุด และตำบลทับไทร (33.57 ตร.กม.) จะเบาบางที่สุด (ตารางที่ 4.15)

อำเภอมะขาม ปี 2515-2527 อำเภอมะขามมีลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านในแต่ละตำบลคล้ายคลึงกับอำเภอโป่งน้ำร้อน แต่ค่าความหนาแน่นมากกว่าปี 2515 แต่ละตำบลจะมีพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 6-48 ตารางกิโลเมตร ตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวหนาแน่นมากที่สุดคือ ตำบลวังแฉ่มมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านน้อยที่สุดคือ 6.22 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ ตำบลมะขาม (8.06 ตร.กม.) ส่วนตำบลที่มีหมู่บ้านกระจายตัวเบาบางที่สุดคือ ตำบลเคียนทอง (48.40 ตร.กม.) รองลงมาได้แก่ ตำบลพลวง (19.35 ตร.กม.) ปี 2520 แต่ละตำบลจะมีจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 6-41 ตารางกิโลเมตร อัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านจะอยู่ระหว่างร้อยละ 1-3 ต่อปี โดยมีตำบลเพียง 3 ตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลงค่าความหนาแน่นคือ ตำบลท่าหลวง ตำบลพลวง และตำบลตะเคียนทอง ส่วนตำบลที่มีการกระจายตัวของหมู่บ้านทั้งหนาแน่นที่สุดและเบาบางที่สุดนั้นยังคงเหมือนเช่นปี 2515 เพียงแต่ขนาดเฉลี่ยของพื้นที่หมู่บ้านในตำบลตะเคียนทองมีค่าลดลงเล็กน้อย ปี 2525 แต่ละตำบลจะมีจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 5-39 ตารางกิโลเมตร และมีอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่หมู่บ้านร้อยละ 1-6 ต่อปี ในจำนวนนี้มีเพียง 3 ตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลงค่าความหนาแน่นคือ ตำบลมะขาม ตำบลพลวง และตำบลตะเคียนทอง ตำบลมะขามเป็นตำบลที่มีอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านสูงสุด (6.02% ต่อปี) ส่วนตำบลที่มีการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นที่สุดคือ ตำบลอ่างศิรี (5.19 ตร.กม.) ซึ่งแยกมาจากตำบลมะขามเมื่อปี 2525 รองลงมาได้แก่ ตำบลวังแฉ่มซึ่งมีขนาดของหมู่บ้านคงที่ตลอดปี 2515-2527 ส่วนที่เบาบางที่สุดคือ ตำบลตะเคียนทอง (39.32 ตร.กม.) อัตราการลดลงเท่ากับร้อยละ 1.34 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) ลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านในแต่ละตำบลจะมีลักษณะเช่นเดียวกับปี 2525 ทุกประการ ยกเว้นเฉพาะขนาดของหมู่บ้านในตำบลพลวง และตำบลตะเคียนทองจะมีขนาดเล็กลงเพียงเล็กน้อย (ตารางที่ 4.16)

ลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านในแต่ละอำเภอตั้งแต่ปี 2515-2527 นั้น หมู่บ้านในอำเภอมะขามจะกระจายตัวหนาแน่นมากที่สุดตั้งแต่ปี 2515-2525 แต่จะมีอัตรา

ตารางที่ 4.16 แสดงขนาดของหมู่บ้าน อ.มะขาม

ตัวแปร เขตการปกครอง	พื้นที่ (กม. ²)	จำนวนหมู่บ้าน				ขนาดหมู่บ้าน (กม. ² /หมู่บ้าน)				การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ/ปี)		
		2515	2520	2525	2527	2515	2520	2525	2527	2515-2520	2520-2525	2520-2527
1. ต.มะขาม	84.51	15	15	8	8	8.06	8.06	10.56	10.56	-	6.02	4.43
2. ต.ท่าหลวง	113.10	7	8	8	8	16.16	14.14	14.14	14.14	2.86	-	-
3. ต.อ่างศิระ	36.32	-	-	7	7	-	-	5.19	5.19	-	-	-
4. ต.บึงวี	113.40	8	8	8	8	14.18	14.18	14.18	14.18	-	-	-
5. ต.ฉมัน	99.54	8	8	8	8	12.44	12.44	12.44	12.44	-	-	-
6. ต.วังแซ้ม	68.38	11	11	11	11	6.22	6.22	6.22	6.22	-	-	-
7. ต.พลวง	212.80	11	12	15	16	19.35	17.73	14.19	13.30	1.83	4.99	4.76
8. ต.ตะเคียนทอง	629.186	13	15	16	17	48.40	41.95	39.32	37.01	3.08	1.34	1.91
อ.มะขาม	1,357.186	73	77	81	83	18.59	17.63	16.76	16.35	1.09	1.04	1.12

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเพิ่มความหนาแน่นของหมู่บ้านดำมาก ปี 2515 มีขนาดพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านเล็กที่สุดคือ 18.59 ตารางกิโลเมตร ปี 2520 เท่ากับ 17.63 ตารางกิโลเมตร อัตราการลดลงเท่ากับ ร้อยละ 1.09 ต่อปี และปี 2525 (16.76 ตร.กม.) มีอัตราการลดลงจากปี 2520 เท่ากับ ร้อยละ 1.04 ต่อปี อำเภอสระแก้วตั้งแต่ปี 2515-2525 จะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านเบา บางที่สุดแต่มีอัตราการลดลงของจำนวนพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านค่อนข้างสูงอย่างสม่ำเสมอ ปี 2515 อำเภอสระแก้วมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้าน 57.48 ตารางกิโลเมตร และเท่ากับ 37.90 ตารางกิโลเมตร ในปี 2520 อัตราการลดปี 2515-2520 เท่ากับร้อยละ 10.33 ต่อปี ปี 2525 (25.26 ตร.กม.) มีอัตราการลดลงจากปี 2520 เท่ากับร้อยละ 10.01 ต่อปี อำเภอโป่งน้ำร้อนจะมีการกระจายตัวของหมู่บ้านค่อนข้างเบาบางเช่นกันและมีอัตราการลดค่อนข้างต่ำ ปี 2515 จะมีขนาดเฉลี่ยของหมู่บ้าน 42 ตารางกิโลเมตร ปี 2520 (33.60 ตร.กม.) มีอัตราการลดลงจากปี 2515 เท่ากับร้อยละ 5.0 ต่อปี ปี 2525 (23.17 ตร.กม.) มีอัตราการลดลงจากปี 2520 ร้อยละ 9.0 ต่อปี สำหรับอำเภอวังน้ำเย็นซึ่งจัดตั้งเมื่อปี 2519 นั้นในปี 2520 มีลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านเบาบางที่สุดโดยหมู่บ้านจะมีขนาดพื้นที่โดยเฉลี่ยเท่ากับ 42.35 ตารางกิโลเมตร แต่ปี 2525 จะมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยของหมู่บ้านเพียง 16.74 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใกล้เคียงกับขนาดหมู่บ้านของอำเภอมะขามในปีเดียวกัน อัตราการลดลงนี้มีค่าสูงสุดคือร้อยละ 30.60 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) อำเภอวังน้ำเย็นจะมีลักษณะการกระจายตัวของหมู่บ้านหนาแน่นมากที่สุดโดยมีขนาดเฉลี่ยของพื้นที่หมู่บ้านน้อยที่สุดคือ 15 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ อำเภอมะขาม (16.35 ตร.กม.) อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอสระแก้วจะเบาบางกว่าโดยมีขนาดเฉลี่ยของพื้นที่หมู่บ้านเท่ากับ 20.36 ตารางกิโลเมตร และ 20.06 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ (ตารางที่ 4.12)

2.2.3 ชุมชนระดับสุขาภิบาล

อำเภอ เป็นหน่วยการปกครองใหญ่ที่สุดของพื้นที่สองข้างถนนสายจินตपुरิ-สระแก้ว ปี 2512 มีอยู่ 3 อำเภอคือ อำเภอสระแก้ว อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม บริเวณที่เป็นชุมชนหนาแน่นและเจริญทางเศรษฐกิจของแต่ละอำเภอจะเป็นที่ตั้งของอำเภอและจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลซึ่งมีอยู่ 3 สุขาภิบาลคือ (แผนที่ 27)

1) สุขาภิบาลสระแก้ว ตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งอำเภอสระแก้วบริเวณซึ่งเป็นจุดตัดระหว่างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว กับถนนสุวรรณศรขนานกับทางรถไฟสายกรุงเทพ-อรัญประเทศ จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2499 มีพื้นที่ 8 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากอำเภอเมืองปราจีนบุรีตามเส้นทางรถยนต์ 100 กิโลเมตร เส้นทางรถไฟ 83 กิโลเมตร

2) สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งอำเภอโป่งน้ำร้อนกับจุดตัดทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3193 (ทับไทร-โป่งน้ำร้อน) จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2499 มีพื้นที่ 42 ตารางกิโลเมตรอยู่ห่างจากอำเภอเมืองจันทบุรีตามเส้นทางรถยนต์ 42 กิโลเมตร

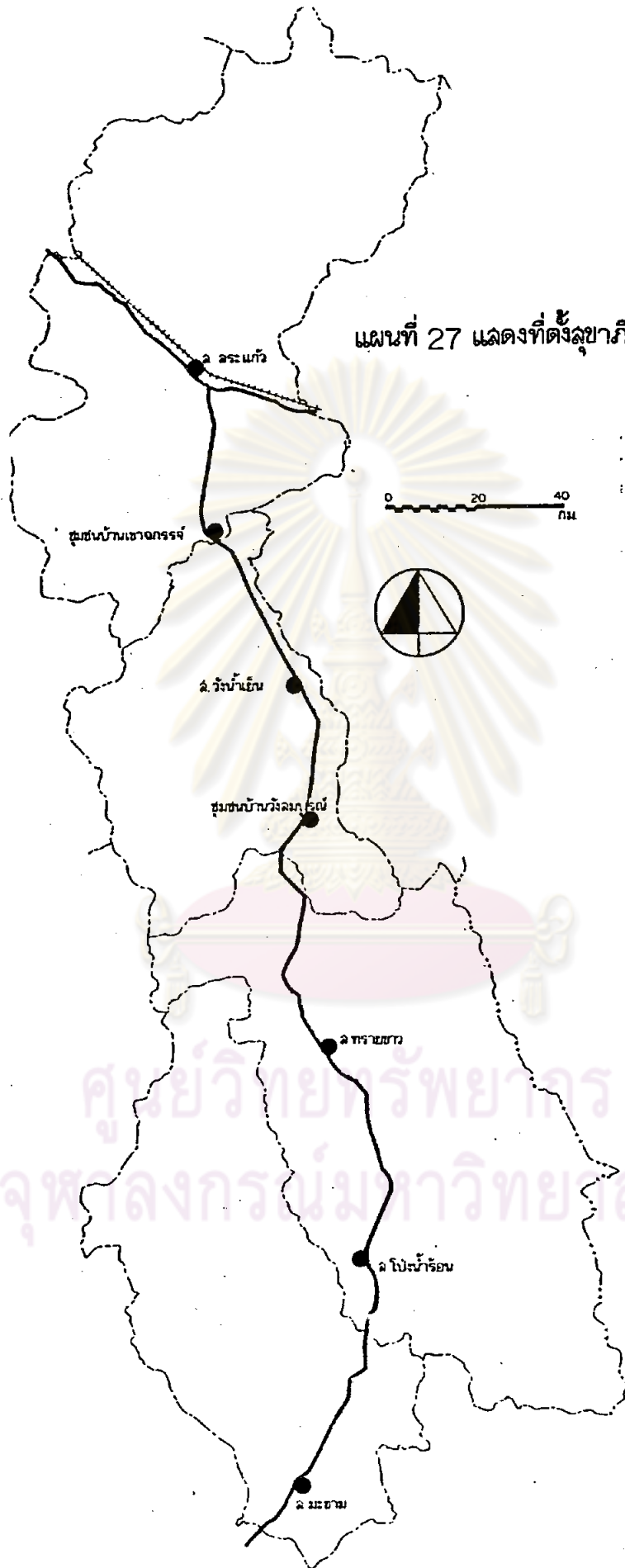
3) สุขาภิบาลมะขาม ตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งอำเภอมะขามซึ่งอยู่ห่างจากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วประมาณ 500 เมตร จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2499 มีพื้นที่ 0.75 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากอำเภอเมืองจันทบุรีตามเส้นทางรถยนต์ 12 กิโลเมตร

ภายหลังจากที่ถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ซึ่งแบ่งการสร้างออกเป็น 3 ช่วงตอน คือระหว่างอำเภอมะขาม-อำเภอโป่งน้ำร้อน สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี 2515 ระหว่างอำเภอโป่งน้ำร้อน-อำเภอวังน้ำเย็น สร้างเสร็จปี 2520 และระหว่างอำเภอวังน้ำเย็น-อำเภอสระแก้ว สร้างเสร็จปี 2516 ระหว่างที่ถนนทั้งสายยังสร้างไม่เสร็จได้มีการจัดตั้งกิ่งอำเภอวังน้ำเย็นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2519 และยกฐานะเป็นอำเภอวังน้ำเย็น เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2526 นอกจากนี้มีบริเวณที่เป็นชุมชนหนาแน่นและมีความเจริญทางเศรษฐกิจซึ่งจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก 2 สุขาภิบาลคือ

1) สุขาภิบาลทรายขาว ตั้งอยู่บริเวณสองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ประมาณกิโลเมตรที่ 60-64 ระหว่างบ้านตามูนกับบ้านปะตงซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างตำบลทรายขาวกับตำบลปะตง อำเภอโป่งน้ำร้อนจัดตั้งเป็นสุขาภิบาล เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2515 มีพื้นที่ 4.10 ตารางกิโลเมตร และขยายเขตเป็น 8.50 ตารางกิโลเมตร เมื่อปี 2522 อยู่ห่างจากอำเภอเมืองจันทบุรีตามเส้นทางรถยนต์ประมาณ 66 กิโลเมตร

แผนที่ 27

แผนที่ 27 แสดงที่ตั้งจุฬารักษิบาลและชุมชน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) สุขาภิบาลวังน้ำเย็น ตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งอำเภอวังน้ำเย็นซึ่งอยู่
บริเวณสองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว จัดตั้งเป็นสุขาภิบาล เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2523
มีพื้นที่ 2.75 กิโลเมตร อยู่ห่างจากเมืองปราจีนบุรีตามเส้นทางรถยนต์ 140 กิโลเมตร

2.3 ลักษณะชุมชนสุขาภิบาล

2.3.1 การใช้ที่ดินในเขตสุขาภิบาล

การใช้ที่ดินในเขตสุขาภิบาลปี 2527 จากการศึกษาโดยการสำรวจ
ภาคสนามของผู้ทำการวิจัยประกอบกับการใช้แผนที่สุขาภิบาลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และ
ภาพถ่ายทางอากาศจากกรมแผนที่ทหาร ปรากฏว่าทั้ง 5 สุขาภิบาล ซึ่งอยู่พื้นที่ 4 อำเภอซึ่งอยู่
สองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว จะมีพื้นที่ว่างมากที่สุดร้อยละ 96.24 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่
ว่างนี้จะเป็นที่โล่งปะปนกับพื้นที่ทำการเกษตรกรรมเป็นหย่อม ๆ ได้แก่ นาข้าว และพืชไร่ต่าง ๆ
ไม้ผล-ไม้ยืนต้น และพืชผัก พื้นที่ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 4 จะมีการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ
รวมทั้งสิ้น 8 ประเภท โดยมีการใช้ที่ดินเป็นย่านพักอาศัยมากที่สุด (1.72%) รองลงมา
ได้แก่ พื้นที่ถนนและซอย บริเวณโรงเรียน ศาสนสถาน สถาบันราชการ ย่านอุตสาหกรรม
ย่านการค้า และบริเวณกิจการสาธารณูปโภคตามลำดับ การใช้ที่ดินของแต่ละสุขาภิบาลมีดังนี้
คือ (ตารางที่ 4.17)

1. สุขาภิบาลสระแก้ว มีพื้นที่ทั้งสุขาภิบาล 5,000 ไร่ เป็นพื้นที่ว่าง
4,765.23 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 95.30 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ว่างนี้จะ เป็นนาข้าวปะปนกับ
ที่โล่งและหนองน้ำ พื้นที่ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 5 มีการใช้ที่ดินแต่ละประเภทดังนี้คือ
(แผนที่ 28 และแผนที่ 29)

1) ย่านพักอาศัย ย่านพักอาศัยของสุขาภิบาลสระแก้วมีการใช้
พื้นที่มากที่สุดคือ 10๙.84 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 2.14 ของพื้นที่สุขาภิบาล ย่านพักอาศัยนี้
หมายถึง พื้นที่ใช้สำหรับปลูกบ้านพักอาศัยประเภทต่าง ๆ โดยไม่นับรวมที่พักอาศัยที่ใช้เป็นร้านค้า
หรือโรงงานอุตสาหกรรม ลักษณะของบ้านพักอาศัยส่วนใหญ่จะเป็น เรือนแถวและห้องแถวไม้
บริเวณที่เป็นย่านพักอาศัยหนาแน่นมี 3 บริเวณคือ บริเวณชุมชนบ้านสุขสันต์ซึ่งตั้งอยู่หลังโรงเรียน
วัดสระแก้ว ส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยของคณงานและกรรมกรผู้มีรายได้น้อยเช่าอยู่ บริเวณตรงกัน

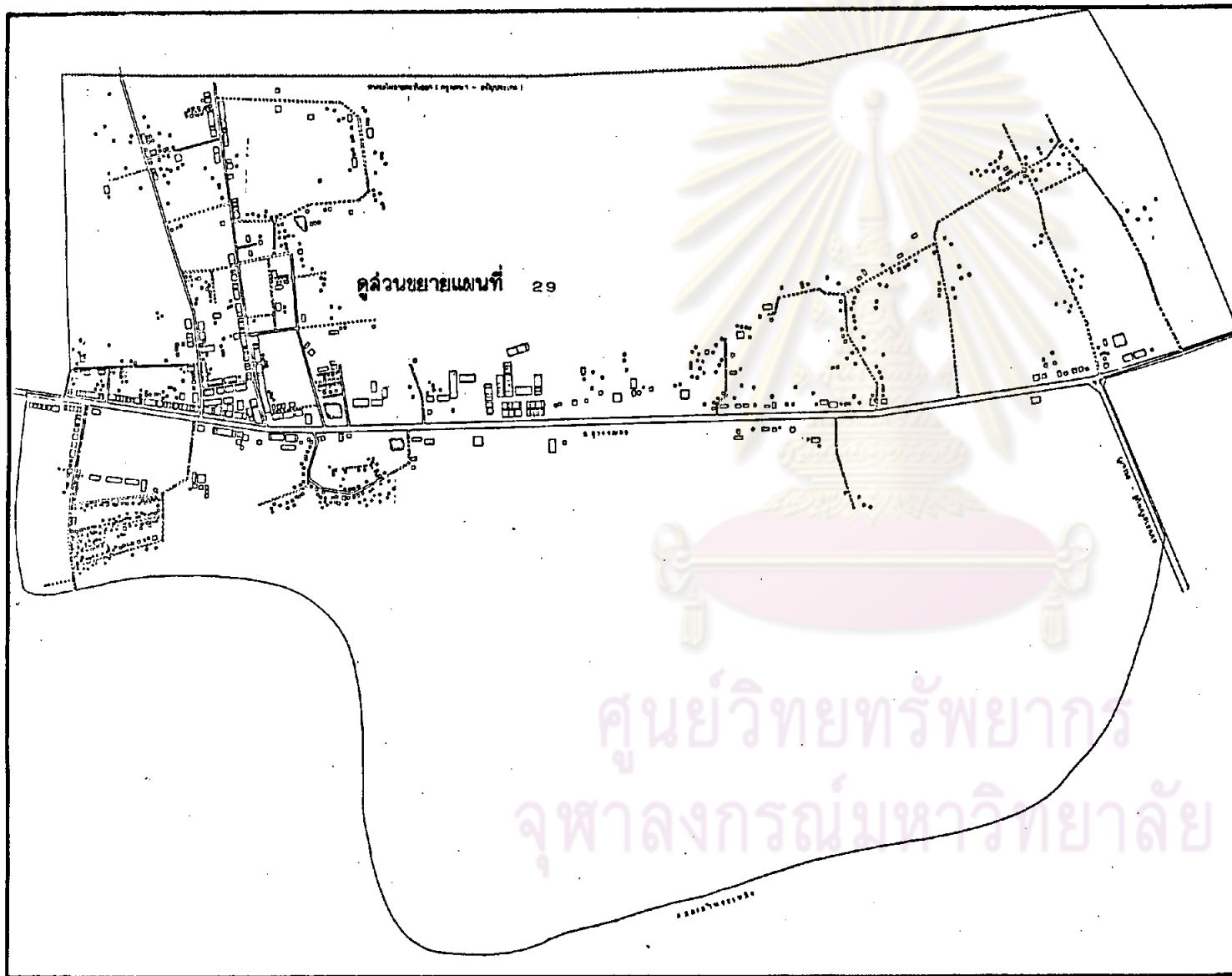

ตารางที่ 4.17 แสดงการใช้ที่ดินในเขตชุมชนบริเวณสองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ปี 2527

ประเภทการใช้ที่ดิน	การใช้ที่ดินของสมาชิกบาล (ไร่)												การใช้ที่ดินชุมชน (ไร่)			
	มะขาม		ปองน้ำร้อน		ทรายขาว		วังน้ำเย็น		สระแก้ว		รวม 5 สุขาภิบาล		บ้านเขาฉกรรจ์		บ้านวังสมบูรณ์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ย่านพักอาศัย	32.20	8.87	110.78	0.42	144.11	2.71	274.05	15.94	108.84	2.14	867.98	1.72	11.38	0.89	18.10	0.80
ย่านการค้า	3.29	0.70	1.82	0.01	8.47	0.16	15.94	0.93	21.29	0.43	50.81	0.13	5.78	0.35	7.82	0.38
บริเวณสถาบันราชการ	3.58	0.78	21.26	0.08	1.85	0.04	5.32	0.31	10.23	0.20	42.24	0.11	0.25	0.02	0.12	0.01
ท่าอากาศยาน	0.35	0.07	1.98	0.01	52.09	0.98	2.28	0.13	3.08	0.06	57.98	0.15	3.16	0.19	8.35	0.32
บริเวณศาสนสถาน	4.01	0.86	24.78	0.09	15.99	0.30	16.24	0.95	7.13	0.14	89.93	0.19	8.75	0.53	2.20	0.11
บริเวณโรงเรียน	3.38	0.72	22.03	0.08	21.81	0.40	28.42	1.54	9.28	0.19	82.72	0.21	2.25	0.14	1.11	0.05
บริเวณกิจการสาธารณูปโภค	0.22	0.05	1.13	0.01	0.22	0.01	0.17	0.01	2.58	0.05	4.32	0.01	-	-	-	-
พื้นที่ถนนและซอย	16.83	3.55	185.56	0.63	109.48	2.08	117.34	6.83	74.94	1.48	463.93	1.28	28.48	1.74	45.77	2.29
ที่ว่างและอื่น ๆ	405.09	86.42	28,900.58	98.87	4,858.70	93.34	1,280.89	73.38	4,785.23	85.30	37,290.59	98.24	1,580.19	86.34	1,921.83	98.04
รวม	468.75	100.00	28,250.00	100.00	5,312.50	100.00	1,718.75	100.00	5,000.00	100.00	38,750.00	100.00	1,840.25	100.00	2,001.10	100.00

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม...และแผนที่สุขาภิบาลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คู่มือขยายแผนที่ 29

แผนที่ 28 แสดงการใช้ที่ดินของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2527

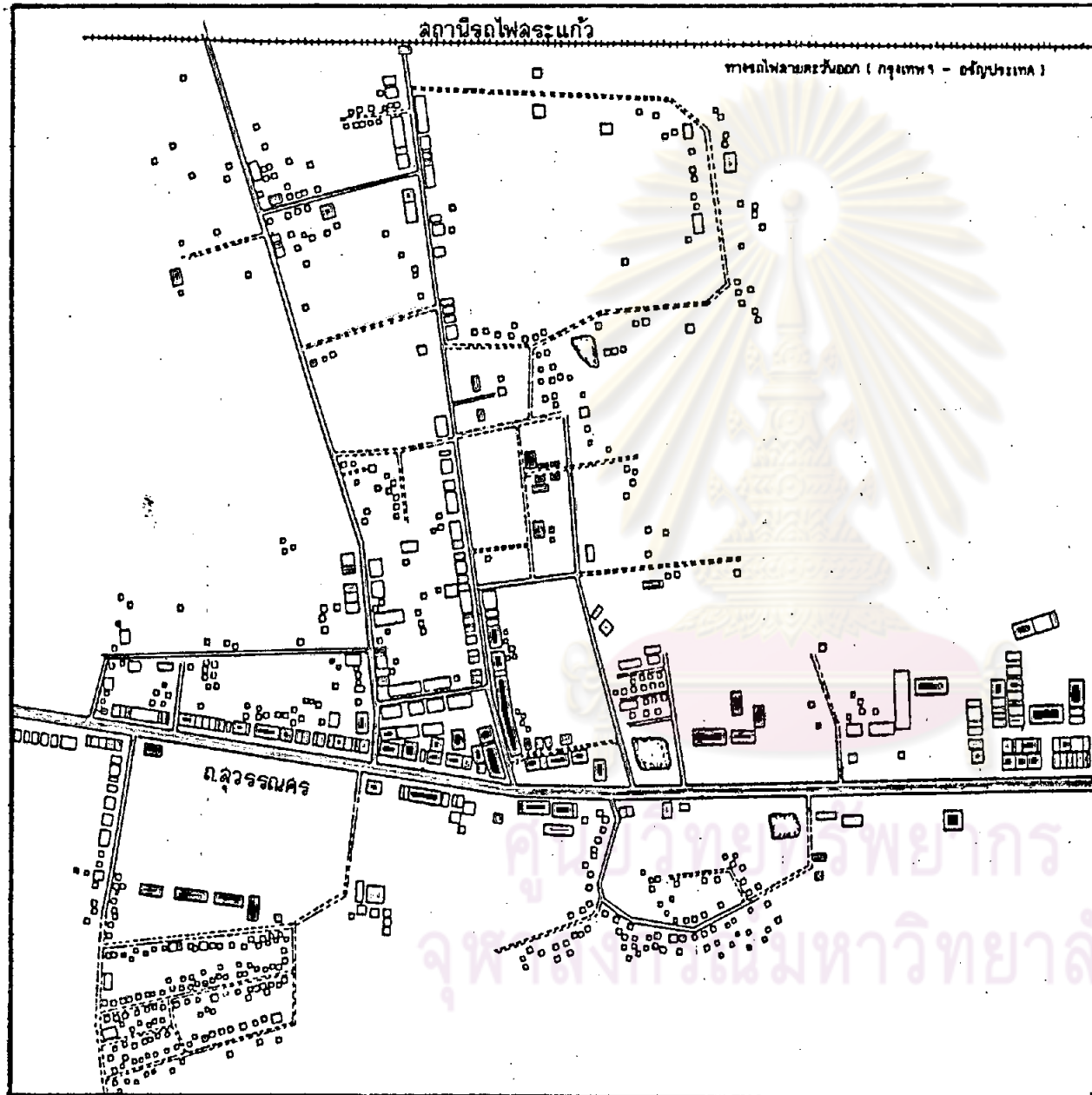
- ย่านพักอาศัย
 - ย่านการค้า
 - สถาบันราชการ
 - ย่านอุตสาหกรรม
 - โรงเรียนสินค้า
 - ศาลากลาง
 - โรงเรียน
 - อาคารศูนย์โรค
 - ถนนและซอย
 - ที่ว่าง นานาชาติ
- แอ่งน้ำที่
 แอ่งน้ำที่คดของภาค
 ภูเขาสูง

0 50 100 150 200 ม

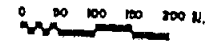

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 29 แสดงผังขยายการใช้ที่ดินของชุมชนตำบล
ละแก้ว พ.ศ. 2527

- บ้านพักอาศัย
 - บ้านการค้า
 - สถานบริการราชการ
 - ย่านอุตสาหกรรม
 - โรงเรียนสินค้า
 - ศาลากลาง
 - โรงเรียน
 - อาคารศูนย์โท
 - ถนนและเขื่อน
 - ที่ว่าง อาคาร ไฟ
- แอ่งน้ำที่ แอ่งน้ำคลองกอก
 สุทธิ Av

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้ามกับโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช บริเวณหน้าสถานีรถไฟสระแก้ว และกระจายทั่วไปทางตอนบนของฝั่งขวาถัดจากบริเวณจุดตัดระหว่างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว กับถนนสุวรรณศร

2) ย่านการค้า การใช้ที่ดินเป็นย่านการค้ามีพื้นที่เท่ากับ 21.29 ไร่ (0.43%) อาคารร้านค้าส่วนใหญ่มีสภาพเป็นตึกแถวซึ่งใช้ชั้นล่างของตึกแถวเป็นที่ประกอบการค้า และชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัยของครอบครัว ยกเว้นอาคารพาณิชย์ล้วน ๆ ได้แก่ ธนาคาร โรงแรม โรงภาพยนตร์ สถานีบริการน้ำมัน และตลาดสด ย่านการค้าของสุขาภิบาลสระแก้วจะกระจุกตัวรวมกันเป็นกลุ่มอย่างชัดเจน เป็นกลุ่มใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ตอนบนของพื้นที่สุขาภิบาล บริเวณถนนสุวรรณศรทางฝั่งขวาซึ่งขนานกับทางรถไฟสายตะวันออก ถัดจากบริเวณนี้ลงมาจะเป็นศูนย์การค้าสระแก้วซึ่งสร้างขึ้นใหม่แต่จะมีขนาดเล็กกว่าย่านการค้าเดิม ลักษณะของอาคารบริเวณศูนย์การค้าใหม่นี้จะเป็นตึกแถวทั้งหมดซึ่งมีลักษณะความเป็นระเบียบมากกว่าศูนย์การค้าเดิม

3) บริเวณสถาบันราชการ การใช้พื้นที่เพื่อเป็นสถาบันราชการ มีพื้นที่เท่ากับ 10.23 ไร่ (0.20%) สถาบันราชการนี้ได้แก่ ที่ว่าการอำเภอ หอประชุม สถานีตำรวจ สำนักงานที่ดินอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษา โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว (ขนาด 60 เตียง) และส่วนมาเลเซีย ที่ตั้งของสถานี่ราชการเหล่านี้ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ด้านข้างและด้านหลังของย่านการค้าสำคัญ

4) ย่านอุตสาหกรรม ย่านอุตสาหกรรมจะมีการใช้ที่ดินเพียงเล็กน้อยคือ 3.08 ไร่ (0.06%) อุตสาหกรรมที่ปรากฏเป็นอุตสาหกรรมบริการคือ การซ่อมสร้างเครื่องยนต์ซึ่งแทรกอยู่กับย่านการค้า และโรงสี

5) บริเวณศาสนสถาน มีพื้นที่เท่ากับ 7.13 ไร่ (0.14%) ได้แก่ บริเวณวัดซึ่งมีอยู่ 2 วัด โดยตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับย่านพักอาศัยหนาแน่นคือ วัดสระแก้ว และวัดหนองกะท้อ ศาลเจ้าซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับสถาบันราชการ

6) บริเวณโรงเรียน พื้นที่บริเวณโรงเรียนทั้งหมดเท่ากับ 9.28 ไร่ (0.19%) ซึ่งมีพื้นที่มากกว่าบริเวณศาสนสถานเล็กน้อย สถานศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกับบริเวณวัด และโรงเรียนฝักวิชาชีพ

7) บริเวณกิจการสาธารณูปโภค พื้นที่ที่ใช้เป็นบริเวณกิจการสาธารณูปโภคจะมีการใช้พื้นที่น้อยกว่าการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ คือเท่ากับ 2.58 ไร่ (0.05%) ได้แก่ พื้นที่โรงประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ไปรษณีย์ สถานีขนส่ง และสถานีรถไฟ บริเวณกิจการสาธารณูปโภคนี้ส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนสุวรรณศรใกล้เคียงกับย่านการค้า

8) พื้นที่ถนนและซอย พื้นที่ถนนและซอยจะวัดจากความกว้างของพื้นที่ผิวจราจรและไหล่ถนน สุขาภิบาลสระแก้วมีพื้นที่ถนนและซอยประกอบด้วยถนนสายหลักคือถนนสุวรรณศรซึ่งผ่านกลางพื้นที่สุขาภิบาลตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ถนนสายจันทบุรี-สระแก้วซึ่งมาตัดกับถนนสุวรรณศรและซอยต่าง ๆ ซึ่งมักมีพื้นที่ผิวจราจรเป็นแอสฟัลท์บริเวณย่านการค้า พื้นที่ถนนและซอยมีพื้นที่ทั้งหมดเท่ากับ 74.34 ไร่ (1.49%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากย่านที่พักอาศัย

2. สุขาภิบาลวังน้ำเย็น มีพื้นที่ทั้งสุขาภิบาล 1,718.75 ไร่ เป็นพื้นที่ว่างเท่ากับ 1,260.99 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 73.36 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ว่างนี้เป็นไร่ข้าวโพดปะปนกับที่โล่ง พื้นที่ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 27 มีการใช้ที่ดินแต่ละประเภทดังนี้ คือ (แผนที่ 30)

1) ย่านที่พักอาศัย จะมีการใช้ที่ดินมากที่สุดเท่ากับ 274.05 ไร่ (15.94%) ย่านที่พักอาศัยจะกระจายทั่วไปบริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว และลึกเข้าไปจากถนนสายหลักบริเวณหลังย่านการค้า โดยกระจายตัวหนาแน่นทางตอนบนของพื้นที่สุขาภิบาลอีกบริเวณหนึ่งซึ่งหนาแน่นได้แก่ ตอนบนของสถาบันราชการ ลักษณะของบ้านพักอาศัยส่วนใหญ่จะเป็น เรือนแถวและห้องแถวไม้ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของชาวไร่และผู้รับจ้างทำงานในไร่

2) ย่านการค้า การใช้ที่ดินเป็นย่านการค้ามีพื้นที่เท่ากับ 15.94 ไร่ (0.93%) อาคารร้านค้าส่วนใหญ่มีสภาพเป็น เรือนแถวและห้องแถวไม้ จะมีตึกแถวปะปนบ้างโดยเฉพาะบริเวณรอบ ๆ ตลาดสด อาคารเหล่านี้ใช้เป็นทั้งที่พักอาศัยและสถานที่ประกอบการค้า อาคารพาณิชย์ล้วน ๆ ได้แก่ ธนาคาร โรงแรม โรงภาพยนตร์ สถานีบริการน้ำมัน และตลาดสด ย่านการค้านี้จะกระจุกตัวหนาแน่นบริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วถัดจากย่านที่พักอาศัยหนาแน่น

3) บริเวณสถาบันราชการ การใช้ที่ดินบริเวณสถาบันราชการมีพื้นที่เท่ากับ 5.32 ไร่ (0.31%) ซึ่งมีพื้นที่น้อยกว่าสุขาภิบาลสระแก้วประมาณเท่าตัว บริเวณสถาบันราชการนี้กระจายอยู่ทางตอนล่างของพื้นที่สุขาภิบาลบริเวณฝั่งซ้ายของถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ได้แก่ ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ สำนักงานเกษตรอำเภอ สถานีอนามัย และส่วนมาเลเรีย

4) ย่านอุตสาหกรรม มีพื้นที่เพียงเล็กน้อยเพียง 2.28 ไร่ (0.13%) อุตสาหกรรมของสุขาภิบาลวังน้ำเย็นแทบทั้งหมด เป็นอุตสาหกรรมการให้บริการบริการซ่อม-สร้างเครื่องยนต์ ซึ่งตั้งเรียงรายบริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วถัดจากย่านการค้า และโรงสีตั้งอยู่ใกล้เคียงกับย่านพักอาศัย

5) บริเวณศาสนสถาน ได้แก่ บริเวณวัดซึ่งมีขนาดใหญ่ 2 วัดคือ วัดวังน้ำเย็น ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังย่านพักอาศัยหนาแน่น และวัดทองมิตรสัมพันธ์ตั้งอยู่เหนือบริเวณสถาบันราชการทั้ง 2 วัดมีพื้นที่รวมกัน 16.24 ไร่ (0.95%)

6) บริเวณโรงเรียน สุขาภิบาลวังน้ำเย็นมีโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาคือ โรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตั้งอยู่เหนือบริเวณย่านพักอาศัย โรงเรียนระดับประถมศึกษาได้แก่ โรงเรียนมิตรสัมพันธ์ 179 ตั้งอยู่เหนือบริเวณโรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม ทั้ง 2 โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่มีนักเรียนจำนวนมาก และโรงเรียนมิตรสัมพันธ์ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาตั้งอยู่ด้านหลังสถาบันราชการ พื้นที่ทั้ง 3 โรงเรียนมีพื้นที่เท่ากับ 26.42 ไร่ (1.54%)

7) บริเวณกิจการสาธารณูปโภค พื้นที่ซึ่งเป็นบริเวณกิจการสาธารณูปโภคจะมีพื้นที่น้อยที่สุดคือ 0.17 ไร่ (0.01%) ได้แก่ ที่ตั้งไปรษณีย์ และไฟฟ้า

8) พื้นที่ถนนและซอย สุขาภิบาลวังน้ำเย็นมีถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว เป็นถนนสายหลักผ่านกลางพื้นที่สุขาภิบาลตามแนวเหนือ-ใต้ และถนนซอยแยกจากถนนสายหลักซึ่งหนาแน่นบริเวณย่านการค้าและย่านพักอาศัย พื้นที่ถนนและซอยมีพื้นที่ 117.34 ไร่ (6.83%) ซึ่งมากเป็นอันดับที่ 2 รองจากย่านพักอาศัย

3. สุขาภิบาลทรายขาว มีพื้นที่ทั้งสุขาภิบาล 5,312.50 ไร่ เป็นพื้นที่ว่าง 4,958.70 ไร่ หรือเท่ากับ 93.34% ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ว่างจะเป็นที่โล่งปะปนกับพื้นที่ปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น ฝ้าย ข้าวโพด มันสำปะหลัง ฯลฯ พืชผัก และไม้ผล-ไม้ยืนต้น พื้นที่ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 7 มีการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ดังนี้ (แผนที่ 31, 32 และ 33)

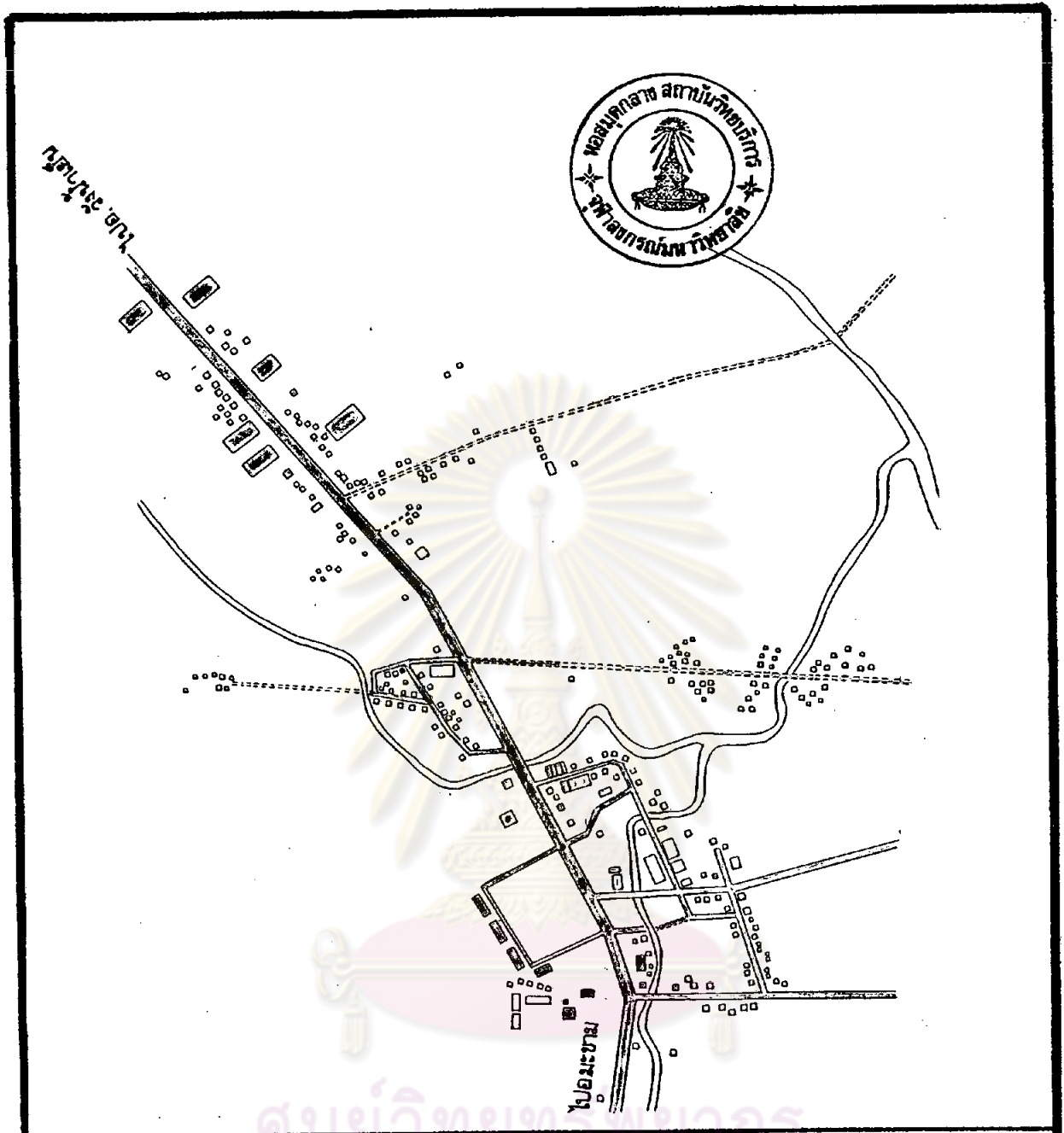
1) ย่านพักอาศัย พื้นที่ที่เป็นย่านพักอาศัยจะมีการใช้ที่ดินมากที่สุดคือ 144.11 ไร่ (2.71%) ย่านพักอาศัยแบ่งออกเป็น 2 ย่านคือ บริเวณบ้านตามูนซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นก่อนตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ลักษณะของอาคารพักอาศัยส่วนใหญ่จะเป็น เรือนแถวและห้องแถวไม้ชั้นเดียวซึ่งเป็นที่พักอาศัยของผู้ที่มีอาชีพทำไร่ ซึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรบริเวณใกล้เคียง ย่านพักอาศัยอีกบริเวณหนึ่งอยู่เหนือขึ้นไปจากบริเวณแรกอยู่ที่บ้านปะดง ย่านพักอาศัยบริเวณบ้านปะดงจะกระจายตัวหนาแน่นกว่า ส่วนใหญ่จะรวมตัวอยู่หลังย่านการค้า ลักษณะของอาคารส่วนใหญ่จะเป็น เรือนแถวและห้องแถวไม้สองชั้นซึ่งมีความคงทนถาวรกว่าอาคารในย่านพักอาศัยบ้านตามูน

2) ย่านการค้ามีพื้นที่เท่ากับ 8.47 ไร่ (0.16%) ซึ่งมีพื้นที่น้อยกว่าย่านการค้าของสุขาภิบาลวังน้ำเย็นประมาณเท่าตัว ย่านการค้าหนาแน่นและธุรกิจการค้าที่สำคัญ ๆ จะรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจนบริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วที่บ้านปะดง ย่านการค้าของสุขาภิบาลทรายขาว แม้ว่าจะมีการใช้ที่ดินน้อยกว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็นเกือบเท่าตัวก็ตาม แต่สุขาภิบาลทรายขาวก็มีชนิดของธุรกิจการค้าคล้ายคลึงกับสุขาภิบาลวังน้ำเย็น แต่อาคารที่เป็นย่านการค้าจะมีลักษณะ เป็นตึกแถว เป็นส่วนใหญ่และแผงลอยซึ่งมีลักษณะคล้ายตลาดสดจะตั้งเรียงรายหน้าบริเวณตึกแถว ส่วนบริเวณบ้านตามูนจะมีร้านค้าประเภทร้านชำและเบ็ดเตล็ดซึ่งเป็นห้องแถวหรือเรือนแถวไม้กระจายอยู่ห่าง ๆ แทรกตามย่านพักอาศัย

3) บริเวณสถาบันราชการ สุขาภิบาลทรายขาว เป็นเพียงสุขาภิบาลเดียวที่ไม่ได้ตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งอำเภอทำให้มีการใช้ที่ดิน เป็นสถาบันราชการน้อยมากคือเพียง 1.85 ไร่ (0.04%) ได้แก่ สถานีตำรวจ สถานีอนามัย และหน่วยมาเลเรีย

4) ย่านอุตสาหกรรม ย่านอุตสาหกรรมมีการใช้พื้นที่ 52.09 ไร่ (0.98%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากย่านพักอาศัย และพื้นที่ถนนและซอย พื้นที่ย่าน

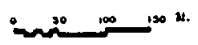

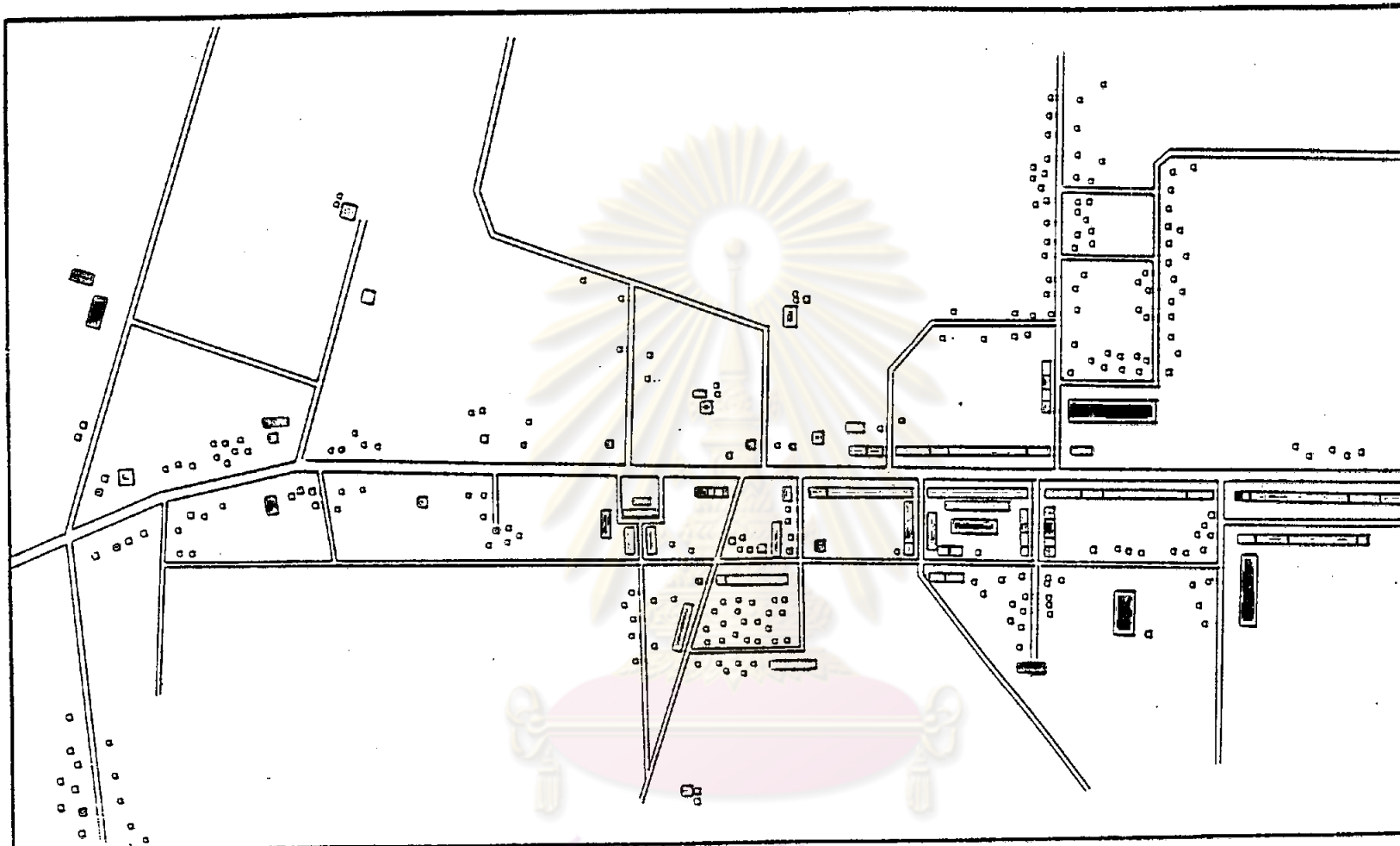

แผนที่ ๑๒ แสดงส่วนขยายการใช้ที่ดินชุมชน บ้านตามน พ.ศ. 2527.

ศูนย์วิทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	โรงเรียน		รถโรงเรียน
	สำนักงาน		ป้ายรถโรงเรียน
	ประตูโรงเรียน		ถนนและซอย
	สนามกีฬา		แปลงที่ดิน
	สนามกีฬา		แปลงที่ดิน
	สนามกีฬา		แปลงที่ดิน

แผนที่ 33 ๑๓ แสดงลุ่มนขยกการใช้ที่ดินชุมชนบ้านปะตง พ.ศ. 2527

0 100 200 300 ม.

	ย่านหัตถาศัย		โรงเรียน
	ย่านการค้า		อาคารอนุบาล
	สถาบันราชการ		ถนน
	ย่านอุตสาหกรรม		แอสฟัลท์ แอสฟัลต์คคคอนกรีต
	ศาลากลาง		ลูกรัง ดิน
			ที่ว่าง นาข้าว

อุตสาหกรรมมีอุตสาหกรรมเพียง 2 ประเภทคือ การทำมันเส้น ที่ย่านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ จึงได้แก่ ลานมัน ซึ่งปรากฏอยู่ตลอดสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วที่ผ่านพื้นที่สุขาภิบาลทรายขาว กับอุตสาหกรรมบริการซ่อม-สร้างเครื่องยนต์ซึ่งกระจายอยู่ในบริเวณย่านการค้าหนาแน่น

5) บริเวณศาสนสถาน มีการใช้พื้นที่ 15.99 ไร่ (0.30%)

บริเวณศาสนสถานมีหลายประเภทได้แก่ วัด สำนักสงฆ์ และศาลเจ้า พื้นที่บริเวณศาสนสถานส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ใกล้เคียงกับย่านพักอาศัย วัดจะตั้งอยู่ใกล้บริเวณถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ส่วนศาลเจ้าและสำนักสงฆ์จะตั้งอยู่ลึกเข้าไปจากถนนสายหลัก

6) บริเวณโรงเรียน มีการใช้พื้นที่ 21.61 ไร่ (0.40%)

โรงเรียนมีทั้งระดับประถมศึกษาคือโรงเรียนบ้านตามูน ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ใกล้เคียงกับย่านพักอาศัยบ้านตามูน และโรงเรียนบ้านปะตงซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และมีจำนวนนักเรียนมากที่สุดในจังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่บริเวณริมถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ย่านชุมชนพักอาศัยบ้านปะตง และโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาคือ โรงเรียนทรายขาววิทยาซึ่งตั้งอยู่ห่างจากย่านพักอาศัยบ้านปะตงเล็กน้อย

7) บริเวณกิจการสาธารณูปโภค มีการใช้พื้นที่น้อยที่สุดคือ 0.22

ไร่ (0.01%) เป็นที่ตั้งของประปาขนาดเล็กของเอกชนที่บ้านปะตง และไปรษณีย์ซึ่งเช่าเรือนแถวไม้เป็นที่ทำการ

8) พื้นที่ถนนและซอย สุขาภิบาลทรายขาวมีลักษณะ เช่นเดียวกับ

สุขาภิบาลอื่น ๆ คือมีถนนสายหลักได้แก่ถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ผ่านกลางพื้นที่สุขาภิบาลในแนวเหนือ-ใต้ นอกจากนี้ยังมีซอยต่าง ๆ ในย่านการค้าและย่านพักอาศัย ซอยต่าง ๆ จะเป็นเส้นทางติดต่อระหว่างสุขาภิบาลทรายขาวกับชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็กซึ่งอยู่ลึกเข้าไปจากถนนสายหลัก พื้นที่ถนนและซอยมีการใช้พื้นที่ทั้งสิ้น 109.46 ไร่ (2.06%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากย่านพักอาศัย

4. สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน มีพื้นที่ทั้งสุขาภิบาล 26,250 ไร่ พื้นที่แทบ

ทั้งหมดคือ 25,900.58 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 98.67 ของพื้นที่ทั้งหมดจะเป็นพื้นที่ว่าง พื้นที่

ว่างนี้จะ เป็นที่โล่งปะปนกับพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง ฝ้าย ถั่วต่าง ๆ พืชผัก และไม้ผล-ไม้ยืนต้น พื้นที่ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 2 มีการใช้ที่ดิน ประเภทต่าง ๆ ดังนี้ (แผนที่ 34 และ 35)

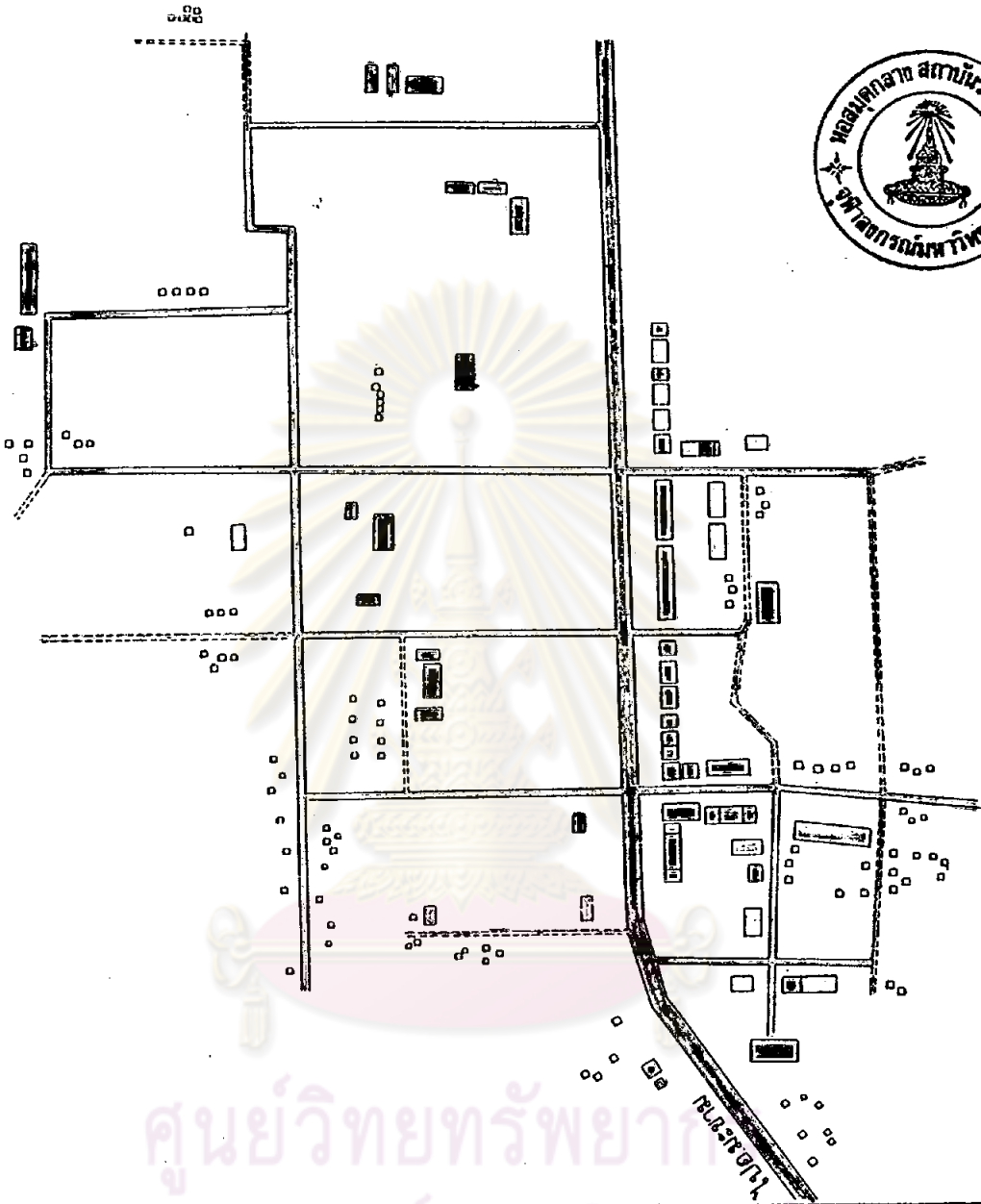
1) ย่านพักอาศัย เนื่องจากสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนมีพื้นที่สุขาภิบาล กว้างมาก พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตสุขาภิบาลยังเป็นที่โล่งและพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ดังนั้นย่าน พักอาศัยส่วนใหญ่จึง เป็นหมู่บ้าน เกษตรกรรมขนาดเล็กกระจายอยู่ตามสองฝั่งคลองและถนน ซึ่ง มีอยู่ 8 หมู่บ้านคือ บ้านโป่งน้ำร้อนซึ่งเคยเป็นที่ตั้งสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจนถึงปี 2508 บ้านพญาท่าหลุย บ้านคลองตากอง บ้านทุ่งม่วง บ้านชะแมบ บ้านวังตาแพร บ้านไก่ดัก และบ้าน ทับไทร ซึ่งปัจจุบัน เป็นที่ตั้งอำเภอโป่งน้ำร้อนและที่ตั้งสุขาภิบาลทรายขาว รวมพื้นที่ย่านพักอาศัย 110.78 ไร่ (0.42%) บริเวณย่านพักอาศัยหนาแน่นอยู่ที่บ้านทับไทรบริเวณสองฟากถนนสาย จันทบุรี-สระแก้ว ตัดกับถนนทับไทร-โป่งน้ำร้อน ลักษณะของอาคารพักอาศัย เป็น เรือนแถวไม้ทั้ง ชั้นเดียวและสองชั้น

2) ย่านการค้า มีการใช้พื้นที่ 1.92 ไร่ (0.01%) ย่านการค้า แทบทั้งหมดของสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะรวมกลุ่มกัน เรียงรายบริเวณฝั่งถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ตรงกันข้ามกับบริเวณสถาบันราชการที่บ้านทับไทร ย่านการค้าจะมีเพียงร้านค้าซึ่งจำหน่ายสินค้า ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันเท่านั้นคือ ร้านชำและเบ็ดเตล็ด อาหาร-เครื่องคั้น สถานี บริการน้ำมัน และตลาดสด เท่านั้น ส่วนสินค้าและบริการประเภทอื่น ๆ จะไม่ปรากฏ ลักษณะ ของอาคารของย่านการค้าส่วนใหญ่เป็น เรือนแถวไม้สองชั้น

3) บริเวณสถาบันราชการ มีการใช้พื้นที่ 21.26 ไร่ (0.08%) พื้นที่ซึ่ง เป็นสถาบันราชการส่วนใหญ่จะ เป็นที่ตั้งทหารซึ่งตั้งอยู่ลึกเข้าไปจากชุมชนบ้านทับไทรตาม เส้นทางของทางหลวงจังหวัดสายทับไทร-โป่งน้ำร้อน ส่วนบริเวณสถาบันราชการซึ่งเป็นที่ตั้ง ของที่ว่าการอำเภอสถานีตำรวจ โรงพยาบาลอำเภอโป่งน้ำร้อน (ขนาด 30 เตียง) สำนัก งานเกษตรอำเภอ จะรวมกลุ่มกันอยู่ริมถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ตรงกันข้ามกับย่านการค้า

4) ย่านอุตสาหกรรม มีการใช้พื้นที่เพียงเล็กน้อยคือ 1.98 ไร่ (0.01%) ส่วนใหญ่จะ เป็นการทำมัน เส้นบริเวณสองฟากถนนสายทับไทร-โป่งน้ำร้อน

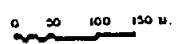
ไปลงวังน้ำเย็น

ศูนย์วิทยุวิทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 35 แสดงส่วนขยายการใช้ที่ดินชุมชนบ้านทับไทร พ.ศ. 2527

- บ้านพักอาศัย
 - บ้านการค้า
 - สถาบันราชการ
 - บ้านอุตสาหกรรม
 - ศาลากลาง
 - โรงเรียน
 - อาคารอนุโมด
 - ถนนและซอย
 - ที่ว่าง ไร่
- แอ่งน้ำฝาย แอ่งน้ำฝายคูกอง
 ลูกรัง ดิน
 กสิกรรม

5) บริเวณศาสนสถาน ได้แก่ วัดซึ่งกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งมีการใช้พื้นที่ 24.76 ไร่ (0.09%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากพื้นที่ถนนและซอย และย่านพักอาศัย

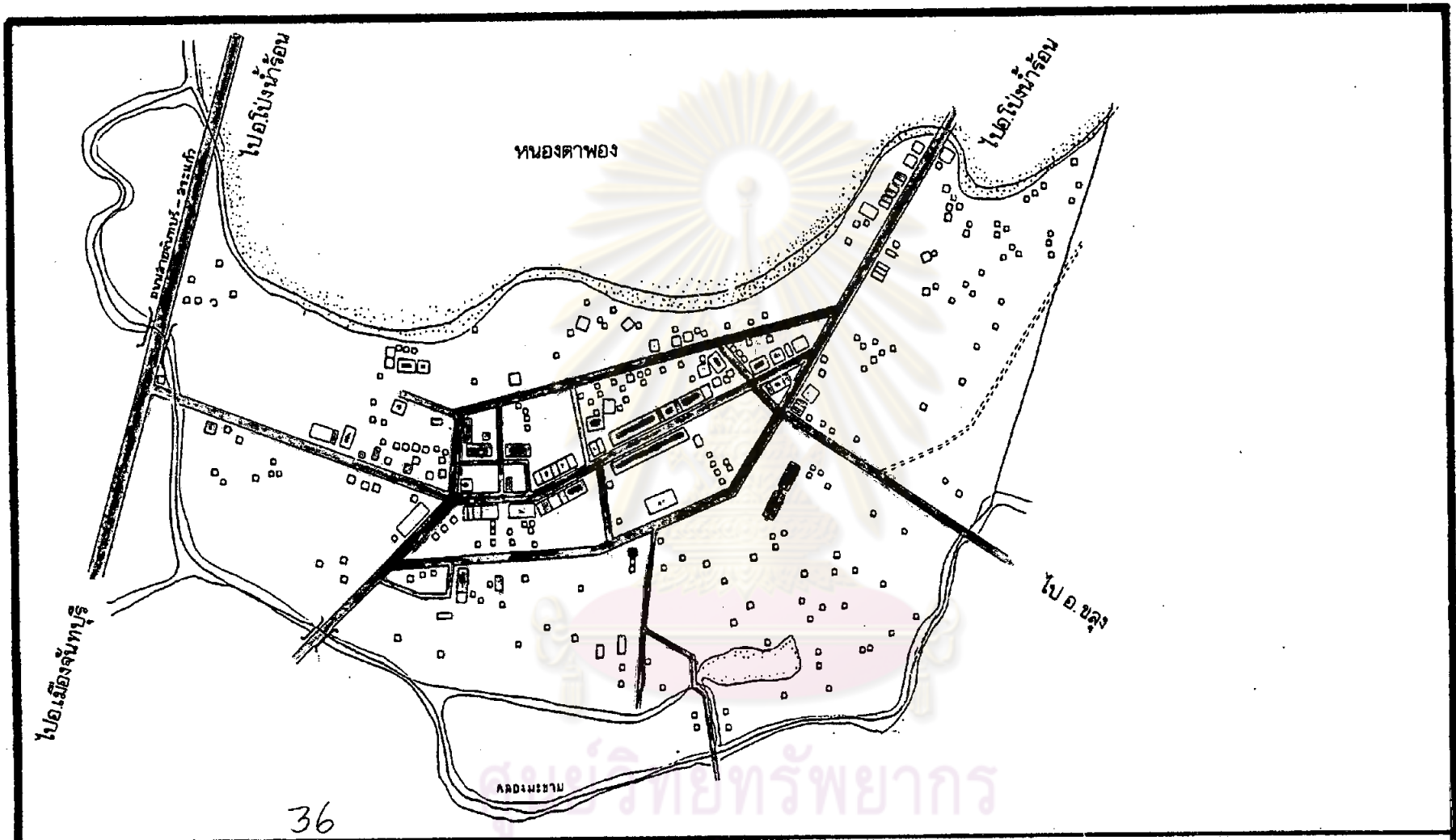
6) บริเวณโรงเรียน มีการใช้พื้นที่ 22.03 ไร่ (0.08%) ซึ่งปริมาณใกล้เคียงกับบริเวณศาสนสถาน ทั้งนี้เพราะโรงเรียนซึ่งเป็นระดับประถมศึกษาทั้งหมด ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณเดียวหรือบริเวณใกล้เคียงวัด โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดและมีจำนวนนักเรียนมากกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ในเขตสุขาภิบาล ได้แก่ โรงเรียนวัดทับไทรซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับสถาบันราชการ

7) บริเวณกิจการสาธารณูปโภค มีการใช้พื้นที่น้อยที่สุดเพียง 1.13 ไร่ (0.01%) ได้แก่ ประปาของสุขาภิบาล และไปรษณีย์ ซึ่งทั้งสองชนิดจะตั้งอยู่บริเวณเดียวกับสถาบันราชการ

8) พื้นที่ถนนและซอย มีการใช้พื้นที่มากที่สุดคือ 165.56 ไร่ (0.63%) สาเหตุที่มีการใช้พื้นที่เป็นพื้นที่ถนนและซอยมากที่สุด เนื่องจากพื้นที่สุขาภิบาล แม้จะมีขนาดใหญ่มากแต่ก็มีถนนสายหลักคือถนนสายจันทบุรี-สระแก้วผ่านกลางพื้นที่สุขาภิบาลในแนวเหนือ-ใต้ และทางหลวงจังหวัดสายทับไทร-โป่งน้ำร้อน ผ่านพื้นที่สุขาภิบาลในแนวตะวันออก-ตะวันตก นอกจากนี้ยังมีถนนซอยซึ่งมีผิวจราจรเป็นหินและลูกรังซึ่งหนาแน่นบริเวณบ้านทับไทร ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันราชการ ย่านการค้า และย่านพักอาศัย

6. สุขาภิบาลมะขาม มีพื้นที่ทั้งสุขาภิบาล 468.75 ไร่ เป็นที่ว่าง 405.09 ไร่ หรือเท่ากับ 86.42% ของพื้นที่ทั้งหมด ที่ว่างนี้จะเป็นนาข้าว และแหล่งน้ำเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 14 มีการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ดังนี้ (แผนที่ 38)

1) ย่านพักอาศัย เนื่องจากสุขาภิบาลมะขามมีพื้นที่สุขาภิบาลน้อยมาก ย่านพักอาศัยจึงปะปนอยู่กับย่านการค้าและบริเวณรอบ ๆ ย่านการค้า ลักษณะของอาคารพักอาศัยส่วนใหญ่เป็น เรือนแถวไม้ทั้งชั้นเดียวและสองชั้น พื้นที่ย่านพักอาศัยมีการใช้พื้นที่ 32.20 ไร่ (6.87%) ซึ่งมากกว่าการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ

36

แผนที่ ๓๖ แสดงการใช้ที่ดินของลูกาภิบาลมะขาม พ. ค. 2527

บ้านพักอาศัย	ศาลากลาง
ย่านการค้า	โรงเรียน
ลตบ้นราชการ	ลานรศบโลก
ย่านอุตสาหกรรม	แอลฟลท์
	ลูกรัง คิน
	ที่ว่าง นาข้าว

0 50 100 150 ม.

2) ย่านการค้า มีการใช้พื้นที่ 3.29 ไร่ (0.70%) ย่านการค้า ซึ่งมีพื้นที่ค่อนข้างน้อยจะมีธุรกิจการค้าและบริการเพียงไม่กี่ประเภท ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าและเบ็ดเตล็ด อาหาร-เครื่องดื่ม ย่านการค้าจะรวมตัวเป็นกลุ่มบริเวณสองฝั่งถนนทางตอนกลางของพื้นที่สุขาภิบาล

3) บริเวณสถาบันราชการ มีการใช้พื้นที่ 3.58 ไร่ (0.76%) ซึ่งใกล้เคียงกับการใช้พื้นที่เป็นย่านการค้า บริเวณสถาบันราชการได้แก่ ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ สำนักงานที่ดินอำเภอ และส่วนมาเลเรีย สถาบันราชการเหล่านี้ตั้งอยู่ทางซีกตะวันตกใกล้เคียงกับย่านพักอาศัย ส่วนสถานีอนามัยตั้งอยู่ใกล้เคียงกับย่านการค้า

4) ย่านอุตสาหกรรม มีการใช้พื้นที่เพียง 0.35 ไร่ (0.07%) ได้แก่ อุตสาหกรรมบริการซ่อม-สร้างเครื่องยนต์

5) บริเวณศาสนสถาน มีการใช้พื้นที่ 4.01 ไร่ ซึ่งใกล้เคียงกับบริเวณสถาบันราชการ ศาสนสถานในเขตสุขาภิบาลมะขามได้แก่ วัดมะขามซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถาบันราชการ และโบสถ์คาทอลิกตั้งอยู่บริเวณตอนล่างของพื้นที่สุขาภิบาล

6) บริเวณโรงเรียน มีการใช้พื้นที่ 3.38 ไร่ (0.72%) ได้แก่ โรงเรียนบ้านมะขาม ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาตั้งอยู่ทางซีกตะวันตกใกล้เคียงกับย่านพักอาศัยและย่านการค้า

7) บริเวณกิจการสาธารณูปโภค มีการใช้พื้นที่น้อยที่สุดคือ 0.22 ไร่ (0.05%) เนื่องจากมีเพียงที่ตั้งไปรษณีย์และไฟฟ้าเท่านั้น

8) พื้นที่ถนนและซอย มีการใช้พื้นที่ 16.63 ไร่ (3.55%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากย่านพักอาศัย ถนนสายจันทบุรี-สระแก้วจะผ่านพื้นที่สุขาภิบาลมะขามทางตอนปลายด้านตะวันตก พื้นที่ถนนส่วนใหญ่จึงได้แก่พื้นที่ถนนซึ่งแยกมาจากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว และถนนซอยซึ่งค่อนข้างหนาแน่นบริเวณสถาบันราชการและย่านพักอาศัย

ลักษณะของพื้นที่สุขาภิบาลซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ 4 อำเภอบริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้วนั้น แต่ละสุขาภิบาลจะมีพื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 89 เป็น

พื้นที่ว่าง พื้นที่ว่างนี้จะ เป็นที่โล่งและพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ในจำนวนนี้สหภาพบาลวังน้ำเย็น จะมีการใช้ที่ดินประ เภทต่าง ๆ มากที่สุด เนื่องจากมีพื้นที่ว่าง เหลืออยู่น้อยกว่าสหภาพบาลอื่น ๆ ขณะเดียวกันสหภาพบาล โป่งน้ำร้อนซึ่งมีขนาดของสหภาพบาลใหญ่ที่สุดจะมีการใช้ที่ดินประ เภทต่าง ๆ น้อยที่สุด เนื่องจากมีพื้นที่ว่าง เหลืออยู่มากที่สุด สำหรับการ ใช้ที่ดินแทบทุกประ เภทโดยเฉพาะ ย่านการค้าหนาแน่น ย่านพักอาศัย ย่านอุตสาหกรรม สถาบันราชการ บริเวณโรงเรียน และ บริเวณกิจการสาธารณูปโภค จะตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนสายหลักคือ สหภาพบาลโป่งน้ำร้อน สหภาพบาลทรายขาว และสหภาพบาลวังน้ำเย็น จะตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว สหภาพบาลสระแก้วจะตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนสุวรรณศร และสหภาพบาลมะขามตั้งอยู่บริเวณสอง ฟากถนนซึ่งแยกมาจากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ส่วนการใช้ที่ดินประ เภทต่าง ๆ ของแต่ละ สหภาพบาลมีดังนี้คือ

1) ย่านพักอาศัย แทบทุกสหภาพบาล (ยกเว้น เฉพาะสหภาพบาล โป่งน้ำร้อน) มีการใช้ที่ดิน เป็นย่านพักอาศัยมากที่สุด ย่านพักอาศัยหนาแน่นมัก จะอยู่บริเวณใกล้ เคียงกับย่านการค้า ลักษณะของอาคารพักอาศัยส่วนใหญ่เป็น เรือนแถวและห้องแถวไม้ อาคาร ซึ่ง เป็นครึ่งตึกครึ่งไม้ และตึกจะมีปะปน เพียงเล็กน้อยเท่านั้น สหภาพบาลวังน้ำเย็นมีการใช้ที่ดิน เป็นย่านพักอาศัยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สหภาพบาลทรายขาว สหภาพบาลสระแก้ว สหภาพบาล โป่งน้ำร้อน และสหภาพบาลมะขาม ตามลำดับ

2) ย่านการค้า ย่านการค้าของทุกสหภาพบาลทั้ง 5 สหภาพบาลจะ รวมตัวกันหนาแน่นบริเวณสองฝั่งถนนสายหลัก ลักษณะอาคารของย่านการค้าส่วนใหญ่เป็น เรือน แถวและห้องแถวไม้โดยเฉพาะที่สหภาพบาลวังน้ำเย็น สหภาพบาลโป่งน้ำร้อน และสหภาพบาลมะขาม ส่วนอาคารที่มีลักษณะ เป็นตึกแถวส่วนใหญ่ปรากฏที่สหภาพบาลสระแก้ว และสหภาพบาลทรายขาว สำหรับประ เภทของธุรกิจการค้าและบริการ สหภาพบาลสระแก้วจะมีประ เภทของธุรกิจการค้าและ บริการมากที่สุด และสหภาพบาลโป่งน้ำร้อนจะมีน้อยที่สุด ดังนั้นสหภาพบาลสระแก้วจึงมีการใช้ ที่ดิน เป็นย่านการค้ามากที่สุด รองลงมาได้แก่ สหภาพบาลวังน้ำเย็น สหภาพบาลทรายขาว สหภาพบาลมะขาม และสหภาพบาลโป่งน้ำร้อน ตามลำดับ

3) บริเวณสถาบันราชการ มักตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนสายหลัก เช่นกัน โดยตั้งอยู่ใกล้ เคียงกับย่านการค้าหรือย่านพักอาศัย สถาบันราชการโดยทั่วไปมัก เป็นที่ตั้ง

ของที่ว่า การอำเภอ สถานีตำรวจ โรงพยาบาลหรือสถานอนามัย และหน่วยงานรัฐบาลอื่น ๆ
 สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนซึ่งมีพื้นที่สุขาภิบาลใกล้เคียงชายแดนทำให้มีที่ตั้งทางทหาร ทำให้สุขาภิบาล
 โป่งน้ำร้อนมีการใช้ที่ดิน เป็นบริเวณสถาบันราชการมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สุขาภิบาลสระแก้ว
 สุขาภิบาลวังน้ำเย็น สุขาภิบาลมะขาม และสุขาภิบาลทรายขาว ตามลำดับ

4) ย่านอุตสาหกรรม มักตั้งเรียงรายบริเวณสองฟากถนนสายหลัก
 โดยตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับย่านการค้า แต่ละสุขาภิบาลมีการใช้ที่ดิน เป็นย่านอุตสาหกรรม
 น้อยมาก อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ที่ปรากฏเป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทซ่อม-สร้าง เครื่องยนต์
 และการทำมันเส้น ส่วนโรงสีหบ้น้อยมาก สุขาภิบาลทรายขาวจะมีการใช้ที่ดิน เป็นย่านอุตสาหกรรม
 มากที่สุด รองลงมาได้แก่ สุขาภิบาลสระแก้ว สุขาภิบาลวังน้ำเย็น สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน
 และสุขาภิบาลมะขาม ตามลำดับ

5) บริเวณศาสนสถาน ส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ลึกเข้าไปจากสองฟาก
 ถนนสายหลักโดยตั้งอยู่ด้านหลังหรือใกล้เคียงกับย่านพักอาศัย ศาสนสถานส่วนใหญ่ได้แก่ วัด
 สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะมีการใช้ที่ดิน เป็นบริเวณศาสนสถานมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สุขา-
 ภิบาลวังน้ำเย็น สุขาภิบาลทรายขาว สุขาภิบาลสระแก้ว และสุขาภิบาลมะขาม ตามลำดับ

6) บริเวณโรงเรียน มักตั้งอยู่บริเวณสองฟากถนนสายหลักโดย
 ตั้งอยู่ใกล้ย่านพักอาศัย โรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนระดับประถม
 ศึกษา สุขาภิบาลวังน้ำเย็นซึ่งมีโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะมีการใช้ที่ดิน
 ประเภทนี้มากที่สุด รองลงมาได้แก่ สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน สุขาภิบาลทรายขาว สุขาภิบาล
 สระแก้ว และสุขาภิบาลมะขาม ตามลำดับ

7) บริเวณกิจการสาธารณูปโภค แทบทุกสุขาภิบาลจะมีการใช้ที่ดิน
 ประเภทนี้น้อยที่สุด สุขาภิบาลส่วนใหญ่จะมีสาธารณูปโภคพื้นฐานคือไฟฟ้าและไปรษณีย์ สำหรับ
 สุขาภิบาลสระแก้ว เป็นเพียงสุขาภิบาลเดียวที่มีสาธารณูปโภคต่าง ๆ ค่อนข้างพร้อมสำหรับชุมชน
 เมือง ได้แก่ ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ไปรษณีย์ สถานีขนส่งและสถานีรถไฟ จึงทำให้สุขาภิบาล
 สระแก้วมีการใช้ที่ดินสำหรับบริเวณกิจการสาธารณูปโภคมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สุขาภิบาล
 โป่งน้ำร้อน สุขาภิบาลทรายขาว สุขาภิบาลมะขาม และสุขาภิบาลวังน้ำเย็น ตามลำดับ

8) พื้นที่ถนนและซอย แยกทุกสุขาภิบาล (ยกเว้นสุขาภิบาล โป่งน้ำร้อน) จะมีพื้นที่ถนนและซอยมาก เป็นอันดับ 2 รองลงมาจากย่านพักอาศัย แยกทุกสุขาภิบาลจะมีถนนสายหลักซึ่งเป็นทางหลวงแผ่นดินผ่านกลางพื้นที่สุขาภิบาล ส่วนถนนและซอยนั้นจะเป็นถนนที่แยกมาจากถนนสายหลัก ซอยนั้นจะหนาแน่นบริเวณย่านการค้า ย่านพักอาศัย และสถาบันราชการ ถนนและซอยจะมีพื้นผิวจราจรส่วนใหญ่เป็นหินหรือลูกรัง ยกเว้นเฉพาะสุขาภิบาลสระแก้วซึ่งซอยต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณย่านการค้าจะมีผิวจราจรลาดยาง สุขาภิบาลซึ่งมีพื้นที่ถนนและซอยมากที่สุดได้แก่สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน รองลงมาได้แก่ สุขาภิบาลวังน้ำเย็น สุขาภิบาลทรายขาว สุขาภิบาลสระแก้ว และสุขาภิบาลมะขาม ตามลำดับ

จากการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ของแต่ละสุขาภิบาล สุขาภิบาลสระแก้วจะมีลักษณะการใช้ที่ดินที่แสดงถึงความเป็นชุมชนเมืองมากที่สุด โดยพิจารณาจากปัจจัยของการใช้ที่ดิน เป็นย่านการค้า สถาบันราชการ และกิจการสาธารณูปโภค ปัจจัยเหล่านี้จะมีความหนาแน่นและความหลากหลายสูงกว่าสุขาภิบาลอื่น ๆ ชุมชนที่มีการใช้ที่ดินในลักษณะความเป็นเมืองรองลงมาได้แก่ สุขาภิบาลวังน้ำเย็น สุขาภิบาลทรายขาว และสุขาภิบาลมะขาม ตามลำดับ สำหรับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจัดได้ว่าแทบไม่มีลักษณะของความเป็นเมือง เนื่องจากพื้นที่สุขาภิบาลแทบทั้งหมดยังเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ชุมชนซึ่งรวมตัวหนาแน่น เป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ บริเวณที่ตั้งอำเภอโป่งน้ำร้อนเท่านั้น ประชากรส่วนใหญ่ของสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ทำการเกษตรกรรมและยังมีวิถีการค้า เน้นชีวิตแบบชาวชนบทอยู่

2.3.2 ลักษณะโครงสร้างและความเจริญเติบโตของสุขาภิบาล

เนื่องจากถนนสายจินตपुरิ-สระแก้วสร้างเสร็จตลอดทั้งสายเมื่อปี 2520 แต่ขั้นตอนในการก่อสร้างแบ่งออกเป็น 3 ช่วงตอน แต่ละช่วงตอนนั้นสร้างแล้วเสร็จไม่พร้อมกัน ประกอบกับจำนวนสุขาภิบาลที่มีอยู่ทั้งหมด 5 สุขาภิบาลจะตั้งอยู่บริเวณสองข้างถนนสายนี้ ในจำนวนนี้มีทั้งสุขาภิบาลที่มีอยู่ก่อนการสร้างถนน สุขาภิบาลที่จัดตั้งขึ้นระหว่างที่ถนนกำลังก่อสร้าง และสุขาภิบาลที่จัดตั้งขึ้นหลังจากที่ถนนทั้งสายสร้างเสร็จแล้ว ดังนั้นในการพิจารณาลักษณะโครงสร้างตลอดจนความเจริญเติบโตของแต่ละสุขาภิบาลจะแบ่งข้อมูลเป็นช่วงเวลาต่าง ๆ ของแต่ละสุขาภิบาลดังนี้คือ

สุขาภิบาลสระแก้ว เนื่องจากถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ช่วงตอนระหว่างอำเภอวังน้ำเย็น-อำเภอสระแก้ว ก่อสร้างแล้วเสร็จปี 2516 ในการพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ของสุขาภิบาลสระแก้วจึงถือว่า ปี 2511-2516 เป็นช่วงเวลาก่อนที่จะมีถนนสายจันทบุรี-สระแก้วผ่านสุขาภิบาลสระแก้ว ปี 2516-2520 คือช่วงเวลาก่อนที่ถนนทั้งสายจะสร้างแล้วเสร็จ หลังจากปี 2520 คือช่วงเวลาที่ถนนสร้างเสร็จตลอดทั้งสาย ปี 2520-2525 คือช่วงเวลาที่ถนนทั้งสายสร้างเสร็จแล้ว 5 ปี ซึ่งเท่ากับระยะเวลาก่อนการสร้าง ปี 2520-2527 คือช่วงเวลาที่ถนนทั้งสายสร้างเสร็จแล้วจนถึงปัจจุบัน

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น เนื่องจากสุขาภิบาลนี้จัดตั้งขึ้นในปี 2523 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ถนนทั้งสายสร้างเสร็จแล้ว 3 ปี ข้อมูลแต่ละด้านจึงพิจารณาได้ตั้งแต่ปี 2523-2527

สุขาภิบาลทรายขาว สุขาภิบาลนี้จัดตั้งขึ้นในปี 2515 ซึ่งอยู่ในระยะเวลาที่ช่วงตอนการสร้างถนนตั้งแต่อำเภอมะขามถึงอำเภอโป่งน้ำร้อนแล้วเสร็จพอดี ดังนั้นข้อมูลปี 2515-2520 คือตัวแทนของข้อมูลก่อนที่ถนนทั้งสายสร้างแล้วเสร็จ หลังจากปี 2520 เป็นต้นไปก็มีลักษณะ เช่นเดียวกับสุขาภิบาลสระแก้ว

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน สุขาภิบาลนี้จัดตั้งขึ้นก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว โดยจัดตั้งขึ้นในระยะ เวลาใกล้เคียงกับการจัดตั้งสุขาภิบาลสระแก้ว ช่วงตอนของถนนที่ผ่านสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนสร้างแล้วเสร็จปี 2515 ดังนั้นข้อมูลช่วงปี 2510-2515 คือตัวแทนของข้อมูลก่อนที่ถนนสายนี้จะสร้างผ่านสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ปี 2515 เป็นต้นไปจนถึงปี 2527 มีลักษณะ เช่นเดียวกับสุขาภิบาลทรายขาว

สุขาภิบาลมะขาม ข้อมูลของช่วงเวลาต่าง ๆ มีลักษณะ เช่นเดียวกับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนทุกประการ

2.3.2.1 ลักษณะทางกายภาพ

จำนวนและความหนาแน่นตลอดทั้งลักษณะของอาคารสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ (Built-up area) ภายในเขตสุขาภิบาล เป็นสิ่งแสดงถึงความแตกต่างทาง

กายภาพของสุขาภิบาลต่าง ๆ นอกจากนั้นยังแสดงถึงโครงสร้างด้านอื่น ๆ เช่น กิจกรรมทาง เศรษฐกิจ การกระจายตัวของประชากร ฯลฯ ในที่นี้ใช้จำนวนอาคารบ้านเรือนซึ่งมีหน่วยเป็น หลังคาเรือนเป็นตัวแทนความเจริญเติบโตทางกายภาพในช่วงเวลาต่าง ๆ ของแต่ละสุขาภิบาล

1) จำนวนอาคารและการเปลี่ยนแปลง

สุขาภิบาลสระแก้ว ตั้งแต่ปี 2511-2522 สุขาภิบาล สระแก้วมีจำนวนอาคารมากที่สุดคือประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนอาคารทั้งหมด อัตราการเพิ่ม จำนวนอาคารปี 2511-2516 จะค่อนข้างสูงคือร้อยละ 8.82 ต่อปี โดยปี 2511 มีจำนวน อาคาร 524 หลังคาเรือนหรือร้อยละ 45.33 ของจำนวนอาคารทั้งหมด เพิ่มขึ้นเป็น 755 หลังคาเรือน (54.01%) ในปี 2516 หลังจากนั้นอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารเริ่มลดลงคือปี 2520 มีจำนวนอาคาร 941 หลังคาเรือน (41.47%) อัตราการเพิ่มปี 2516-2520 เท่ากับ ร้อยละ 6.16 ต่อปี หลังจากปี 2520 อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารจะลดต่ำลงอีกคือ ปี 2520- 2525 มีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารเท่ากับร้อยละ 3.29 ต่อปี ปี 2525 มีจำนวนอาคาร 1,096 หลังคาเรือน (16.46%) จัดอยู่ในอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นและ สุขาภิบาลทรายขาว ปัจจุบัน (ปี 2527) มีจำนวนอาคาร 1,221 หลังคาเรือน (15.24%) จัดอยู่ในอันดับ 4 โดยมากกว่าจำนวนอาคารของสุขาภิบาลมะขามเท่านั้น อัตราการเพิ่ม ปี 2520-2527 เท่ากับร้อยละ 4.25 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าอัตราการเพิ่มของปี 2520-2525 เล็ก น้อย (0.98%) เนื่องจากอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 5.70 ต่อปี

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น เริ่มตั้งแต่ปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาล คือปี 2523 จนถึงปัจจุบันจะมีจำนวนอาคารมากเป็นอันดับ 1 โดยมีจำนวนอาคารประมาณครึ่ง หนึ่งของจำนวนอาคารทั้งหมด 5 สุขาภิบาลคือ ปี 2523 และ 2527 มีจำนวนอาคาร 3,346 หลังคาเรือน (44.17%) และ 3,490 หลังคาเรือน (43.57%) ตามลำดับ ทำให้จำนวน อาคารช่วงปี 2523-2527 มีอัตราการเพิ่มต่ำมากคือร้อยละ 1.08 ต่อปี แต่ปี 2525 ซึ่งมี จำนวนอาคาร 3,314 หลังคาเรือน (49.77%) ทำให้จำนวนอาคารปี 2523-2525 ลดลง เล็กน้อยคือร้อยละ 0.48 ต่อปี แต่หลังจากปี 2525 จำนวนอาคารเริ่มเพิ่มขึ้นคือปี 2525- 2527 มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 2.66 ต่อปี

สุขาภิบาลทรายขาว ตั้งแต่ปีที่จัดตั้งสุขาภิบาลจนถึงปัจจุบัน (ปี 2515-2527) สุขาภิบาลทรายขาวมีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารในแต่ละช่วงปีสูงมากคือ ปี 2515-2520 มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 25.64 ต่อปี ปี 2515 มีจำนวนอาคารน้อยที่สุดภายใน 4 สุขาภิบาลคือ 220 หลังคาเรือน (13.98%) แต่ได้เพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวในปี 2520 ซึ่งมีจำนวนอาคาร 502 หลังคาเรือน (21.64%) จำนวนอาคารนี้มากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้ว หลังจากปี 2520 อัตราการเพิ่มของจำนวนอาคารจะสูงขึ้นกว่าเดิมคือ ปี 2525 มีจำนวนอาคาร 1,326 หลังคาเรือน (19.92%) จัดอยู่ในอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นซึ่งมีจำนวนอาคารมากที่สุดแทนสุขาภิบาลสระแก้ว อัตราการเพิ่มปี 2520-2525 เท่ากับร้อยละ 32.83 ต่อปี สาเหตุที่จำนวนอาคารมีอัตราการเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิมเนื่องมาจากเหตุผลประการหนึ่งคือปี 2522 ได้ขยายพื้นที่สุขาภิบาลจาก 4.10 ตารางกิโลเมตร เป็น 8.50 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบัน (ปี 2527) มีจำนวนอาคาร 1,660 หลังคาเรือน (20.72%) จัดอยู่ในอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็น อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารปี 2520-2527 เท่ากับร้อยละ 32.95 ต่อปี ซึ่งแทบจะเท่ากับอัตราการเพิ่มปี 2520-2525 แสดงว่าอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารหลังจากปี 2520 จนถึงปัจจุบันมีอัตราการเพิ่มสูงอย่างสม่ำเสมอ

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนอาคารของสุขาภิบาลแตกต่างไปจากสุขาภิบาลอื่น ๆ คือบางช่วงปีจะมีจำนวนอาคารลดลงแต่ส่วนใหญ่จะมีจำนวนอาคารเพิ่มขึ้นทั้งอัตราการเพิ่มค่อนข้างต่ำไปจนถึงสูงใกล้เคียงกับอัตราการเพิ่มของสุขาภิบาลทรายขาว ปี 2510-2515 จำนวนอาคารจะลดลงร้อยละ 2.97 ต่อปี คือปี 2510 มีจำนวนอาคาร 344 หลังคาเรือน (30.94%) จัดอยู่ในอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้ว แต่ปี 2515 จำนวนอาคารลดลงเหลือเพียง 293 หลังคาเรือนจัดอยู่ในอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลมะขาม แต่หลังจากปี 2515 จำนวนอาคารเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวในปี 2520 โดยมีจำนวนอาคาร 491 หลังคาเรือน (21.64%) แต่ยังคงจัดอยู่ในอันดับ 3 เช่นเดียวกับปี 2515 อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารปี 2515-2520 เท่ากับ 13.52 ต่อปี หลังจากปี 2520 คือปี 2525 มีจำนวนอาคาร 557 หลังคาเรือน (8.37%) จัดอยู่ในอันดับ 4 ซึ่งมีจำนวนอาคารมากกว่าเฉพาะสุขาภิบาลมะขามปี 2520-2525 มีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารสูงกว่าปี 2515-2520 เพียงเล็กน้อยคือร้อยละ 2.69 ต่อปี หลังจาก

ปี 2525 ปรากฏว่าจำนวนอาคารได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอีกครั้งหนึ่งจนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) ซึ่งมีจำนวนอาคาร 1,268 หลังคาเรือน (15.83%) จัดอยู่ในอันดับ 3 รองลงมาจากสหภาพวิทยาลัยและสหวิทยาลัยวิทยาลัยตามลำดับ จำนวนอาคารปี 2527 ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2525 กว่าเท่าตัวนี้มีอัตราการเพิ่มเท่ากับร้อยละ 63.82 ต่อปี ทำให้ค่าเฉลี่ยของอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารปี 2520-2527 เท่ากับร้อยละ 22.61 ต่อปีซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารปี 2520-2525 ประมาณร้อยละ 20 ต่อปี

สหวิทยาลัยมัธยม ตั้งแต่ปี 2510-2527 เป็นสหวิทยาลัยที่เกือบทุกช่วงปีมีจำนวนอาคารน้อยที่สุดและมีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารอยู่ในระดับต่ำกล่าวคือ ปี 2510 มีจำนวนอาคารน้อยที่สุดใน 3 สหวิทยาลัยคือ 244 หลังคาเรือนหรือเท่ากับร้อยละ 21.94 ของจำนวนอาคารทั้ง 3 สหวิทยาลัย ปี 2515 จะมีจำนวนอาคารมากกว่าสหวิทยาลัยมัธยมซึ่งจัดตั้งขึ้น เป็นปีแรกและสหวิทยาลัยโป่งน้ำร้อนคือมีจำนวนอาคาร 316 หลังคาเรือน (20.08%) ทำให้ปี 2510-2515 มีอัตราการเพิ่มของจำนวนอาคารเท่ากับร้อยละ 5.90 ต่อปี ปี 2515-2520 มีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารลดต่ำลงมากคือเพียงร้อยละ 1.20 ต่อปีเนื่องจากปี 2520 มีจำนวนอาคารอยู่ในอันดับสุดท้ายคือ 335 หลังคาเรือน (14.76%) หลังจากปี 2520 คือช่วงปี 2520-2525 อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารจะสูงขึ้นเล็กน้อยคือร้อยละ 1.79 ต่อปี ซึ่งปี 2525 มีจำนวนอาคาร 365 หลังคาเรือน (5.48%) ซึ่งอยู่ในอันดับสุดท้าย หลังจากปี 2525 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารมีแนวโน้มลดลงคือ ปี 2525-2527 มีอัตราการเพิ่มเพียงร้อยละ 0.98 ต่อปี ทำให้ค่าเฉลี่ยอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารปี 2520-2527 เท่ากับร้อยละ 1.58 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าอัตราการเพิ่มปี 2520-2525 เล็กน้อยคือร้อยละ 0.21 ต่อปี

จากจำนวนอาคารและการเปลี่ยนแปลงจำนวนอาคารภายในแต่ละสหวิทยาลัยตั้งแต่ ปี 2510-2527 นั้นปรากฏว่า ก่อนปี 2520 สหวิทยาลัยที่จัดตั้งขึ้นก่อนปี 2515 คือ สหวิทยาลัยสระแก้ว สหวิทยาลัยโป่งน้ำร้อนและสหวิทยาลัยมัธยม จะมีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารโดยเฉลี่ยร้อยละ 1-13 ต่อปีซึ่งสูงกว่าอัตราการเพิ่ม ปี 2520-2525 ซึ่งมีอัตราการเพิ่มร้อยละ 1-3 ต่อปี แต่หลังจากปี 2525 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) สหวิทยาลัยสระแก้วและสหวิทยาลัยมัธยมมีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารร้อยละ 0-5 ต่อปีซึ่งใกล้เคียง

ตารางที่ 4.18 แสดงจำนวนอาคาร(หลังคาเรือน) ระดับสุขภาพปี 2510-2527

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนอาคาร (หลังคาเรือน)																	
	2510	2511	2512	2513	2514	2515	2516	2517	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527
ส.สระแก้ว	524	524	626	735	958	745	755	806	828	832	941	821	821	920	1,089	1,096	1,096	1,221
ส.วังน้ำเย็น	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,346	3,233	3,314	3,410	3,490
ส.ทรายขาว	-	-	-	-	-	220	242	532	549	702	502	520	1,817	2,420	2,420	1,326	1,660	1,660
ส.โป่งน้ำร้อน	344	359	405	429	432	293	327	342	360	486	491	501	511	535	550	557	626	1,268
ส.มะขาม	244	273	303	307	311	316	316	319	344	322	335	335	340	354	359	365	372	372
รวม	1,112	1,156	1,334	1,471	1,701	1,574	1,640	1,999	2,081	2,342	2,269	2,177	3,489	7,575	7,651	6,658	7,164	8,011

- ไม่มีข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กับอัตราการเพิ่มปี 2520-2525 แต่สาขาภิบาลโป่งน้ำร้อนหลังจากปี 2525 จะมีจำนวนอาคารเพิ่มขึ้นรวดเร็ว อัตราเพิ่มปี 2525-2527 คือร้อยละ 63.82 ต่อปี ทำให้อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารปี 2520-2527 ของสาขาภิบาลสระแก้วและสาขาภิบาลมะขามมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 1-4 ต่อปี แต่สาขาภิบาลโป่งน้ำร้อนนั้นเท่ากับร้อยละ 22.61 ต่อปี ส่วนสาขาภิบาลซึ่งจัดตั้งตั้งแต่ปี 2515 เป็นต้นมามีอยู่ 2 สาขาภิบาลคือ สาขาภิบาลทรายขาวซึ่งเมื่อจัดตั้งเป็นสาขาภิบาล (ปี 2515) มีจำนวนอาคารน้อยที่สุดแต่ปี 2515-2527 จะมีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารสูงที่สุดเกือบทุกช่วงปีโดยมีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 25-32 ต่อปี ทำให้มีจำนวนอาคารมากที่สุดในปี 2522 แต่หลังจากปี 2522-2527 จำนวนอาคารจะอยู่ในอันดับ 2 รองจากสาขาภิบาลวังน้ำเย็นซึ่งมีจำนวนอาคารมากที่สุดตั้งแต่ปี 2523-2527 แต่สาขาภิบาลวังน้ำเย็นมีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารต่ำมากคือ ประมาณร้อยละ 1 ต่อปี

2) ความหนาแน่นของอาคาร

สาขาภิบาลสระแก้ว แม้ว่าจะมีจำนวนอาคารมากที่สุดใน

ในช่วงปีแรก ๆ คือตั้งแต่ปี 2511-2521 ก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนอาคารกับพื้นที่สาขาภิบาลปรากฏว่าการกระจายตัวของอาคารมีลักษณะค่อนข้างเบาบางในช่วงเวลาดังกล่าว ลักษณะการเพิ่มความหนาแน่นจะมีลักษณะและอัตราการเพิ่ม เช่นเดียวกับลักษณะของจำนวนอาคารทุกประการคือ ปี 2511-2520 อัตราการเพิ่มความหนาแน่นของอาคารจะค่อนข้างสูงโดยมีความหนาแน่นของอาคาร 65-117 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร โดยปี 2511 มีความหนาแน่นอาคารเท่ากับ 65.50 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตรและเพิ่มขึ้นเป็น 94.38 และ 117.63 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ในปี 2516 และ 2520 ตามลำดับ ปี 2516 และ 2520 มีความหนาแน่นของอาคารเพิ่มขึ้นจากปี 2511 และ 2516 ประมาณ 30 และ 23 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ หลังจากปี 2520 อัตราการเพิ่มความหนาแน่นของอาคารจะลดต่ำลง ปี 2525 มีความหนาแน่นอาคารเท่ากับ 137 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ปัจจุบัน (ปี 2527) มีความหนาแน่นของอาคาร 152.63 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2525 ประมาณ 15 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของอาคารปี 2511-2516 จัดอยู่ในอันดับ 2 รองลงมาจากสาขาภิบาลมะขาม แต่หลังจากนั้นปี 2515-2522 จะอยู่ในอันดับ 3 โดยมีความหนาแน่นใกล้เคียงกับสาขาภิบาลทรายขาว

แต่ปี 2523 ซึ่งสุขาภิบาลวังน้ำเย็นได้จัดตั้งขึ้นจนถึงปี 2527 ความหนาแน่นของอาคารจะอยู่ในอันดับ 4 โดยมีความหนาแน่นของอาคารมากกว่าเพียงสุขาภิบาลเดียว คือสุขาภิบาลมะขามเท่านั้น

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น เมื่อจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลเมื่อปี

2523 จากจำนวนอาคารที่มีมากที่สุดและมีพื้นที่สุขาภิบาลค่อนข้างน้อยคือ 2.75 ตารางกิโลเมตร ทำให้มีความหนาแน่นของอาคารมากที่สุดตั้งแต่ปี 2523-2527 แต่มีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นต่ำมาก ความหนาแน่นของอาคารปี 2523 และ 2527 เท่ากับ 1,216.73 และ 1,269.09 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตรตามลำดับ ปี 2527 ความหนาแน่นของอาคารจะเพิ่มขึ้นจากปี 2523 ประมาณ 53 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร บางช่วงปีความหนาแน่นของอาคารจะลดลงคือปี 2525 มีความหนาแน่นของอาคารเท่ากับ 1,205.09 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งลดลงจากปี 2523 ประมาณ 11 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร แต่ปี 2527 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2525 ประมาณ 64 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร

สุขาภิบาลทรายขาว แม้ว่าจะมีจำนวนอาคารน้อยที่สุดใน

ปี 2515 ซึ่งเป็นปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลและมีความหนาแน่นเพียง 53.66 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตรซึ่งน้อยกว่าประมาณครึ่งหนึ่ง (41 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร) ความหนาแน่นอาคารของสุขาภิบาลสระแก้ว แต่จากจำนวนอาคารที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตลอดทุกช่วงปีประกอบกับมีพื้นที่สุขาภิบาลประมาณครึ่งหนึ่งของสุขาภิบาลสระแก้วทำให้อัตราการเพิ่มความหนาแน่นของสุขาภิบาลทรายขาวสูงสุดตั้งแต่ปี 2517-2527 ความหนาแน่นของอาคารปี 2520 และ 2525 เท่ากับ 124.44 และ 156 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ความหนาแน่นปี 2520 และ 2525 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2515 และ 2520 ประมาณ 69 และ 34 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ปัจจุบัน (ปี 2527) มีความหนาแน่นอาคารเท่ากับ 195.29 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2525 ประมาณ 39 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของอาคารจะน้อยกว่าสุขาภิบาลสระแก้วเฉพาะปี 2515-2516 แต่หลังจากนั้นปี 2517-2527 จะมีความหนาแน่นใกล้เคียงกับสุขาภิบาลสระแก้วโดยมากกว่าเล็กน้อยโดยตลอด

สุขภาพใบปองน้ำร้อน เนื่องจากมีจำนวนอาคารค่อนข้าง

น้อยและมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนอาคารโดยเพิ่มขึ้นทั้งอย่างช้า ๆ และอย่างรวดเร็ว และบางช่วงปีก็มีจำนวนอาคารลดลงประกอบกับพื้นที่สุขภาพใบซึ่งมีมากกว่าสุขภาพสระแก้ว ถึง 5 เท่า โดยสุขภาพใบปองน้ำร้อนมีพื้นที่เท่ากับ 42 ตารางกิโลเมตร ทำให้ความหนาแน่นของอาคารโดยเฉลี่ยมีค่าต่ำมาก คือ ปี 2510 มีความหนาแน่นอาคารเท่ากับ 8.20 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ปี 2515 ความหนาแน่นอาคารจะลดลงประมาณ 2 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร คือมีความหนาแน่นเท่ากับ 6.98 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2515 คือ ปี 2520 มีความหนาแน่นอาคารเพิ่มขึ้นจากปี 2515 ประมาณเท่าตัวโดยมีความหนาแน่นปี 2520 เท่ากับ 11.69 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2520-2525 อัตราการเพิ่มความหนาแน่นของอาคารเริ่มลดลง ความหนาแน่นจะเพิ่มขึ้นประมาณ 2 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ปี 2525 มีความหนาแน่นอาคาร 13.26 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร แต่หลังจากปี 2525 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) ความหนาแน่นอาคารได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมากกว่าเท่าตัวโดยปี 2527 มีความหนาแน่นอาคารเท่ากับ 30.10 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มจากปี 2525 ถึง 17 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอัตราการเพิ่มความหนาแน่นของอาคารในบางช่วงปีจะสูงมากก็ตาม แต่ความหนาแน่นของอาคารตั้งแต่ ปี 2510-2527 อยู่ในลักษณะเบาบางที่สุดทุกช่วงปี สาเหตุที่บางช่วงปีมีความหนาแน่นของอาคารลดลงหรือบางช่วงปีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมีผลมาจากพื้นที่ของสุขภาพใบซึ่งตั้งอยู่ใกล้ชายแดนด้านประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยซึ่งมักจะไม่สงบ เกิดขึ้นบริเวณชายแดนอยู่เสมอ

สุขภาพใบมะขาม แม้ว่าจะมีจำนวนอาคารน้อยที่สุดตั้งแต่

อดีตจนถึงปัจจุบัน (ปี 2517-2527) แต่จากจำนวนพื้นที่สุขภาพใบซึ่งมีจำนวนน้อยที่สุดคือ 0.75 ตารางกิโลเมตร ทำให้มีความหนาแน่นอาคารมากที่สุดตั้งแต่ปี 1510-2522 แต่มีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นค่อนข้างต่ำคือ ปี 2510 และ 2515 มีความหนาแน่นเท่ากับ 325.33 และ 421.33 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ความหนาแน่นปี 2515 เพิ่มขึ้นจากปี 2510 ประมาณ 96 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2515 อัตราการเพิ่มความหนาแน่นของอาคารลดลงคือ ปี 2520 และ 2525 มีความหนาแน่นอาคารเท่ากับ

ตารางที่ 4.19 แสดงจำนวน ความหนาแน่น และการเปลี่ยนแปลงของอาคาร (หลังคาเรือน) ระดับสุขภาพ

ตัวแปร	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนอาคาร (หลังคาเรือน)										ความหนาแน่น (หลังคาเรือน/ตร.กม.)					การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ/ปี)				
		2510		2515		2520		2525		2527		2510	2515	2520	2525	2527	2510-2515	2515-2520	2520-2525	2525-2527	2527-2527
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ										
ก. ศาสนสถาน	6.0	824 ¹	45.33	755 ²	54.01	641	41.47	1,098	10.48	1,221	15.24	65.60	64.38	117.83	137.0	152.83	6.82	6.15	3.28	4.25	5.70
ข. โรงเรียน	2.76	-	-	-	-	3,345 ²	44.17	2,214	48.77	2,490	43.57	-	-	1,216.73	1,208.08	1,245.04	-	-	-0.48	1.06	2.66
ค. ห้างสรรพสินค้า	6.5	-	-	220	15.98	502	22.13	1,328	19.62	1,860	20.72	-	53.66	182.44	158.0	192.29	-	25.64	32.53	32.65	12.54
ง. ไปรษณีย์	2.0	344	30.64	283	18.81	481	21.64	657	8.37	1,268	15.63	6.20	6.68	11.89	15.26	30.18	-2.87	13.82	2.68	22.81	83.83
จ. มหรสพ	0.76	244	21.64	315	20.08	336	14.78	388	6.48	372	4.84	325.35	421.33	448.87	486.87	486.0	6.60	1.20	1.79	1.06	0.96
รวม	62.0	-	-	-	-	2,284	100.00	8,658	100.00	8,011	100.00	-	-	41.44	107.34	129.21	-	-	-	-	10.16

ที่มา : รายงานประจำปีของสุขภาพ

¹ ข้อมูลปี 2511

² ข้อมูลปี 2516

³ ข้อมูลปี 2523

⁴ ก่อนปี 2522 มีพื้นที่สุขภาพเท่ากับ 4.16 ตร.กม.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

446.87 และ 486.67 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นอาคารปี 2520 และ 2525 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2515 และ 2520 ประมาณ 25 และ 40 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ปัจจุบัน (ปี 2527) มีความหนาแน่นเท่ากับ 496 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2525 ประมาณ 10 หลังคาเรือน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2522-2527 ความหนาแน่นอาคารจะอยู่อันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็น

ลักษณะความหนาแน่นอาคารของแต่ละสุขาภิบาลมีข้อนำ

สังเกตคือ สุขาภิบาลซึ่งมีอยู่ก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2499 คือ สุขาภิบาลสระแก้ว สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน และสุขาภิบาลมะขามจะมีความหนาแน่นของอาคารต่ำและการเพิ่มความหนาแน่นอาคารเป็นไปอย่างช้า ๆ ยกเว้นเฉพาะสุขาภิบาลมะขาม ซึ่งมีพื้นที่น้อยที่สุดจะมีความหนาแน่นอาคารแต่ละช่วงปีก่อนข้างสูง แต่สุขาภิบาลซึ่งจัดตั้งขึ้นในช่วงหลังคือ สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีความหนาแน่นอาคารสูงที่สุดกว่าความหนาแน่นอาคารของสุขาภิบาลมะขามประมาณ 3 เท่าตัว และสุขาภิบาลทรายขาวซึ่งมีความหนาแน่นอาคารอยู่ในระดับปานกลางแต่มีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นอาคารสูงที่สุดในแต่ละช่วงปี (ตารางที่ 4.19)

2.9.2.2 ประชากร

1) จำนวนประชากรและการกระจายตัว

สุขาภิบาลสระแก้ว ปี 2510-2527 จะมีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 1 ยกเว้นเฉพาะปี 2522-2523 และ 2526 ปี 2511 มีจำนวนประชากร 4,079 คนหรือเท่ากับร้อยละ 51.92% ของจำนวนประชากรทั้งหมด ปี 2516 มีจำนวนประชากร 5,569 คน (42.59%) อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรร้อยละ 7.31 ต่อปี หลังจากปี 2516 อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรสูงขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อยคือ ปี 2520 มีจำนวนประชากร 7,441 คน (42.99%) อัตราการเพิ่มประชากร 8.40 ต่อปี หลังจากปี 2520 คือ ปี 2520-2525 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยปี 2525 มีจำนวนประชากรมากกว่าปี 2520 ประมาณเท่าตัว คือมีจำนวนประชากร 17,463 คน (34.90%) อัตราการเพิ่มจำนวนประชากร ปี 2520-2525 เท่ากับร้อยละ 26.94 ต่อปี แต่หลังจาก

ปี 2525 ถึงปัจจุบันจำนวนประชากรเริ่มลดลงคือ ปี 2527 มีจำนวนประชากร 14,673 คน (28.39%) อัตราการลดจำนวนประชากรเท่ากับร้อยละ 7.99 ต่อปี ทำให้อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2520-2527 ต่ำกว่าปี 2520-2525 ประมาณเท่าตัว คือมีอัตราการเพิ่มร้อยละ 13.88 ต่อปี

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น ปี 2523 ซึ่งเป็นปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลมีจำนวนประชากร 13,177 คน หรือร้อยละ 32.12 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งจัดเป็นสุขาภิบาลที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด หลังจากปี 2523 จนถึงปัจจุบันแต่ละช่วงปี จะมีจำนวนประชากรค่อนข้างสูงโดยตลอดแต่มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรต่ำมาก คือปี 2527 มีจำนวนประชากร 14,673 คน (28.39%) อัตราการเพิ่มจำนวนประชากร ปี 2523-2527 เท่ากับร้อยละ 1.48 ต่อปี และบางช่วงปีจำนวนประชากรจะลดลงคือ ปี 2525 มีจำนวนประชากรเพียง 11,550 คน (23.08%) ทำให้ปี 2523-2525 มีอัตราการลดจำนวนประชากรเท่ากับร้อยละ 6.17 ต่อปี แต่หลังจากปี 2525 คือ ปี 2525-2527 จำนวนประชากรเริ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรเท่ากับร้อยละ 10.41 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้ว

สุขาภิบาลทรายขาว มีจำนวนประชากรปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาล (ปี 2515) ค่อนข้างต่ำคือ 2,359 คน (17.54%) จัดอยู่ในอันดับ 3 โดยมากกว่าจำนวนประชากรของสุขาภิบาลเท่านั้น หลังจากปี 2515 คือปี 2515-2520 จำนวนประชากรมีอัตราการเพิ่มขึ้นไม่มากนักโดย ปี 2520 มีจำนวนประชากร 3,320 คน จัดอยู่ในอันดับ 4 โดยมากกว่าสุขาภิบาลมะขามเท่านั้น อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2515-2520 เท่ากับร้อยละ 8.15 ต่อปี หลังจากปี 2520 จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยปี 2525 มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2520 ประมาณ 4 เท่าตัว คือมีจำนวนประชากร 13,205 คน (26.39%) จำนวนประชากรนี้มากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้ว อัตราการเพิ่มปี 2520-2525 จะสูงที่สุดคือร้อยละ 59.55 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) มีจำนวนประชากร 13,815 คน (26.73%) จัดเป็นจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลวังน้ำเย็นตามลำดับ อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 2.31 ต่อปี ทำให้อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2520-2527

เท่ากับร้อยละ 45.16 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2520-2525 ประมาณร้อยละ 14% ต่อปี การที่ปี 2520-2525 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรสูงมากส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการขยายพื้นที่สุขาภิบาลในปี 2522 คือจาก 4.10 ตารางกิโลเมตรเป็น 8.50 ตารางกิโลเมตร

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน แต่ละช่วงปีจะมีจำนวนประชากรค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่จะมีจำนวนประชากรมากกว่าเฉพาะสุขาภิบาลมะขามเท่านั้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรของสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนแต่ละช่วงปีตั้งแต่ปี 2510-2527 จะมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรค่อนข้างสม่ำเสมอคือมีอัตราการเพิ่มแต่ละช่วงปีประมาณร้อยละ 5-13 ต่อปี กล่าวคือ ปี 2510 และ 2515 มีจำนวนประชากร 1,975 คน (25.83%) และ 3,338 คน (24.82%) ตามลำดับ อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรจะค่อนข้างสูงคือร้อยละ 13.80 ต่อปี หลังจากปี 2515 คือ ปี 2520 และ 2525 มีจำนวนประชากร 4,711 คน (27.22%) และ 6,030 คน (12.05%) ตามลำดับ อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรจะลดลงตามลำดับคือ ปี 2515-2520 และปี 2520-2525 เท่ากับร้อยละ 8.23 ต่อปี และร้อยละ 5.60 ต่อปี ตามลำดับ ปัจจุบัน (ปี 2527) มีจำนวนประชากร 7,108 คน (13.76%) ซึ่งมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 8.94 ต่อปี ทำให้อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2520-2527 สูงกว่าปี 2520-2525 ประมาณร้อยละ 2 ต่อปี

สุขาภิบาลมะขาม เมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ สุขาภิบาลมะขามจะมีจำนวนประชากรน้อยที่สุดและมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรต่ำที่สุดแทบทุกช่วงปีโดยมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรประมาณร้อยละ 0-3 ต่อปี และบางช่วงปีประชากรจะมีจำนวนลดลงเล็กน้อย ปี 2510 และ 2515 มีจำนวนประชากร 1,591 คน (20.81%) และ 1,835 คน (13.65%) ตามลำดับ อัตราการเพิ่มเท่ากับร้อยละ 3.07 ต่อปี ปี 2520 และ 2525 มีจำนวนประชากร 1,837 คน (10.61%) และ 1,793 คน (3.58%) ทำให้ปี 2515-2520 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรเท่ากับร้อยละ 0.02 ต่อปี ซึ่งลดลงจากเดิมประมาณร้อยละ 3 ต่อปี แต่จำนวนประชากรปี 2525 ซึ่งลดลงจากปี 2520 เพียงเล็กน้อย ทำให้มีอัตราการลดลงของจำนวนประชากรเท่ากับร้อยละ 0.48 ต่อปี หลังจากปี 2525 จำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วคือ ปี 2527 มีจำนวนประชากร 2,130 คน (4.12%)

ตารางที่ 4.20 แสดงจำนวนประชากรระดับสุขภาพปี 2510-2527

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนประชากร																	
	2510	2511	2512	2513	2514	2515	2516	2517	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527
ส.สระแก้ว	4,078	4,078	6,118	5,275	6,411	5,915	5,589	8,088	6,489	6,523	7,441	6,689	7,181	8,385	15,980	17,483	12,684	14,873
ส.วังน้ำเย็น	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13,177	10,562	11,650	13,740	13,855
ส.ทรายขาว	-	-	-	-	-	2,368	2,368	2,615	2,853	3,444	3,320	3,520	10,561	11,508	12,851	13,205	13,303	13,815
ส.โป่งน้ำร้อน	1,975	2,142	3,191	3,275	3,284	3,338	3,434	3,477	3,591	4,658	4,711	5,823	5,947	6,224	7,164	8,030	8,838	7,108
ส.มะขาม	1,591	1,654	1,887	1,854	1,822	1,835	1,713	1,677	1,757	1,852	1,837	1,847	1,770	1,860	1,880	1,783	2,086	2,130
รวม	7,646	7,657	10,174	10,404	11,527	13,447	13,075	13,858	14,680	16,475	17,308	17,878	25,488	41,162	48,437	50,041	48,552	51,881

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 9.40 ต่อปี เป็นผลทำให้ปี 2520-2527 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรปี 2520-2527 เท่ากับร้อยละ 2.28 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าอัตราการเพิ่มปี 2510-2515 เพียงเล็กน้อย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรของแต่ละ
 สุขาภิบาลส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทิศทางเพิ่มขึ้น ในจำนวนทั้ง 5 สุขาภิบาลนั้นแทบทุก
 ช่วงปีตั้งแต่ปี 2511-2527 สุขาภิบาลสระแก้วจะมีจำนวนประชากรมากที่สุดแต่มีอัตราการ
 เพิ่มจำนวนประชากรอยู่ในระดับปานกลางตั้งแต่ปี 2511-2520 (ประมาณ 8-13% ต่อปี)
 และปี 2520-2527 (7% ต่อปี) ยกเว้นเฉพาะช่วงปี 2520-2525 จะมีอัตราการเพิ่ม
 จำนวนประชากรสูงมากกว่าช่วงเวลาข้างต้นประมาณ 3 เท่าตัว (26% ต่อปี) สุขาภิบาล
 วังน้ำเย็นจะมีจำนวนประชากรสูงมากโดยปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลจะมีจำนวนประชากรมาก
 ที่สุด แม้ว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรต่ำมากตั้งแต่ปี 2523-
 2527 แต่ทุกช่วงปีเมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ นับว่ายังมีจำนวนประชากรค่อนข้าง
 มากโดยตลอด สุขาภิบาลทรายขาวเป็นสุขาภิบาลเดียวที่เมื่อจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลนั้นมียัตรา
 การเพิ่มจำนวนประชากรปี 2515-2520 อยู่ในระดับปานกลางใกล้เคียงกับอัตราการเพิ่ม
 จำนวนประชากรของสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนและสุขาภิบาลสระแก้ว คือประมาณร้อยละ 8 ต่อปี
 แต่หลังจากปี 2520 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นรวดเร็วมากประมาณ
 ร้อยละ 45 ต่อปี ซึ่งเนื่องมาจากการขยายพื้นที่สุขาภิบาลเมื่อปี 2522 สำหรับสุขาภิบาลส่วน
 ที่เหลือคือสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนและสุขาภิบาลมะขามนั้น สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนซึ่งมีจำนวนประ
 ษารคค่อนข้างน้อยแต่จะมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้าง
 สม่าเสมอ แต่สุขาภิบาลมะขามซึ่งมีจำนวนประชากรน้อยที่สุดจะมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากร
 ต่ำมากจนกระทั่งมียัตราลดลงเล็กน้อยในบางช่วงเวลา

2) ความหนาแน่นประชากร

สุขาภิบาลสระแก้ว แม้ว่าจะมีจำนวนประชากรมาก
 ที่สุดตั้งแต่ปี 2511-2521 ก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่สุขาภิบาลซึ่งมีค่อนข้างมากแล้ว
 ปรากฏว่าความหนาแน่นประชากรแต่ละช่วงปีนั้นอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ลักษณะการ
 เปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากรจะมีลักษณะ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรคือ

ปี 2511-2520 อัตราการเพิ่มความหนาแน่นประชากรจะอยู่ในระดับปานกลางโดยมีความหนาแน่นประชากร 509-930 คน/ตารางกิโลเมตร ปี 2511 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 509.88 คน/ตารางกิโลเมตร และเพิ่มขึ้นเป็น 696.13 และ 930.13 คน/ตารางกิโลเมตร ในปี 2516 และ 2520 ตามลำดับ ปี 2516 และ 2520 มีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2511 และ 2516 ประมาณ 187 และ 234 คน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2520 ความหนาแน่นประชากรจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วคือ ปี 2520-2525 จะมีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นประชากรแต่ละช่วงปีสูงกว่าอัตราการเพิ่มปี 2511-2520 ประมาณ 3 เท่าตัวโดยปี 2525 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 2,182.88 คน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2520 ประมาณ 1,352 คน/ตารางกิโลเมตร ปัจจุบัน (ปี 2527) มีความหนาแน่นประชากร 1,834.13 คน/ตารางกิโลเมตร โดยลดลงจากปี 2525 ประมาณ 348 คน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นประชากรปี 2511-2520 จะมีค่าความหนาแน่นมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลมะขาม หลังจากปี 2520 คือ ปี 2520-2527 ความหนาแน่นประชากรอยู่ในอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็น และสุขาภิบาลมะขามตามลำดับ

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น เนื่องจากมีจำนวนประชากรมากที่สุดตั้งแต่ปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาล (ปี 2523) จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) แต่มีพื้นที่สุขาภิบาลค่อนข้างน้อยคือ 2.75 ตารางกิโลเมตร ทำให้ปี 2523-2527 มีความหนาแน่นประชากรมากที่สุดด้วยคือ ปี 2523 และปี 2527 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 4,791.64 และ 5,074.55 คน/ตารางกิโลเมตรตามลำดับ ความหนาแน่นประชากรปี 2527 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2523 ประมาณ 283 คน/ตารางกิโลเมตร แต่บางช่วงปีจะมีค่าความหนาแน่นประชากรลดลงคือ ปี 2525 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 4,200 คน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งลดลงจากปี 2523 ประมาณ 591 คน/ตารางกิโลเมตร แต่หลังจากปี 2525 ความหนาแน่นประชากรจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วคือปี 2527 จะมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2525 ประมาณ 874 คน/ตารางกิโลเมตร

สุขาภิบาลทรายขาว ปี 2515-2520 มีความหนาแน่นประชากรและความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นแต่ละช่วงปีใกล้เคียงกับสุขาภิบาลสระแก้วคือ ปี 2515

และ 2520 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 575.37 และ 809.76 คน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ปี 2520 จะมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2515 ประมาณ 234 คน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2520 คือปี 2520-2525 แม้ว่าจะมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรมากที่สุดโดยมากกว่าอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรของสหภาพโซเวียตประมาณเท่าตัวก็ตามแต่เนื่องจากสหภาพโซเวียตขยายพื้นที่สหภาพอีกประมาณเท่าตัวเมื่อปี 2522 ทำให้มีความหนาแน่นประชากรเบาบางกว่าสหภาพโซเวียต ปี 2525 สหภาพโซเวียตมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 1,553.53 คน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2520 เกือบเท่าตัวคือประมาณ 744 คน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2525 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) ความหนาแน่นประชากรจะเพิ่มขึ้นประมาณ 72 คน/ตารางกิโลเมตร โดยมีความหนาแน่นประชากรปี 2527 เท่ากับ 1,625.29 คน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นประชากรตั้งแต่ปี 2510-2522 จัดอยู่ในอันดับ 3 และหลังจากการจัดตั้งสหภาพโซเวียตขึ้นตั้งแต่ปี 2523 จะมีความหนาแน่นประชากรจัดอยู่ในอันดับ 4 โดยทุกช่องปี (ยกเว้นเฉพาะปี 2522 ซึ่งมีความหนาแน่นมากกว่าสหภาพโซเวียต) จะมีความหนาแน่นประชากรมากกว่าเพียงสหภาพโซเวียตเท่านั้น

สหภาพโซเวียต เนื่องจากมีจำนวนประชากร

ค่อนข้างน้อยและมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำแต่มีพื้นที่สหภาพมากที่สุดทำให้แต่ละช่วงปี ตั้งแต่ปี 2510-2527 มีค่าความหนาแน่นประชากรต่ำที่สุดคือ ปี 2510 และปี 2515 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 47.02 และ 79.48 คน/ตารางกิโลเมตร ปี 2515 จะมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2510 ค่อนข้างสูงคือประมาณ 32 คน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2515 อัตราการเพิ่มความหนาแน่นประชากรจะเริ่มลดลงคือ ปี 2520 และปี 2525 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 112.17 และ 143.57 คน/ตารางกิโลเมตร ปี 2520 และ 2525 จะมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2515 และ 2520 ประมาณ 33 และ 31 คน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2525 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) ซึ่งมีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 169.23 คน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มจากปี 2525 ประมาณ 26 คน/ตารางกิโลเมตร

สุขาภิบาลมะขาม ตั้งแต่ปี 2510-2527 แม้ว่า

จะมีจำนวนประชากรน้อยที่สุดและมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรต่ำที่สุด แต่การที่มีพื้นที่สุขาภิบาลน้อยที่สุดเพียง 0.75 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเล็กกว่าพื้นที่สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนซึ่งมีขนาดใหญ่สุดถึง 56 เท่าตัวทำให้สุขาภิบาลมะขามมีความหนาแน่นประชากรมากเป็นอันดับ 1 ตั้งแต่ปี 2510-2522 และหนาแน่นมากเป็นอันดับ 2 รองจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นตั้งแต่ปี 2523-2527 ความหนาแน่นประชากรตั้งแต่ปี 2510-2525 นั้น ส่วนใหญ่แทบทุกช่วงปีความหนาแน่นประชากรจะเพิ่มขึ้นในอัตราการเพิ่มซึ่งต่ำมากคือร้อยละ 0-3 ต่อปีดังนี้คือ ปี 2510 และ 2515 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 2,121.33 และ 2,446.67 คน/ตารางกิโลเมตร ปี 2515 จะมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2510 ประมาณ 325 คน/ ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นค่าความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นสูงกว่าช่วงปีอื่น ๆ ปี 2520 และ 2525 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 2,449.33 และ 2,390.67 คน/ตารางกิโลเมตร ทำให้ปี 2520 มีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2515 เพียงเล็กน้อยคือประมาณ 3 คน/ตารางกิโลเมตร แต่ความหนาแน่นประชากรปี 2525 จะลดลงจากปี 2520 ประมาณ 59 คน/ตารางกิโลเมตร หลังจากปี 2525 ความหนาแน่นประชากรเริ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยปี 2527 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 2,840 คน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2525 ถึง 450 คน/ตารางกิโลเมตร

ความหนาแน่นประชากรของสุขาภิบาลต่าง ๆ ในแต่ละช่วงปีนั้น ปี 2510-2525 ซึ่งมีอยู่เพียง 3 สุขาภิบาล คือสุขาภิบาลสระแก้ว สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน และสุขาภิบาลมะขาม สุขาภิบาลมะขามซึ่งมีความหนาแน่นประชากรสูงสุดแต่จะมีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นต่ำที่สุด ตรงกันข้ามกับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนซึ่งมีความหนาแน่นประชากรเบาบางที่สุดแต่จะมีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นประชากรสูงสุด ปี 2515-2520 ถึงแม้จะจัดตั้งสุขาภิบาลทรายขาวเพิ่มขึ้นแต่ลักษณะความหนาแน่นของแต่ละสุขาภิบาลก็มีสภาพเช่นเดียวกับ ปี 2510-2515 แต่ทั้ง 4 สุขาภิบาลนั้นมี 3 สุขาภิบาล คือ สุขาภิบาลสระแก้ว สุขาภิบาลทรายขาว และสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะมีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 8 ต่อปี มีเพียงสุขาภิบาลมะขามเท่านั้นที่มีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นต่ำกว่าร้อยละ 1 ต่อปี หลังจากปี 2520 คือปี 2520-2525 จากการจัดตั้งสุขาภิบาลวังน้ำเย็นขึ้นในปี 2523 และการขยายพื้นที่สุขาภิบาลทรายขาวในปี 2522 ทำให้มีสุขาภิบาลต่าง ๆ ทั้ง

ตารางที่ 4.21 แสดงจำนวน ความหนาแน่น และการเปลี่ยนแปลงของประชากรระดับสาขาวิชา

ตัวแปร	พื้นที่ (ค.กม.)	จำนวนประชากร										ความหนาแน่น (คน/ค.กม.)					การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ/ปี)				
		2510		2515		2520		2525		2527		2510	2515	2520	2525	2527	2510-2515	2515-2520	2520-2525	2525-2527	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ										
อ.พระแก้ว	8.0	4,079	51.92	6,509	42.59	7,441	42.99	17,463	34.90	14,673	26.39	509.89	696.13	930.13	2,182.88	1,824.13	7.31	8.40	28.94	13.85	-7.88
ม.วังน้ำเย็น	2.75	-	-	-	-	13,177	32.02	11,550	23.06	13,855	27.00	-	-	4,781.64	4,200.00	6,074.55	-	-	-5.17	1.48	10.41
ม.ทรายขาว	8.5	-	-	2,369	17.54	3,320	19.18	13,205	26.38	13,816	26.73	-	575.37	609.76	1,553.53	1,625.29	-	6.18	59.56	45.16	2.31
ด.โป่งน้ำร้อน	42.0	1,975	25.83	3,338	24.82	4,711	27.22	6,030	12.05	7,108	13.76	47.02	79.46	112.17	143.57	169.23	13.60	6.23	5.80	7.27	4.54
ม.มะขาม	0.75	1,591	20.81	1,835	13.85	1,837	10.61	1,793	3.58	2,130	4.12	2,121.33	2,448.67	2,448.33	2,390.67	2,640.00	3.07	0.02	-0.46	2.28	9.40
รวม	62.0	-	-	-	-	17,309	100.00	50,041	100.00	51,681	100.00	-	-	315.57	807.11	823.56	-	-	-	-	-

หมายเหตุ : ที่มาและหมายเหตุ เช่นเดียวกับตารางที่ 4.19

5 สุขาภิบาลมีลักษณะและการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นแตกต่างกันคือสุขาภิบาลที่มีความหนาแน่นประชากรสูงสุด ได้แก่ สุขาภิบาลวังน้ำเย็นรองลงมาได้แก่สุขาภิบาลมะขาม ทั้งสองสุขาภิบาลจะมีความหนาแน่นประชากรปี 2525 ลดลงจากปี 2520 ในช่วงเวลาเดียวกัน สุขาภิบาลที่มีอัตราการเพิ่มความหนาแน่นประชากรสูงสุด ได้แก่สุขาภิบาลทรายขาวซึ่งมีความหนาแน่นประชากรปี 2525 อยู่ในอันดับ 4 รองลงมาได้แก่สุขาภิบาลสระแก้วซึ่งมีความหนาแน่นประชากรอันดับ 3 สำหรับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนมีความหนาแน่นประชากรและอัตราการเพิ่มต่ำที่สุด หลังจากปี 2525 จนถึงปัจจุบันจะมีเพียงสุขาภิบาลสระแก้ว เท่านั้นที่มีความหนาแน่นประชากรลดลง สุขาภิบาลทรายขาวจะมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นเล็กน้อยประมาณร้อยละ 2 ต่อปี ส่วนที่เหลืออีก 3 สุขาภิบาลคือ สุขาภิบาลวังน้ำเย็น สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน และสุขาภิบาลมะขามจะมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราการเพิ่มที่ใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 8-10 ต่อปี สำหรับค่าความหนาแน่นของแต่ละสุขาภิบาลปี 2527 จะมีสภาพคล้ายคลึงกับปี 2525 (ตารางที่ 4.21)

3) อัตราการเกิด-ตายของประชากร

สุขาภิบาลสระแก้ว มีอัตราการเกิดแต่ละช่วงปีระหว่างร้อยละ 0-5 ต่อปี อัตราการตายร้อยละ 0-1 ต่อปี ปี 2520 เป็นปีที่มีอัตราการเกิดสูงสุดคือร้อยละ 5.38 ต่อปี และมีอัตราการตายร้อยละ 0.32 ต่อปี ปี 2525 จะมีอัตราการเกิดต่ำสุดคือร้อยละ 0.83 ต่อปีและมีอัตราการตายต่ำสุดเช่นกันคือร้อยละ 0.29 ต่อปี

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น มีอัตราการเกิด-ตายค่อนข้างต่ำคือ ปี 2523 มีอัตราการเกิดร้อยละ 0.25 ต่อปี และมีอัตราการตายร้อยละ 0.09 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) อัตราการเกิดได้เพิ่มขึ้นคือร้อยละ 1.86 ต่อปีโดยมีอัตราการตายเท่ากับร้อยละ 0.39 ต่อปี

สุขาภิบาลทรายขาว แต่ละช่วงปีตั้งแต่ปี 2515 ซึ่งจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลจนถึงปัจจุบันมีอัตราการเกิดระหว่างร้อยละ 0-3 ต่อปี และอัตราการตายน้อยกว่าร้อยละ 1 ต่อปี ทั้งอัตราการเกิดและอัตราการตายจะสูงในช่วงต้น ๆ และจะเริ่มลดลงตามลำดับจนถึงปัจจุบัน ปี 2515 จะมีอัตราการเกิดสูงสุดคือร้อยละ 3.05 ต่อปี และ

มีอัตราการตายสูงสุดด้วยคือร้อยละ 0.59 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) มีอัตราการเกิดต่ำสุดคือ ร้อยละ 0.87 ต่อปีและมีอัตราการตายต่ำสุดเช่นกันคือร้อยละ 0.002 ต่อปี

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน มีอัตราการเกิด-ตาย ตรงกัน

ข้ามกับสุขาภิบาลทรายขาวคือ แต่ละช่วงปีจะมีอัตราการเกิดร้อยละ 1-3 ต่อปี และมีอัตราการตายค่อนข้างสูงคือร้อยละ 0-2 ต่อปี แต่ในช่วงปีต้น ๆ จะมีทั้งอัตราการเกิดและการตายค่อนข้างต่ำและจะเพิ่มขึ้นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน โดยปี 2510 มีอัตราการเกิดร้อยละ 1.01 ต่อปี อัตราการตายร้อยละ 0.35 ต่อปี และปัจจุบัน (ปี 2527) มีอัตราการเกิดร้อยละ 3.81 ต่อปี อัตราการตายร้อยละ 0.48 ต่อปี สำหรับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาการสู้รบทางด้านชายแดนซึ่งติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ทำให้มีผลทางด้านประชากรคือ ทำให้อัตราการเกิด-ตายบางช่วงปีมีค่าสูงผิดปกติโดยเฉพาะปี 2521-2525 โดยปี 2525 นั้นมีอัตราการเกิดสูงถึงร้อยละ 19.64 ต่อปี และอัตราการตายร้อยละ 2.12 ต่อปี

สุขาภิบาลมะขาม อัตราการเกิดและอัตราการตาย

ในช่วงปีต่าง ๆ จะมีลักษณะตรงกันข้ามคือ อัตราการเกิดซึ่งแต่ละช่วงปีจะอยู่ระหว่างร้อยละ 0-2 ต่อปีนั้นจะมีอัตราสูงในช่วงปีต้น ๆ และจะค่อย ๆ ลดต่ำลงจนถึงปัจจุบัน แต่อัตราการตายซึ่งมีค่าน้อยกว่าร้อยละ 1 ต่อปีจะมีค่าต่ำในช่วงปีต้น ๆ แต่จะเริ่มสูงขึ้นจนถึงปัจจุบัน ปี 2510 มีอัตราการเกิดร้อยละ 2.01 ต่อปี อัตราการตายร้อยละ 0.31 ต่อปี แต่ปี 2525 นั้นมีอัตราการเกิดเพียงร้อยละ 0.95 ต่อปี แต่มีอัตราการตาย 0.39 ต่อปี แต่ในปัจจุบัน อัตราการเกิด-ตายมีแนวโน้มเริ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วคือ ปี 2529 มีอัตราการเกิด 2.77 ต่อปีและมีอัตราการตาย 0.80 ต่อปี

อัตราการเกิด-ตายของประชากรภายในแต่ละสุขา-

ภิบาลส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ ก่อนปี 2520 จะมีอัตราการเกิดค่อนข้างสูงแต่จะมีอัตราการตายค่อนข้างต่ำ แต่ช่วงหลังจากปี 2520 ทั้งอัตราการเกิดและตายจะลดลง ยกเว้น เฉพาะสุขาภิบาลสระแก้วซึ่งปี 2520 มีอัตราการเกิดค่อนข้างสูง และสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนซึ่งมีอัตราการเกิด-ตายช่วงปี 2521-2525 สูงผิดปกติเนื่องมาจากปัญหาการสู้รบตามแนวชายแดน (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 แสดงอัตราการเกิด-ตายของประชากรระดับสุขาภิบาล

ส่วนปร เขตการปกครอง	การเกิด										การตาย									
	2510		2515		2520		2525		2527		2510		2515		2520		2525		2527	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ส.พระแก้ว	220	4.48	201	3.81	400	6.38	144	0.83	-	-	35	0.68	35	0.63	24	0.32	51	0.29	-	-
ส.วังน้ำเย็น	-	-	-	-	26	0.25	-	-	255	1.88	-	-	-	-	6	0.09	-	-	54	0.39
ส.ทรายขาว	-	-	72	3.05	84	2.63	23	0.17	120	0.87	-	-	14	0.59	5	0.15	10	0.08	26	0.008
ส.โป่งน้ำร้อน	20	1.01	114	3.42	155	3.29	1,184	19.84	271	3.81	7	0.35	33	0.99	100	2.12	222	3.88	34	0.48
ส.มะขาม	32	2.01	26	1.63	19	1.03	17	0.95	59	2.77	5	0.31	3	0.18	4	0.22	7	0.39	17	0.80
รวม	280	3.68	384	2.86	658	3.80	-	-	-	-	47	0.61	85	0.63	133	0.77	-	-	-	-

หมายเหตุ - ไม่มีข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการที่สุขภาพต่างกัน ๗ ส่วนใหญ่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงประชากรไปในทิศทางที่ทั้งจำนวนและความหนาแน่นประชากรมีอัตราการเพิ่มขึ้นค่อนข้างสูงแต่ในขณะที่เดียวกันการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติคือจากการเกิด-ตายมีอัตราต่ำค่อนข้างคงที่ ดังนั้นประชากรส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้นของสุขภาพจึงมาจากการอพยพย้ายถิ่น

4) ขนาดครัวเรือน

ขนาดครัวเรือนของแต่ละสุขภาพคำนวณจากจำนวนประชากรต่อจำนวนอาคาร (หลังคาเรือน) ดังนั้นความแตกต่างของขนาดครัวเรือนในแต่ละช่วงปีจึงมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและจำนวนอาคารภายในเขตสุขภาพ เป็นสำคัญกล่าวคือ ถ้าอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรแต่ละช่วงปีสูงกว่าอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารจะทำให้ครัวเรือนมีขนาดใหญ่ แต่ถ้ามีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรต่ำแต่อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารสูงกว่าจะทำให้ครัวเรือนมีขนาดเล็กลง แต่ถ้าอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรเท่าหรือใกล้เคียงกับอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารจะทำให้ครัวเรือนมีขนาดสม่ำเสมอ

สุขภาพสระแก้ว ปี 2511 ครัวเรือนมีขนาดโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางคือเท่ากับ 7.78 คน/หลังคาเรือน ปี 2511-2516 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรร้อยละ 7.91 ต่อปีแต่มีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารเท่ากับร้อยละ 8.82 ต่อปีทำให้ครัวเรือนปี 2516 มีขนาดเล็กลงคือ 7.38 คน/หลังคาเรือน ปี 2516-2520 อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรจะสูงขึ้นคือร้อยละ 8.40 ต่อปี แต่อัตราการเพิ่มจำนวนอาคารลดลงคือร้อยละ 6.16 ต่อปี ทำให้ครัวเรือนปี 2520 มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าปี 2515 เล็กน้อยคือ 7.91 คน/หลังคาเรือน แต่หลังจากปี 2520-2525 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรสูงมากคือร้อยละ 29-64 ต่อปี ขณะเดียวกันมีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารต่ำมากคือร้อยละ 3.29 ต่อปีเท่านั้นทำให้ครัวเรือนปี 2525 มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าปี 2520 ประมาณเท่าตัวคือ 15.93 คน/หลังคาเรือน หลังจากปี 2525 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2527) เนื่องจากปี 2527 จำนวนประชากรจะลดลงจากปี 2525 เท่ากับร้อยละ 7.99 ต่อปีขณะเดียวกันจำนวนอาคารก็ลดลงด้วยเท่ากับร้อยละ 5.19 ต่อปี ทำให้ครัวเรือนปี 2527 มีขนาดเล็กลงคือเท่ากับ 12.02 คน/หลังคาเรือน

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น เมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาล

อื่น ๆ สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีจำนวนประชากรและจำนวนอาคารมากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะภายในสุขาภิบาลวังน้ำเย็นนั้นจำนวนประชากรที่มีอยู่ทั้งหมดนับว่าค่อนข้างน้อย เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับจำนวนอาคาร มีผลทำให้ขนาดครัวเรือนแต่ละช่วงปีมีขนาดเล็กมากค่อนข้างสม่ำเสมอคือประมาณ 3 คน/หลังคาเรือน ปี 2523 มีขนาดของครัวเรือนเท่ากับ 3.94 คน/หลังคาเรือน ปี 2523-2527 เนื่องจากมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรเพียงร้อยละ 1.48 ต่อปี และอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารเท่ากับร้อยละ 1.08 ต่อปี ทำให้ขนาดของครัวเรือนปี 2527 ใหญ่กว่าปี 2523 เพียงเล็กน้อยคือเท่ากับ 3.99 คน/หลังคาเรือน

สุขาภิบาลทรายขาว ปี 2515 ซึ่งเป็นปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลมีขนาดของครัวเรือนค่อนข้างใหญ่คือเท่ากับ 10.72 คน/หลังคาเรือน หลังจากนั้นคือปี 2515-2520 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรเพียงร้อยละ 8.15 ต่อปี แต่มีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารมากกว่าประมาณ 3 เท่าตัวคือเท่ากับร้อยละ 25.64 ต่อปี ทำให้ขนาดของครัวเรือนปี 2520 มีขนาดเล็กลงจากปี 2515 เกือบเท่าตัวคือมีขนาดเท่ากับ 6.61 คน/หลังคาเรือน ปี 2520-2525 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากรสูงมากคือร้อยละ 59.55 ต่อปี ขณะเดียวกันอัตราการเพิ่มจำนวนอาคารอยู่ในระดับค่อนข้างสูงด้วย (32.83% ต่อปี) ทำให้ครัวเรือน ปี 2525 มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าปี 2520 คือเท่ากับ 9.96 คน/หลังคาเรือน ปี 2525-2527 อัตราการเพิ่มจำนวนประชากร (2.13% ต่อปี) จะต่ำกว่าอัตราการเพิ่มจำนวนอาคาร (12.59% ต่อปี) ประมาณ 6 เท่าตัวมีผลทำให้ขนาดของครัวเรือนปี 2527 เล็กลงจากปี 2525 ปี 2527 มีขนาดครัวเรือนเท่ากับ 8.32 คน/หลังคาเรือน

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ปี 2510 มีขนาดของครัวเรือนค่อนข้างเล็กคือเท่ากับ 5.74 คน/หลังคาเรือน ปี 2510-2515 มีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากร (13.80% ต่อปี) ค่อนข้างสูงแต่จำนวนอาคารลดลง (2.97% ต่อปี) ทำให้ปี 2515 มีขนาดครัวเรือนใหญ่กว่าปี 2510 ประมาณเท่าตัวคือเท่ากับ 11.39 คน/หลังคาเรือน ปี 2515-2520 จะมีอัตราการเพิ่มจำนวนประชากร (8.23% ต่อปี) ต่ำกว่าอัตราการเพิ่มจำนวนอาคาร (13.52% ต่อปี) ทำให้ขนาดของครัวเรือนปี 2520 ซึ่งเท่ากับ 9.59 คน/หลังคาเรือน มีขนาดเล็กลงจากปี 2515 ปี 2520-2525 มีลักษณะตรงกันข้ามกับปี 2515-2520 คือจะมีอัตราการ

เพิ่มจำนวนประชากร (5.60% ต่อปี) สูงกว่าอัตราการเพิ่มจำนวนอาคาร (2.69% ต่อปี) ประมาณเท่าตัวทำให้ครัวเรือนปี 2525 ซึ่งเท่ากับ 10.83 คน/หลังคาเรือนมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าปี 2520 เล็กน้อย แต่หลังจากปี 2525 คือ ปี 2525-2527 จำนวนอาคารมีอัตราการเพิ่มขึ้น (63.82% ต่อปี) สูงกว่าอัตราการเพิ่มจำนวนประชากร (8.94% ต่อปี) ประมาณ 7 เท่าตัว มีผลทำให้ขนาดของครัวเรือนปี 2527 ซึ่งเท่ากับ 5.61 คน/หลังคาเรือนเล็กลงจากปี 2525 ประมาณเท่าตัว

สุขาภิบาลมะขาม เมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ

สุขาภิบาลมะขามจะมีจำนวนประชากรและจำนวนอาคารแต่ละช่วงปีน้อยที่สุดก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะภายในสุขาภิบาลมะขามนั้น จำนวนประชากรที่มีอยู่ทั้งหมดนับว่าค่อนข้างน้อย เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับจำนวนอาคาร มีผลทำให้ขนาดของครัวเรือนแต่ละช่วงปีมีขนาดค่อนข้างเล็ก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทั้งจำนวนประชากรและจำนวนอาคารปี 2510-2527 มีอัตราการเพิ่มแต่ละช่วงปีต่ำมากคือประมาณร้อยละ 1-3 ต่อปีตามลำดับ ทำให้ครัวเรือนปี 2510-2525 มีขนาดค่อนข้างเล็กลงอย่างสม่ำเสมอโดยมีขนาดครัวเรือนประมาณ 4-6 คน/หลังคาเรือน ปี 2510 มีขนาดครัวเรือน 6.52 คน/หลังคาเรือน หลังจากปี 2525 คือปี 2525-2527 ประชากรมีอัตราการเพิ่มขึ้น (9.40% ต่อปี) ค่อนข้างสูงแต่มีอัตราการเพิ่มจำนวนอาคาร (0.96% ต่อปี) ต่ำมาก มีผลทำให้ขนาดของครัวเรือนปี 2527 ซึ่งเท่ากับ 5.73 คน/หลังคาเรือนมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าปี 2525 เล็กน้อย

ขนาดของครัวเรือนแต่ละสุขาภิบาลมีแนวโน้มลดขนาดลง สำหรับสุขาภิบาลซึ่งจัดตั้งขึ้นก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ส่วนใหญ่มักจะมีขนาดครัวเรือนแต่ละช่วงปีค่อนข้างใหญ่ โดยเฉพาะสุขาภิบาลสระแก้วปี 2511-2520 จะมีขนาดของครัวเรือนค่อนข้างสม่ำเสมอคือประมาณ 7 คน/หลังคาเรือน หลังจากปี 2520 ครัวเรือนจะมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิมประมาณเท่าตัว สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะมีขนาดครัวเรือนค่อนข้างเล็กคือประมาณ 5 คน/หลังคาเรือนเฉพาะปี 2510 และ 2527 เท่านั้น แต่ปี 2515-2525 จะมีขนาดครัวเรือนค่อนข้างใหญ่อย่างสม่ำเสมอคือประมาณ 9-11 คน/หลังคาเรือน ส่วนสุขาภิบาลมะขาม เป็นสุขาภิบาลที่มีขนาดครัวเรือนค่อนข้างเล็กตั้งแต่ปี 2510-2527 และมีขนาดเล็กลงอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่ปี 2510-2525 โดยมีขนาดของครัวเรือนประมาณ 4-6 คน/

หลังคาเรือนเฉพาะปี 2510 และ 2527 เท่านั้น แต่ปี 2515-2525 จะมีขนาดครัวเรือน
 ก่อนข้างใหญ่อย่างสม่ำเสมอคือประมาณ 9-11 คน/หลังคาเรือน ส่วนสุขาภิบาลมะขามเป็น
 สุขาภิบาลที่มีขนาดครัวเรือนก่อนข้างเล็กตั้งแต่ปี 2510-2527 และมีขนาดเล็กลงอย่างสม่ำเสมอ
 เสมอตั้งแต่ปี 2510-2525 โดยมีขนาดของครัวเรือนประมาณ 4-6 คน/หลังคาเรือน
 สำหรับสุขาภิบาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่คือสุขาภิบาลทรายขาวนั้น ตั้งแต่ปี 2525-2527 จะมีขนาด
 ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยก่อนข้างใหญ่คือประมาณ 6-10 คน/หลังคาเรือน การเปลี่ยนแปลง
 ขนาดครัวเรือนนั้นจะมีทั้งการเพิ่มและลดขนาดของครัวเรือนสลับกันไปแต่ละช่วงปี ส่วน
 สุขาภิบาลวังน้ำเย็นนั้น ปี 2523-2527 มีขนาดครัวเรือนเล็กมากก่อนข้างคงที่ทุกช่วงปี
 ปัจจุบัน (ปี 2527) สุขาภิบาลที่มีขนาดของครัวเรือนใหญ่ที่สุดได้แก่ สุขาภิบาลสระแก้ว
 รองลงมาได้แก่สุขาภิบาลทรายขาว สุขาภิบาลมะขาม และสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ส่วนสุขาภิบาล
 วังน้ำเย็นจะมีขนาดของครัวเรือนเล็กที่สุด (ตารางที่ 4.23)

2.3.2.3 เศรษฐกิจ

1) ที่มาของรายได้สุขาภิบาล รายได้ของสุขาภิบาลใน
 ที่นี้หมายถึงรายได้ทั่วไปของสุขาภิบาลซึ่งมีอยู่ 6 หมวดดังนี้คือ

- หมวดภาษีอากร
- หมวดค่าธรรมเนียม
- หมวดรายได้จากทรัพย์สิน
- หมวดสาธารณูปโภค
- หมวดเงินอุดหนุน
- หมวดเบ็ดเตล็ด

รายได้ของทั้ง 5 สุขาภิบาลโดยทั่วไป จะมาจาก 3 หมวด
 แรกคือจากภาษีอากร ค่าธรรมเนียม และจากทรัพย์สิน ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 85 ของ
 รายได้สุขาภิบาลจะมาจากหมวดภาษีอากร ภาษีอากรต่าง ๆ ที่สุขาภิบาลจัดเก็บมาได้มีส่วน
 ใหญ่จะมาจากการประกอบธุรกิจการค้าและบริการประเภทต่าง ๆ และกิจกรรมต่อเนื่องซึ่งเกิด
 ขึ้นตามมา สำหรับประเภทของธุรกิจการค้าและบริการ แบ่งออกตามลักษณะทางกายภาพของ

ตารางที่ 4.23 แสดงขนาดครัวเรือนระดับสุขภาพ

ตัวแปร	จำนวนประชากร					จำนวนอาคาร (หลังคาเรือน)					ขนาดครัวเรือน (คน/หลังคาเรือน)				
	2510	2515	2520	2525	2527	2510	2515	2520	2525	2527	2510	2515	2520	2525	2527
ส.สระแก้ว	4,079	5,569	7,441	17,463	14,673	524	755	941	1,096	1,221	7.78	7.38	7.91	15.93	12.02
ส.วังน้ำเย็น	-	-	13,177	11,550	13,955	-	-	3,346	3,314	3,490	-	-	3.94	3.49	3.99
ส.ทรายขาว	-	2,359	3,320	13,205	13,815	-	220	502	1,326	1,660	-	10.72	6.61	9.96	8.32
ส.โป่งน้ำร้อน	1,975	3,338	4,711	6,030	7,108	344	293	491	557	1,268	5.74	11.39	9.59	10.83	5.61
ส.มะขาม	1,591	1,835	1,837	1,793	2,130	244	316	335	365	372	6.52	5.81	5.48	4.91	5.73
รวม	7,645	13,447	17,309	50,041	51,681	1,112	1,574	2,269	6,658	8,011	6.88	8.54	7.63	7.52	6.45

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การประกอบการได้เป็นอาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ร้านค้าประเภทต่าง ๆ คือ ร้านชำและ เบ็ดเตล็ดซึ่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถาน เครื่องดื่ม-อาหาร เสื้อผ้า เสริมสวย อุปกรณ์เครื่องเหล็ก-เครื่องยนต์ อุปกรณ์ไฟฟ้า-วิทยุ สินค้าเฉพาะอย่างอื่น ๆ โรงมหรสพ และโรงแรม ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมได้แก่ โรงสี โรงเลื่อยไม้ โรงงานซ่อมสร้างเครื่องยนต์ และโรงงานอื่น ๆ ดังนั้นจำนวนและความหนาแน่นของอาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมจึง เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นเพียงคร่าว ๆ ซึ่งจะแสดงให้เห็นที่มาและความแตกต่างของรายได้แต่ละสาขาวิชา

(1) อาคารพาณิชย์

สาขาวิชาสระแก้ว ปี 2511-2522 สาขาวิชาสระแก้ว จะมีจำนวนร้านค้ามากที่สุดคือประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนร้านค้าทั้งหมดโดยมีจำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วคือ ปี 2511-2520 มีอัตราการเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 8-21 ต่อปี ปี 2511 มีจำนวนร้านค้า 69 ร้านหรือ เท่ากับร้อยละ 46.62 ของจำนวนร้านค้าทั้งหมด เพิ่มขึ้นเป็น 143 ร้าน (55.0%) ในปี 2516 อัตราการเพิ่มปี 2511-2516 เท่ากับร้อยละ 21.45 ต่อปี ปี 2520 และ 2525 มีจำนวนร้านค้า 194 ร้าน (66.21%) และ 140 ร้าน (18.52%) ตามลำดับ ปี 2516-2520 อัตราการเพิ่มจำนวนร้านค้าจะลดลงจากปี 2511-2516 อย่างรวดเร็วคือ เท่ากับร้อยละ 8.92 ต่อปี หลังจากปี 2520 คือปี 2520-2525 จำนวนร้านค้าปี 2525 จะลดลงจากปี 2520 เท่ากับร้อยละ 5.57 ต่อปี หลังจากปี 2525 จำนวนร้านค้าจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอีกครั้งหนึ่ง ปี 2527 จะมีจำนวนร้านค้า 251 ร้าน (93.42%) อัตราการเพิ่มปี 2525-2527 จะสูงมากคือ ร้อยละ 39.64 ต่อปี เป็นผลทำให้จำนวนร้านค้าปี 2520-2527 ยังมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.20 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) สาขาวิชาสระแก้ว จะมีจำนวนร้านค้ามาก เป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสาขาวิชาวังน้ำเย็น สำหรับประเภทของร้านค้าและบริการซึ่งมีจำนวนมากที่สุดคือร้านค้าเครื่องชำ รองลงมาได้แก่ร้านค้าเครื่องดื่ม-อาหาร เสื้อผ้า และร้านเสริมสวย

แม้ว่าสาขาวิชาสระแก้วจะมีจำนวนร้านค้ามากที่สุด ตั้งแต่ปี 2511-2522 แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพื้นที่สาขาวิชาแล้วความหนาแน่นของร้านค้า

ในช่วงปีดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลางคือค่าความหนาแน่นจะมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจาก สุขาภิบาลมะขาม ลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นของร้านค้าจะมีลักษณะ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงจำนวนร้านค้าคือ ปี 2511-2520 มีความหนาแน่นของร้านค้า 8-24 ร้าน/ตารางกิโลเมตร โดยปี 2511 มีความหนาแน่นของร้านค้าเท่ากับ 8.63 ร้าน/ตารางกิโลเมตร และเพิ่มขึ้นเป็น 17.88 และ 24.25 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ในปี 2516 และ 2520 มีความหนาแน่นของร้านค้าเพิ่มขึ้นจากปี 2511 และ 2516 ประมาณ 9 และ 7 ร้าน/ตารางกิโลเมตร แต่หลังจากปี 2520 ความหนาแน่นของร้านค้าจะลดลงเหลือ ปี 2525 มีความหนาแน่นของร้านค้าเท่ากับ 17.50 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งลดลงจากปี 2520 ประมาณ 7 ร้าน/ตารางกิโลเมตรเช่นกัน แต่หลังจากปี 2525 ความหนาแน่นของร้านค้าจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบัน (ปี 2527) มีความหนาแน่นเท่ากับ 31.38 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2525 ประมาณ 14 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของร้านค้าปี 2527 จัดอยู่ในอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นและสุขาภิบาลมะขาม

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น จะมีจำนวนร้านค้ามากที่สุดทุก

ช่วงปีตั้งแต่ปี 2523-2527 อัตราการเพิ่มจกนนวนร้านค้าในช่วงปีดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลางคือประมาณร้อยละ 7-13 ต่อปี ปี 2523 มีจำนวนร้านค้า 244 ร้าน (36.86%) และเพิ่มขึ้นเป็น 281 (37.17%) และ 332 ร้าน (44.21%) ในปี 2525 และ 2527 ตามลำดับ อัตราการเพิ่มจำนวนร้านค้าปี 2523-2525 และปี 2525-2527 เท่ากับ 7.58 และ 13.02 ต่อปี ทำให้อัตราการเพิ่มปี 2523-2527 เท่ากับร้อยละ 9.07 ต่อปี จากการที่สุขาภิบาลวังน้ำเย็นมีจำนวนร้านค้ามากที่สุดทุกช่วงปีแต่มีพื้นที่สุขาภิบาลค่อนข้างน้อยทำให้มีความหนาแน่นของร้านค้ามากที่สุดเช่นกัน คือปี 2523-2527 มีความหนาแน่นของร้านค้าระหว่าง 88-120 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ปี 2523 จะมีความหนาแน่นเท่ากับ 88.73 ร้าน/ตารางกิโลเมตร และเพิ่มขึ้นเป็น 102.18 และ 120.73 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ในปี 2525 และ 2527 ปี 2525 และ 2527 จะมีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นจากปี 2523 และ 2525 ประมาณ 14 และ 18 คน/ตารางกิโลเมตรตามลำดับ ส่วนประเภทของร้านค้านั้นมีลักษณะ เช่นเดียวกับสุขาภิบาลสระแก้ว

สุขาภิบาลทรายขาว ตั้งแต่ปี 2515-2520 จะมีจำนวนร้านค้าน้อยที่สุดและมีอัตราการเพิ่มจำนวนร้านค้าระดับปานกลาง ปี 2515 มีจำนวนร้านค้า 12 ร้าน (5.33%) และเพิ่มขึ้นเป็น 21 ร้าน (7.17%) ในปี 2520 อัตราการเพิ่มปี 2515-2520 เท่ากับร้อยละ 15 ต่อปี หลังจากปี 2520 จำนวนร้านค้าจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วคือ ปี 2525 มีจำนวนร้านค้า 259 ร้าน (34.26%) อัตราการเพิ่มจำนวนร้านค้าปี 2520-2525 เท่ากับร้อยละ 226.67 ต่อปี ซึ่งมากกว่าอัตราการเพิ่มปี 2515-2520 ประมาณ 15 เท่าตัว หลังจากปี 2525 จำนวนร้านค้าได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ปี 2527 มีเพียง 77 ร้าน (10.25%) จัดอยู่ในอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นและสุขาภิบาลสระแก้ว อัตราการลดปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 35.14 ต่อปี สำหรับประเภทของร้านค้าจะคล้ายคลึงกับสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลวังน้ำเย็น คือร้านค้าเครื่องชำและเบ็ดเตล็ดจะมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ร้านค้าเครื่องดื่ม-อาหาร ร้านเสริมสวย และร้านเสื้อผ้า

ปี 2515-2520 ร้านค้าของสุขาภิบาลทรายขาวจะกระจายตัวเบาบางมากคือประมาณ 2-5 ร้านค้า/ตารางกิโลเมตร แต่ปี 2520-2525 จำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้นรวดเร็วมาก ทำให้ความหนาแน่นปี 2525 เพิ่มขึ้นจากปี 2520 ประมาณ 6 เท่าตัว โดยปี 2525 มีความหนาแน่นเท่ากับ 30.47 ร้าน/ตารางกิโลเมตร จัดอยู่ในอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นและสุขาภิบาลมะขาม หลังจากปี 2525 ความหนาแน่นของร้านค้าจะลดลงอย่างรวดเร็ว คือ ปี 2527 มีความหนาแน่นเพียง 9.06 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งลดลงจากปี 2525 ประมาณ 21 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ปี 2527 จึงมีความหนาแน่นของร้านค้าค่อนข้างเบาบางโดยมีความหนาแน่นของร้านค้ามากกว่าสุขาภิบาลมะขามเท่านั้น

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน แทบทุกช่วงปีระหว่างปี 2510-2527 จะมีจำนวนร้านค้าน้อยที่สุดและมีอัตราการเพิ่มจำนวนร้านค้าต่ำมากคือ ปี 2510 มีจำนวนร้านค้า 24 ร้าน (16.22%) และเพิ่มขึ้นเป็น 34 ร้าน (15.11%) และ 27 ร้าน (9.21%) ในปี 2515 และ 2526 อัตราการเพิ่มจำนวนร้านค้าปี 2510-2515 เท่ากับร้อยละ 8.33 ต่อปี แต่หลังจากปี 2515 คือปี 2515-2520 จำนวนร้านค้าจะลดลงร้อยละ 4.12 ต่อปี หลังจากปี 2520 จนถึงปัจจุบันร้านค้าจะเพิ่มจำนวนขึ้นโดยตลอดคือ ปี 2525 และปี 2527 มีจำนวน

ร้านค้า 28 ร้าน (3.70%) และ 37 ร้าน (4.93%) ตามลำดับ ปี 2525 จะมีจำนวนร้านเพิ่มขึ้นจากปี 2520 เล็กน้อย (0.74% ต่อปี) หลังจากปี 2525 จำนวนร้านค้าจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยมีอัตราการเพิ่มร้อยละ 16.07 ต่อปี เป็นผลทำให้อัตราการเพิ่มปี 2520-2527 เท่ากับร้อยละ 5.29 ต่อปี สำหรับประเภทของร้านค้าจะมีลักษณะ เช่นเดียวกับสหวิบาลอื่น ๆ ข้างต้น

การที่สหวิบาลไปง้นำร้อนมีพื้นที่มากกว่าสหวิบาลอื่น ๆ อยู่มากและมีจำนวนร้านค้าน้อยมาก ทำให้มีการกระจายตัวของร้านค้าเบาบางมาก โดยมีความหนาแน่นปี 2510-2527 น้อยกว่า 1 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ปี 2510 จะมีความหนาแน่นของร้านค้ามากที่สุดเท่ากับ 0.57 ร้าน/ตารางกิโลเมตร และปี 2527 ซึ่งเป็นปีที่มีความหนาแน่นมากที่สุดเท่ากับ 0.88 ร้าน/ตารางกิโลเมตร

สหวิบาลมะขาม มีจำนวนร้านค้าอยู่ในระดับปานกลางโดยตลอด ภายในปี 2510-2527 แต่ละช่วงปีจะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนร้านค้าทั้งเพิ่มและลดสลับกันไปคือ ปี 2510 มีจำนวนร้านค้า 55 ร้าน (37.16%) ปี 2515 จะลดลงเหลือ 44 ร้าน (19.56%) อัตราการลดร้อยละ 4 ต่อปี หลังจากปี 2515 คือปี 2520 จะมีจำนวนร้านค้า 51 ร้าน (17.41%) ซึ่งมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูงคือร้อยละ 15.91 ต่อปี ปี 2525 ซึ่งมีจำนวนร้านค้า 48 ร้าน (6.35%) ซึ่งลดลงจากปี 2520 เพียงเล็กน้อย (1.17% ต่อปี) แต่หลังจากปี 2525 จำนวนร้านค้าได้เพิ่มขึ้นคือปี 2527 มีจำนวนร้านค้า 54 ร้าน ซึ่งอัตราการเพิ่มปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 6.25 ต่อปี ทำให้ปี 2520-2527 มีอัตราการเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (0.84% ต่อปี) ส่วนประเภทของร้านค้าของสหวิบาลมะขามมีลักษณะคล้ายคลึงกับสหวิบาลอื่น ๆ คือ ร้านค้าเครื่องใช้และเบ็ดเตล็ดจะมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ร้านค้าเครื่องดื่ม-อาหาร ร้านอุปกรณ์เครื่องเหล็ก-เครื่องยนต์ และร้านเสริมสวย

แม้ว่าสหวิบาลมะขามจะมีจำนวนร้านค้าค่อนข้างน้อยตลอดทุกช่วงปีก็ตามแต่การที่มีพื้นที่สหวิบาลน้อยที่สุด ทำให้การกระจายตัวของร้านค้ามีความหนาแน่นมากที่สุดช่วงปี 2510-2522 ปี 2523-2527 มีความหนาแน่นรองลงมาจากสหวิบาลวังน้ำเย็น ความหนาแน่นของร้านค้าปี 2510-2527 จะอยู่ระหว่าง 58-73 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ปี 2510 ซึ่งมีความหนาแน่นมากที่สุดเท่ากับ 73.33 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ปี 2515 และ 2520

มีความหนาแน่นเท่ากับ 58.67 และ 68 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นปี 2515 จะลดลงจากปี 2510 ประมาณ 15 ร้าน/ตารางกิโลเมตร แต่ความหนาแน่นปี 2520 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2515 ประมาณ 10 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ปี 2525 ซึ่งมีความหนาแน่นเท่ากับ 64 ร้าน/ตารางกิโลเมตร จะลดลงจากปี 2520 ประมาณ 4 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ปัจจุบัน (ปี 2527) มีความหนาแน่นเท่ากับ 72 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2520 และ 2525 เท่ากับ 4 และ 8 ร้าน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ

สุขาภิบาลซึ่งจัดตั้งขึ้นก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว คือ สุขาภิบาลสระแก้ว สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน และสุขาภิบาลมะขาม ส่วนใหญ่จะมีจำนวนและความหนาแน่นของร้านค้าค่อนข้างน้อยจนถึงระดับปานกลาง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงจะแตกต่างกันในแต่ละช่วงปีคือ ปี 2510-2515 จะมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนร้านค้าและความหนาแน่นของร้านค้าโดยมีอัตราการเพิ่มสูงกว่าช่วงปีอื่น ๆ คือร้อยละ 8-21 ต่อปี ขณะเดียวกันมีส่วนที่ลดลงคือประมาณร้อยละ 4 ต่อปี ปี 2515-2520 อัตราการเพิ่มจะลดลงจากปี 2510-2515 เล็กน้อยคือประมาณร้อยละ 8-15 ต่อปี และส่วนที่ลดลงคือประมาณร้อยละ 4 ต่อปีเช่นกัน ปี 2520-2525 ส่วนใหญ่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลงคือประมาณร้อยละ 1-5 ต่อปี มีเพียงส่วนน้อยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นโดยมีอัตราการเพิ่มเพียงเล็กน้อย (น้อยกว่า 1%ต่อปี) หลังจากปี 2525 คือปี 2525-2527 ทั้ง 3 สุขาภิบาลจะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นและมีอัตราการเพิ่มสูงที่สุดคือร้อยละ 6-39 ต่อปี ทำให้ทั้ง 3 สุขาภิบาลมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2520-2527 ไปในทางที่เพิ่มขึ้นโดยมีอัตราการเพิ่มประมาณร้อยละ 0-5 ต่อปี ส่วนสุขาภิบาลซึ่งจัดตั้งขึ้นในภายหลังคือ สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีจำนวนร้านค้าและความหนาแน่นสูงสุดทุกช่วงปีตั้งแต่ปีที่จัดตั้งคือปี 2523 จนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลางคือประมาณร้อยละ 7-13 ต่อปี ส่วนสุขาภิบาลทรายขาว ซึ่งมีจำนวนร้านค้าและความหนาแน่นเบาบางกว่า แต่จะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงโดยมีทั้งอัตราการเพิ่มและการลดแต่ละช่วงปีสูงมาก แต่ทั้ง 5 สุขาภิบาลจะมีลักษณะของประเภทร้านค้าคล้ายคลึงกันคือทุก ๆ สุขาภิบาลจะมีร้านค้าซึ่งบริการสินค้าจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันคือ เครื่องใช้และเบ็ดเตล็ดจะมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือร้านค้าเครื่องดื่ม-อาหาร (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 แสดงจำนวนร้านค้าระดับสุขาภิบาล

ตัวแปร	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนร้านค้า										ความหนาแน่น (ร้านค้า/ตร.กม.)					การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ/ปี)				
		2510		2515		2520		2525		2527		2510	2515	2520	2525	2527	2510-2515	2515-2520	2520-2525	2520-2527	2525-2527
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ										
ผ. สระแก้ว	8.0	89	46.62	143	55.00	184	66.21	140	18.52	251	33.42	6.63	17.88	24.25	17.50	31.38	21.45	8.92	-5.87	4.20	39.64
ผ. รังน้ำเย็น	2.75	-	-	-	-	244	36.86	281	37.17	332	44.21	-	-	88.73	102.18	120.73	-	-	7.58	13.02	8.07
ผ. ทรายขาว	8.5	-	-	12	5.33	21	7.17	258	34.28	77	10.25	-	2.93	8.12	30.47	6.06	-	15.00	226.67	38.10	-35.14
ผ. ไป่งน้ำร้อน	42	24	16.22	34	15.11	27	9.21	28	3.70	37	4.93	0.57	0.81	0.84	0.67	0.88	8.33	-4.12	0.74	5.29	18.07
ผ. มะขาม	0.75	55	37.16	44	19.58	51	17.41	48	8.35	54	7.19	73.33	56.67	68.00	64.00	72.00	-4.00	15.91	-1.17	0.64	6.25
รวม	62.0	148	100.00	225	100.00	293	100.00	758	100.00	751	100.00	2.70	4.10	5.34	12.19	12.11	10.41	6.04	31.60	22.33	-0.33

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(2) โรงงานอุตสาหกรรม

สหภาพสระแก้ว จะมีจำนวนและความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมเบาบาง แม้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสหภาพอื่น ๆ จะอยู่ในระดับปานกลางก็ตาม ปี 2511 จะมีโรงงานอุตสาหกรรมในเขตสหภาพเพียง 5 โรงงาน (20%) เท่านั้น ปี 2515 และ 2520 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเท่ากับ 15 โรงงาน (46.88%) และ 20 โรงงาน (57.14%) ตามลำดับ ปี 2515 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากปี 2510 เท่ากับ 10 โรงงานคิดเป็นอัตราการเพิ่มเท่ากับร้อยละ 40 ต่อปี หลังจากนั้นปี 2520 จะมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น 5 โรงงาน (8.33% ต่อปี) หลังจากปี 2520 คือปี 2525 ซึ่งมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม 15 โรงงาน ซึ่งลดลงจากปี 2520 เท่ากับ 5 โรงงาน (5% ต่อปี) หลังจากปี 2525 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมจะคงที่คือปี 2527 จะมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเท่ากับ 15 โรงงาน (25%) โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งอยู่ในเขตสหภาพสระแก้ว ได้แก่ โรงสีซึ่งมีจำนวนมากที่สุดและโรงเลื่อยไม้

จากจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งแต่ละช่วงปีมีจำนวนน้อยมาก เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพื้นที่สหภาพซึ่งมีค่อนข้างมาก ทำให้มีการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเบาบางคือ ปี 2510 ซึ่งมีการกระจายตัวของโรงงานเบาบางที่สุดจะมีความหนาแน่นเท่ากับ 0.63 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ปี 2515-2520 มีความหนาแน่น 1.88-2.50 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ปี 2525-2527 จะมีความหนาแน่นคงที่คือเท่ากับ 1.88 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร

สหภาพวังน้ำเย็น จะมีจำนวนและความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี 2523-2527 ค่อนข้างสูงและมีอัตราการเพิ่มขึ้นแต่ละช่วงปีสูง ค่อนข้างสม่ำเสมอคือ ปี 2523 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเท่ากับ 17 โรงงาน (18.09%) ปี 2525 และ 2527 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเท่ากับ 21 โรงงาน (29.17%) และ 26 โรงงาน (43.33%) ตามลำดับ ปี 2525 มีจำนวนโรงงานเพิ่มขึ้นจากปี 2523 เท่ากับ 4 โรงงาน (11.76% ต่อปี) และปี 2527 เพิ่มขึ้นจากปี 2525 เท่ากับ 5 โรงงาน (11.90% ต่อปี) จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมปี 2523 จะมีจำนวนมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสหภาพสระแก้ว ปี 2525 จะมีมากเป็นอันดับ 2 แต่จะรองลงมาจากสหภาพทรายขาว

ปัจจุบัน (ปี 2527) จะมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งอยู่ในเขตสุขาภิบาลมากที่สุด สำหรับประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมได้แก่ โรงงานซ่อมสร้างเครื่องยนต์ ซึ่งมีจำนวนมากที่สุด และโรงงานอื่น ๆ เพียงเล็กน้อย

ความหนาแน่นโรงงานอุตสาหกรรมของสุขาภิบาล

วังน้ำเย็น เมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ จะมีความหนาแน่นโดยเฉลี่ยสูงมากคือปี 2523-2527 จะมีความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 6-9 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ปี 2523 มีความหนาแน่นเท่ากับ 6.18 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร จัดเป็นความหนาแน่นมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลมะขาม ปี 2525 และ 2527 มีความหนาแน่นเท่ากับ 7.64 และ 9.46 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ซึ่งความหนาแน่นทั้ง 2 ช่วงปีหลังนี้ จะมีความหนาแน่นมากที่สุด

สุขาภิบาลทรายขาว จะมีจำนวนและความหนาแน่น

ของโรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉลี่ยเบาบางโดยมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทั้งจำนวนและความหนาแน่นแตกต่างกันในแต่ละช่วงปีโดยมีทั้งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและลดลงอย่างรวดเร็วคือ ปี 2515 มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่เพียงโรงงานเดียว (3.23%) ปี 2520 และปี 2525 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเท่ากับ 2 โรงงาน (5.72%) และ 34 โรงงาน (47.22%) ตามลำดับ ปี 2520 จะมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากปี 2515 เพียงโรงงานเดียว (20% ต่อปี) แต่ปี 2525 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2520 เท่ากับ 32 โรงงาน (320% ต่อปี) จำนวนโรงงานปี 2525 จะมีจำนวนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ แต่หลังจากปี 2525 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมได้ลดลงอย่างรวดเร็วคือปี 2527 มีเพียง 13 โรงงาน (21.67%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็น และสุขาภิบาลสระแก้ว ดังนั้นปี 2527 จึงมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมลดลงจากปี 2525 ถึง 21 โรงงาน (30.88% ต่อปี) สำหรับประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมมีลักษณะคล้ายคลึงกับสุขาภิบาลวังน้ำเย็นคือ โรงงานซ่อมสร้างเครื่องยนต์จะมีจำนวนมากที่สุด และโรงงานอื่น ๆ อีกเล็กน้อยได้แก่ โรงงานมันเส้นและโรงสี

การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในช่วงปีต้นจะ

เบาบางที่สุดคือ ปี 2515-2520 จะมีความหนาแน่นน้อยกว่า 1 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร คือปี 2515 และ 2520 มีความหนาแน่นเท่ากับ 0.24 และ 0.49 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร

ตามลำดับ ความหนาแน่นจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วช่วงปี 2520-2525 โดยปี 2525 มีความหนาแน่นเท่ากับ 4 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีความหนาแน่นมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็น หลังจากปี 2525 ความหนาแน่นได้ลดลงอย่างรวดเร็วโดยปี 2527 มีความหนาแน่นเพียง 1.53 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร จัดเป็นความหนาแน่นอันดับ 4 โดยมีความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าเพียงสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนเท่านั้น

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน เป็นสุขาภิบาลที่มีจำนวนและการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเบาบางที่สุด ลักษณะการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2510-2527 มีแนวโน้มลดลงทั้งจำนวนและความหนาแน่นคือ ปี 2510 มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่เพียงโรงงานเดียว (4.0%) และเพิ่มขึ้นเป็น 4 โรงงาน (12.90%) และ 3 โรงงาน (8.57%) ในปี 2515 และ 2520 ตามลำดับ ปี 2510-2515 เป็นช่วงปีที่มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ 3 โรงงาน (60% ต่อปี) หลังจากปี 2515 โรงงานอุตสาหกรรมจะลดจำนวนลงโดยปี 2520 จะลดลงจากปี 2515 เพียงโรงงานเดียว (5% ต่อปี) ปี 2525 จะไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมปรากฏอยู่เลย ปี 2527 มีจำนวน 2 โรงงาน (3.33%) จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเฉพาะปี 2515 และ 2520 เท่านั้นที่มีจำนวนมากกว่าสุขาภิบาลทรายขาว แต่ช่วงปีอื่น ๆ จะมีจำนวนน้อยที่สุด ประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมที่มีอยู่ 2 โรงงานในปี 2527 คือ โรงสีและโรงงานมันเส้นอย่างละโรงงาน

จากการที่สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมน้อยมากแต่มีพื้นที่สุขาภิบาลมากที่สุด ทำให้มีลักษณะการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเบาบางที่สุดโดยตลอดทุกช่วงปีตั้งแต่ปี 2510-2527 จะมีความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมน้อยกว่า 1 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร โดยมีความหนาแน่น 0.02-0.10 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ปี 2510 จะมีความหนาแน่นน้อยที่สุด (0.02 โรงงาน/ตร.กม.) และปี 2515 มีความหนาแน่นมากที่สุด (0.01 โรงงาน/ตร.กม.)

สุขาภิบาลมะขาม จะมีจำนวนและความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมสูงมากในช่วงปีต้น ๆ และจะลดลงตามลำดับจนถึงปี 2525 ดังนี้คือ ปี 2510 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับ 1 คือ 19 โรงงาน (76%) และลดลงเหลือ 13 โรงงาน (41.94%) และ 10 โรงงาน (28.57%) ในปี 2515 และ 2520

ปี 2515 จะลดลงจากปี 2510 เท่ากับ 6 โรงงาน (6.32% ต่อปี) ปี 2520 ลดลงจากปี 2515 เท่ากับ 3 โรงงาน (4.62% ต่อปี) ปี 2525 จะมีเพียง 2 โรงงาน (2.78%) ดังนั้นปี 2520-2525 จึงเป็นช่วงปีที่มีการลดลงของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดคือ 8 โรงงาน (16% ต่อปี) ปัจจุบัน (ปี 2527) จะมีจำนวน 4 โรงงาน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2525 เท่ากับ 2 โรงงาน (50% ต่อปี) จากการที่จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมได้ลดจำนวนอย่างรวดเร็ว หลังจากปี 2520 ทำให้มีจำนวนโรงงานมากเป็นอันดับ 4 ในปี 2525 และ 2527 โดยมากกว่าเฉพาะสหภาพโป่งน้ำร้อน สำหรับประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมในช่วงปี 2510-2520 ซึ่งมีจำนวนค่อนข้างสูงจะมีโรงงานเกี่ยวกับการเจียรในพลอยมากที่สุด และโรงงานอื่น ๆ คือโรงงานซ่อมสร้างเครื่องยนต์ และโรงสีเพียงเล็กน้อย ปัจจุบัน (ปี 2527) มีเพียงโรงสีและโรงงานซ่อมสร้างเครื่องยนต์อย่างละ 2 โรงงานเท่านั้น

เนื่องจากมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างมาก แต่มีพื้นที่น้อยที่สุด ทำให้ปี 2510-2520 สหภาพมะขามจะมีโรงงานอุตสาหกรรมกระจายตัวหนาแน่นมากที่สุด โดยจะมีความหนาแน่นประมาณ 13-25 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นจะมีลักษณะ เช่นเดียวกับจำนวนโรงงานคือจะมีความหนาแน่นสูงในช่วงปีต้น ๆ และลดความหนาแน่นลงตามลำดับคือ ปี 2510 มีความหนาแน่น 25.33 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร และลดลงเหลือ 17.33 และ 13.33 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ในปี 2515 และ 2520 ตามลำดับ โดยปี 2510-2515 และปี 2515-2520 จะลดความหนาแน่นลงเท่ากับ 8 โรงงาน (6.32% ต่อปี) และ 5 โรงงาน (4.62% ต่อปี) ตามลำดับ หลังจากปี 2520 ความหนาแน่นจะลดลงอย่างรวดเร็วคือปี 2525 มีความหนาแน่นเพียง 2.67 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งลดลงจากปี 2520 ประมาณ 11 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร (16% ต่อปี) แต่ค่าความหนาแน่นปี 2525 นี้จะยังสูงกว่าสหภาพสระแก้วและสหภาพโป่งน้ำร้อน ปัจจุบัน (ปี 2527) สหภาพมะขามมีความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากปี 2525 เท่าตัวคือ มีความหนาแน่นเท่ากับ 5.33 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีความหนาแน่นมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสหภาพวังน้ำเย็น (ตารางที่ 4.25)

โรงงานอุตสาหกรรม เมื่อเปรียบเทียบกับร้านค้าจะมีจำนวนและความหนาแน่นเบาบางกว่าร้านค้ามาก แต่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ สหภาพ

ตารางที่ 4.25 แสดงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมระดับอุตสาหกรรม

ตัวแปร	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม										ความหนาแน่น (โรงงาน/ตร.กม.)					การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ/ปี)				
		2510		2515		2520		2525		2527		2510	2515	2520	2525	2527	2510-2515	2515-2520	2520-2525	2520-2527	2525-2527
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ										
ส.สระแก้ว	8.0	5	20.00	15	46.88	20	57.14	15	20.83	15	25.00	0.83	1.88	2.50	1.88	1.88	40.00	8.33	-5.00	-3.57	-
ส.วังน้ำเย็น	2.75	-	-	-	-	17	18.09	21	28.17	20	43.33	-	-	8.18	7.64	9.48	-	-	11.76	17.65	11.90
ส.ทรายขาว	8.5	-	-	1	3.23	2	5.72	34	47.22	13	21.87	-	0.24	0.48	4.00	1.53	-	-	-	78.57	-30.88
ส.โป่งน้ำร้อน	42.0	1	4.00	4	12.90	3	8.57	-	-	2	3.33	0.02	0.10	0.07	-	0.05	80.00	-5.00	-	-4.78	-
ส.มะขาม	2.75	19	76.00	13	41.94	10	28.57	2	2.78	4	6.67	25.33	17.33	13.33	2.67	5.33	-8.32	-4.62	-16.00	-8.57	50.00
รวม	82.0	25	100.00	31	100.00	35	100.00	72	100.00	80	100.00	0.46	0.57	0.64	1.31	1.61	4.80	2.58	21.14	10.20	10.44

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนใหญ่ที่จัดตั้งขึ้นในช่วงต้น ๆ คือ สุขาภิบาลสระแก้ว และสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน จะมีความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมต่ำมาก คือตั้งแต่ปี 2510-2527 จะมีความหนาแน่นประมาณ 0-2 โรงงาน/ตารางกิโลเมตร ยกเว้นเฉพาะสุขาภิบาลมะขามซึ่งมีความหนาแน่นค่อนข้างสูง ส่วนสุขาภิบาลซึ่งจัดตั้งขึ้นในภายหลังคือ สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีจำนวนและความหนาแน่นมากที่สุดหลังจากที่จัดตั้งจนถึงปัจจุบัน สุขาภิบาลทรายขาวจะมีจำนวนและความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างเบาบาง เช่นเดียวกับสุขาภิบาลสระแก้ว และสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน แต่จะมีบางช่วงปีโดยเฉพาะปี 2520-2525 จะมีอัตราการเพิ่มของจำนวนและความหนาแน่นของโรงงานอุตสาหกรรมสูงกว่าอัตราการเพิ่มของทุก ๆ สุขาภิบาลในทุกช่วงปีตั้งแต่ปี 2510-2527

2) รายได้ของสุขาภิบาล

สุขาภิบาลสระแก้ว จะมีรายได้ของสุขาภิบาลมากที่สุดตลอดทุกช่วงปีตั้งแต่ปี 2511-2527 ปี 2511 และ 2516 จะมีรายได้ประมาณครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมดทุกสุขาภิบาลรวมกัน ปี 2511 และ 2516 มีรายได้ 125,801 บาท (44.63%) และ 267,919 บาท (41.25%) ตามลำดับ อัตราการเพิ่มปี 2511-2516 เท่ากับร้อยละ 22.59 ต่อปี หลังจากปี 2516 คือปี 2516-2520 อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้สุขาภิบาลจะสูงกว่าเดิมเล็กน้อยคือปี 2520 จะมีรายได้ของสุขาภิบาล 581,912 บาท (28.04%) ซึ่งเพิ่มจากปี 2516 ประมาณเท่าตัว อัตราการเพิ่มของรายได้สุขาภิบาลปี 2516-2520 เท่ากับร้อยละ 29.30 ต่อปี ปี 2525 รายได้สุขาภิบาลเท่ากับ 1,230,745 บาท (24.45%) ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2520 ประมาณเท่าตัวเช่นกัน แต่อัตราการเพิ่มปี 2520-2525 จะลดลงคือเท่ากับร้อยละ 22.30 ต่อปี ซึ่งใกล้เคียงกับอัตราการเพิ่มปี 2511-2516 ปัจจุบัน (ปี 2527) มีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 1,352,385 บาท (23.88%) ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2525 เท่ากับร้อยละ 4.94 ต่อปี รายได้ปี 2527 นี้ประมาณร้อยละ 82 จะมาจากหมวดภาษีอากร ส่วนที่เหลือจะมาจากค่าธรรมเนียม และจากทรัพย์สินของสุขาภิบาล

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น ปี 2523 ซึ่งเป็นปีที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาลจะมีรายได้เท่ากับ 545,160 บาท (13.05%) ซึ่งเป็นจำนวนซึ่งมากกว่าเฉพาะสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนเท่านั้น แต่หลังจากปี 2523 รายได้ของสุขาภิบาลจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวในปี 2525 ซึ่งมีรายได้เท่ากับ 1,012,083 บาท (20.10%) นับเป็น

รายได้ที่มากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลทรายขาว อัตราการเพิ่มของรายได้ปี 2523-2525 เท่ากับร้อยละ 42.82 ต่อปี หลังจากปี 2525 อัตราการเพิ่มจะเริ่มลดลงโดยปี 2527 มีรายได้สุขาภิบาลเท่ากับ 1,244,195 บาท (21.97%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้ว อัตราการเพิ่มปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 32.06 ต่อปี ซึ่งลดจากอัตราการเพิ่มปี 2523-2525 ประมาณร้อยละ 10 ต่อปี รายได้ของสุขาภิบาลปี 2527 นี้ประมาณร้อยละ 70 จะมาจากหมวดภาษีอากร ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 30 จะมาจากค่าธรรมเนียมจากทรัพย์สินของสุขาภิบาล และเบ็ดเตล็ด

สุขาภิบาลทรายขาว ปี 2516 มีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 79,051 บาท (12.17%) ซึ่งเป็นจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ ในช่วงปีเดียวกัน หลังจากปี 2516 รายได้ของสุขาภิบาลจะเพิ่มขึ้นรวดเร็วมากคือ ปี 2520 มีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 450,439 บาท (21.71%) ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2516 ประมาณ 5 เท่าตัว อัตราการเพิ่มของรายได้สุขาภิบาลปี 2516-2520 เท่ากับร้อยละ 117.45 ต่อปี แม้ว่าอัตราการเพิ่มจะสูงมากแต่รายได้ปี 2520 ก็มีจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ ในช่วงปีเดียวกัน หลังจากปี 2520 รายได้ของสุขาภิบาลจะมีอัตราการเพิ่มลดต่ำลงอย่างรวดเร็วคือ ปี 2525 มีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 1,028,799 บาท (20.44%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้ว รายได้ของสุขาภิบาลปี 2525 นี้จะเพิ่มขึ้นจากปี 2520 ประมาณเท่าตัว อัตราการเพิ่มปี 2520-2525 เท่ากับร้อยละ 25.68 ต่อปี หลังจากปี 2525 สุขาภิบาลจะยังมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น เคยแต่อัตราการเพิ่มจะลดต่ำลงจากปี 2520-2525 ปัจจุบัน (ปี 2527) มีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 1,154,550 บาท (20.39%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลวังน้ำเย็น อัตราการเพิ่มปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 6.11 ต่อปี ปัจจุบันประมาณร้อยละ 93 ของรายได้สุขาภิบาลจะมาจากหมวดภาษีอากร ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 7 มาจากค่าธรรมเนียมและทรัพย์สินของสุขาภิบาล

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน รายได้ของสุขาภิบาลทุกช่วงปีตั้งแต่ปี 2510-2527 จะเพิ่มขึ้นโดยตลอด เช่นเดียวกับสุขาภิบาลอื่น ๆ รายได้ของสุขาภิบาลแต่ละช่วงปีส่วนใหญ่อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของสุขาภิบาลอื่น ๆ

รายได้แต่ละช่วงปีและการเปลี่ยนแปลงมีดังนี้คือ ปี 2510 มีรายได้สุขาภิบาลเท่ากับ 64,143 บาท (22.73%) ซึ่งน้อยที่สุดภายใน 3 สุขาภิบาล ปี 2515 มีรายได้สุขาภิบาลเท่ากับ 136,466 บาท (24.78%) ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2510 ประมาณเท่าตัว มีอัตราการเพิ่มปี 2510-2515 ใกล้เคียงกับสุขาภิบาลสระแก้วคือเท่ากับร้อยละ 22.55 ต่อปี รายได้ของสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนปี 2515 มีจำนวนน้อยที่สุดเช่นเดียวกับปี 2510 เนื่องจากน้อยกว่าสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลมะขาม ส่วนสุขาภิบาลทรายขาวปี 2515 ซึ่งจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลยังไม่มีรายได้ของสุขาภิบาล หลังจากปี 2515 รายได้ของสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2515 ประมาณ 4 เท่าในปี 2520 ซึ่งมีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 562,250 บาท (27.10%) อัตราการเพิ่มขึ้นปี 2515-2520 เท่ากับร้อยละ 62.40 ต่อปี มีผลทำให้รายได้ของสุขาภิบาลซึ่งเคยน้อยที่สุดกลายเป็นสุขาภิบาลซึ่งมีรายได้มากเป็นอันดับ 2 รองจากสุขาภิบาลสระแก้วในปี 2520 หลังจากปี 2520 อัตราการเพิ่มจะลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ปี 2525 มีรายได้ 987,816 (19.62%) ซึ่งมากกว่าเฉพาะสุขาภิบาลมะขามเท่านั้น อัตราการเพิ่มปี 2520-2525 เท่ากับร้อยละ 15.14 ต่อปี หลังจากปี 2525 รายได้ของสุขาภิบาลจะเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยโดยปี 2527 มีรายได้เท่ากับ 1,022,690 บาท (18.06%) จัดเป็นรายได้ซึ่งมีจำนวนมากเป็นอันดับ 4 โดยมากกว่าเฉพาะสุขาภิบาลมะขาม อัตราการเพิ่มปี 2525-2527 เท่ากับร้อยละ 1.77 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) ประมาณร้อยละ 93 ของรายได้สุขาภิบาลมาจากหมวดภาษีอากร ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 7 มาจากค่าธรรมเนียมและทรัพย์สินของสุขาภิบาล

สุขาภิบาลมะขาม มีรายได้เพิ่มขึ้นทุกช่วงปีตั้งแต่ปี 2510-2527 ปี 2510-2520 มีรายได้ระดับปานกลางโดยมีอัตราการเพิ่มของรายได้แต่ละช่วงปีก่อนข้างสูงใกล้เคียงกับสุขาภิบาลสระแก้ว หลังจากปี 2520 รายได้ของสุขาภิบาลอยู่ในระดับต่ำสุดโดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ค่อนข้างต่ำเช่นกัน ปี 2510 และ 2515 จะมีรายได้ของสุขาภิบาลมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้วโดยมีรายได้เท่ากับ 91,940 บาท (32.62%) และ 178,444 บาท (32.40%) ตามลำดับ อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้สุขาภิบาลปี 2510-2515 เท่ากับร้อยละ 18.82 ต่อปี หลังจากปี 2515 รายได้ของสุขาภิบาลจะเพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัวในปี 2520 ซึ่งมีรายได้เท่ากับ 480,291 บาท (23.15%) จัดเป็นรายได้ซึ่งมีจำนวนมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้วและ

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น หลังจากปี 2520 การเพิ่มขึ้นของรายได้สุขาภิบาลจะมีอัตราการเพิ่มลดต่ำลงคือ ปี 2525 มีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 774,937 บาท (15.39%) ซึ่งเป็นรายได้น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้สุขาภิบาลปี 2520-2525 เท่ากับร้อยละ 12.27 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าอัตราการเพิ่มของสุขาภิบาลอื่น ๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ปัจจุบัน (ปี 2527) จะมีรายได้ของสุขาภิบาลเท่ากับ 889,210 บาท (15.70%) ซึ่งน้อยกว่าสุขาภิบาลอื่น ๆ เช่นเดียวกับปี 2525 อัตราการเพิ่มปี 2525-2527 เฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 7.37 ต่อปี รายได้ปัจจุบันประมาณร้อยละ 90 จะมาจากหมวดภาษีอากร ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 10 มาจากค่าธรรมเนียมและทรัพย์สินของสุขาภิบาล

รายได้ของแต่ละสุขาภิบาลในแต่ละช่วงปีจะมีผลมาจากองค์ประกอบของธุรกิจและบริการต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมในการก่อให้เกิดการจัดเก็บภาษีอากรต่าง ๆ ซึ่งเป็นรายได้หลักของสุขาภิบาล เช่น สุขาภิบาลวังน้ำเย็นซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นสุขาภิบาลเพียง 4 ปี ก็มีรายได้ใกล้เคียงกับสุขาภิบาลสระแก้ว ทั้งนี้เนื่องจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นแม้จะมีพื้นที่สุขาภิบาลค่อนข้างน้อยแต่มีจำนวนและความหนาแน่นของธุรกิจและบริการประเภทต่าง ๆ สูงมากโดยตลอดประกอบกับองค์ประกอบทางด้านประชากรซึ่งมีทั้งจำนวนและความหนาแน่นสูงสุดซึ่งมีผลต่อลักษณะทางกายภาพ ทำให้การกระจายตัวของอาคารมีความหนาแน่นสูงตามไปด้วย ปัจจัยเหล่านี้มีผลทำให้มีรายได้ของสุขาภิบาลมีจำนวนค่อนข้างสูง ยกเว้น เฉพาะสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนซึ่งมีจำนวนและความหนาแน่นของธุรกิจและบริการต่าง ๆ เบาบางมากรวมทั้งมีจำนวนประชากรและความหนาแน่นประชากรเบาบางมากซึ่งมีผลทำให้อาคารมีการกระจายตัวเบาบางมาก เช่น แต่สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนมีรายได้ต่ำกว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็นเพียงเล็กน้อยคือน้อยกว่าประมาณร้อยละ 1 และร้อยละ 3 ในปี 2525 และ 2527 ทั้งนี้เนื่องจากสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาษีที่ดินซึ่งจัดเก็บได้มากกว่าสุขาภิบาลอื่น ๆ เพราะสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจะมีพื้นที่มากที่สุดคือ มากกว่าพื้นที่สุขาภิบาลวังน้ำเย็นประมาณ 15 เท่าตัว

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงรายได้ของแต่ละสุขาภิบาลจะมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยตลอดทุกช่วงปีในจำนวน 5 สุขาภิบาลนี้ สุขาภิบาลทรายขาวจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยสูงที่สุดตลอดทุกช่วงปีตั้งแต่ปี 2510-2527 สุขาภิบาลที่มีอัตราการเพิ่ม

ตารางที่ 4.28 แสดงรายได้ของสาขาวิชา

ตัวแปร เขตการปกครอง	จำนวนรายได้ (บาท)										การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ/ปี)				
	2510		2515		2520		2525		2527		2510-2515	2515-2520	2520-2525	2520-2527	2525-2527
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ					
ศ.สระแก้ว	125,801 ¹	44.83	297,919 ²	41.25	561,912	28.04	1,230,745	24.45	1,352,385	23.88	22.59	29.30	22.30	18.91	4.84
ศ.รังน้ำเย็น	-	-	-	-	545,160 ³	13.05	1,012,083	20.10	1,244,185	21.87	-	-	42.82	32.08	11.47
ศ.ทรายขาว	-	-	79,051 ⁴	12.17	450,438	21.71	1,028,798	20.44	1,154,550	20.39	-	117.45	25.88	22.33	6.11
ศ.โป่งน้ำร้อน	84,143	22.73	138,466	24.78	562,250	27.10	987,816	19.62	1,022,890	18.08	22.55	82.40	15.14	11.70	1.77
ศ.มะขาม	81,940	32.82	178,444	32.40	480,291	23.15	774,937	15.39	889,210	15.70	18.82	33.83	12.27	12.18	7.37
รวม	281,888	100.00	681,883	100.00	2,620,053	100.00	5,034,382	100.00	5,883,032	100.00	28.98	59.17	18.43	18.58	8.24

หมายเหตุ ¹⁻⁴ คือข้อมูลปี 2511, 2518, 2523 และ 2516 ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชั้นของรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าสหภาพบาลอื่น ๆ คือ สหภาพบาลมะขาม ลักษณะอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ทุก ๆ สหภาพบาลในแต่ละช่วงปีจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้สหภาพบาลปี 2510-2515 จะมีค่าสูงกว่าปี 2520-2525 แต่ทุก ๆ สหภาพบาลจะมีอัตราการเพิ่มรายได้สูงที่สุดในช่วงปีเดียวกันคือ ปี 2515-2520 หลังจากปี 2525 ทุก ๆ สหภาพบาลจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้สหภาพบาลลดต่ำลงมาก โดยเฉพาะสหภาพบาลโป่งน้ำร้อนและสหภาพบาลสระแก้วซึ่งมีอัตราการเพิ่มปี 2525-2527 ประมาณร้อยละ 1-4 ต่อปี ปัจจุบัน (ปี 2527) รายได้ของแต่ละสหภาพบาลทั้ง 5 สหภาพบาลจะมีอัตราส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนักคือ จะมีเพียงสหภาพบาลมะขาม เท่านั้นที่มีรายได้ต่ำกว่าล้านบาทเพียงเล็กน้อย ส่วนที่เหลือทั้ง 4 สหภาพบาลคือ สหภาพบาลสระแก้ว สหภาพบาลวังน้ำเย็น สหภาพบาลทรายขาว และสหภาพบาลโป่งน้ำร้อน จะมีรายได้เกินกว่าล้านบาทเพียงเล็กน้อย (ตารางที่ 4.26)

หมายเหตุ ข้อมูลเบื้องต้นที่นำมาวิเคราะห์โครงสร้างต่าง ๆ ของแต่ละสหภาพบาลมีที่มาจากรายงานประจำปีของสหภาพบาล

3) ลักษณะของธุรกิจและบริการ¹

ธุรกิจและบริการต่าง ๆ ภายในเขตสหภาพบาล ถ้าพิจารณาถึงความต้องการของผู้บริโภคสามารถแบ่งประเภทของสินค้าและบริการต่าง ๆ ออกเป็น 3 ประเภทคือ

(1) สินค้าและบริการซึ่งให้บริการแก่ภาคชนบท ได้แก่ พันธุ์พืช-ยาปราบศัตรูพืช จำหน่าย-ซ่อมเครื่องจักรกลทางการเกษตร โรงสี สถานที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

(2) สินค้าและบริการซึ่งให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ อาหาร-เครื่องดื่ม เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาล จำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า เฟอร์นิเจอร์ สถานที่เสริมสวย สถาบันการเงิน การบันเทิง ฯลฯ

¹ การสำรวจภาคสนามของผู้ทำการวิจัย เมื่อวันที่ 5-12 กันยายน 2527

(3) สินค้าและบริการซึ่งให้บริการแก่ภาค เมืองและชนบท ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถานคือสินค้าข้าว-เบ็ดเตล็ด วัสดุก่อสร้างและอุปกรณ์ซ่อมและสร้างเครื่องยนต์ ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม ฯลฯ

สินค้าและบริการภายในเขตสุขาภิบาลต่าง ๆ ทั้ง 5 สุขาภิบาล ซึ่งตั้งอยู่สองข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว มีลักษณะดังนี้คือ (ตารางที่ 4.27)

สุขาภิบาลสระแก้ว จากการเปรียบเทียบประเภทของสินค้าและบริการต่าง ๆ ภายในเขตสุขาภิบาลสระแก้วกับสุขาภิบาลอื่น ๆ อีก 4 สุขาภิบาลปรากฏดังนี้คือ สุขาภิบาลสระแก้วจะมีจำนวนหน่วยของสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่กับให้บริการทั้งภาคเมืองและชนบทมากที่สุดคือ เท่ากับ 123 หน่วย (38.20%) และ 216 หน่วย (44.54%) ตามลำดับ สำหรับสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ภาคชนบทจะมีจำนวนหน่วยของการให้บริการค่อนข้างน้อยคือจำนวน 10 หน่วย (10.75%) จัดเป็นจำนวนหน่วยมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็นและสุขาภิบาลทรายขาว

สินค้าและบริการซึ่งให้บริการแก่ภาคชนบทมี 3 ชนิดคือ สถานที่รับซื้อพืชไร่ ซึ่งมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุด สถานที่จำหน่ายและซ่อมเครื่องจักรกลทางการเกษตร และโรงสีข้าว

สินค้าและบริการซึ่งให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่ได้แก่ สินค้าและบริการต่าง ๆ ดังนี้คือ อาหารและเครื่องดื่ม เครื่องนุ่งห่ม เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาล เสริมสวย จำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า ถ่ายภาพ เฟอร์นิเจอร์ รถยนต์ อาวุธปืน ทองรูปพรรณและเครื่องประดับ ธนาคาร ประกันภัย โรงแรม โรงพิมพ์ และโรงภาพยนตร์ ในจำนวนนี้สินค้าและบริการของการให้บริการมากที่สุดคือ สถานที่ขายอาหารและเครื่องดื่ม รองลงมาได้แก่ เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาล เสริมสวย จำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า สินค้าและบริการที่มีหน่วยของการให้บริการน้อยที่สุด ได้แก่ สถานที่จำหน่ายรถยนต์ ประกันภัย และโรงภาพยนตร์ ประเภทของสินค้าและบริการที่ให้บริการทั้งภาคเมืองและชนบท ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถาน เครื่องเหล็ก วัสดุก่อสร้างและอุปกรณ์ ซ่อมและสร้างเครื่องยนต์ และผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม สินค้าและบริการที่มีหน่วยการให้บริการมากที่สุดคือ ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถาน รองลงมาได้แก่ ซ่อมและสร้างเครื่องยนต์ เครื่องเหล็ก ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม และวัสดุก่อสร้างและอุปกรณ์จะมีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.27 แสดงลักษณะของสินค้าและบริการระดับสาขาวิชา

เขตการปกครอง	ประเภทของสินค้าและบริการ																										รวม					
	ให้บริการแก่ภาคชนบท				ให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่														ให้บริการแก่ภาคเมืองและชนบท								รวม	ร้อยละ				
	หนังสือ	พันธุ์พืช-ยาปราบศัตรูพืช	จำนวน-ชิ้น เครื่องจักรกลการเกษตร	โรงสี	รวม		อาหาร-เครื่องต้น	เครื่องใช้	เวชภัณฑ์-การรักษาพยาบาล	เสริมสวย	จำนวน-ชิ้น อุปกรณ์ไฟฟ้า	ภาพถ่าย	เครื่องใช้	รถยนต์	อาวุธปืน	ทองรูปพรรณ-เครื่องประดับ	ธนาคาร	ประกันภัย	โรงแรม	โรงเรียน	โรงพยาบาล	รวม		ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเกษตร	เครื่องเล่น	วัสดุก่อสร้างและอุปกรณ์			ซ่อม-สร้างเครื่องใช้	ผลิตภัณฑ์โลหะ	จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ
					จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ																จำนวน (หน่วย)	ร้อยละ									
พ. สระแก้ว	7	-	-	2	10	10.78	42	7	17	14	11	3	8	1	2	8	4	1	4	1	1	123	26.20	159	12	1	40	4	216	44.64	349	28.78
พ. ชิงน้ำเย็น	38	3	8	8	81	24.64	8	23	18	21	9	2	3	-	8	2	1	1	1	1	95	28.60	87	4	8	14	2	123	25.38	209	22.89	
พ. พลายชุมพล	18	8	4	1	28	27.98	9	11	7	8	7	4	2	-	1	1	-	-	-	1	52	18.15	54	3	3	34	2	86	19.79	174	18.33	
พ. ไป่งน้ำร้อน	2	1	1	-	4	4.30	12	2	2	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	21	6.82	18	-	-	1	1	20	4.12	48	8.00	
พ. มะขาม	-	-	-	2	2	2.18	14	6	2	7	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	9.33	24	-	-	8	-	30	8.19	83	7.00	
รวม	63	9	11	10	83	100	86	48	46	54	31	10	13	1	2	12	7	2	6	3	322	100	361	18	11	95	8	486	100	800	100	
ร้อยละ	87.74	9.86	11.83	10.78			26.40	14.81	14.29	18.77	9.83	3.10	4.04	0.21	0.62	3.73	2.17	0.62	1.55	0.83	0.93			72.37	3.92	2.27	19.59	1.85				

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนามของผู้ทำการวิจัย เมื่อวันที่ 5-15 กันยายน 2567

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม จะมีหน่วยการให้บริการสินค้า

และบริการแก่ภาคชนบทมากที่สุดคือ ประมาณครึ่งหนึ่งของทั้งหมดโดยมีจำนวนหน่วยการให้บริการ บริการเท่ากับ 51 หน่วย (54.84%) นอกจากนี้มีจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่ 96 หน่วย (29.50%) และทั้งภาคเมืองและชนบทจำนวน 129 หน่วย (25.36%) ทั้ง 2 ประเภทนี้จะมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสาขาวิชาสระแก้ว สำหรับสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ภาคชนบทนั้นจะมีมากกว่าสาขาวิชาสระแก้วอีก 1 ชนิดคือ สถานที่ขายพันธุ์พืชและยาปราบศัตรูพืช ในจำนวนเหล่านี้ สถานที่รับซื้อพืชไร่จะมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สถานที่จำหน่าย และซ่อมเครื่องจักรกลทางการเกษตร และโรงสีข้าว ส่วนสถานที่ขายพันธุ์พืชและยาปราบศัตรูพืชจะมีจำนวนน้อยที่สุด สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่จะมีชนิดต่าง ๆ ของการให้บริการ เช่นเดียวกับสาขาวิชาสระแก้วแต่มีจำนวนน้อยกว่าคือ สาขาวิชา รั้วน้ำเย็นจะไม่มีสถานที่จำหน่ายรถยนต์และอาวุธปืนในจำนวนสินค้าและบริการประเภทที่สองนี้ สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุดคือ สถานที่ขาย เครื่องนุ่งห่ม รองลงมาได้แก่ สถานที่เสริมสวย เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาล จำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า ส่วนที่มีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุดเพียงหน่วยเดียว ได้แก่ การประกันภัย โรงแรม โรงพิมพ์ และโรงภาพยนตร์ สำหรับสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ทั้งภาคเมืองและชนบทจะมี ชนิดต่าง ๆ ของสินค้าและบริการ เช่นเดียวกับสาขาวิชาสระแก้ว สินค้าและบริการที่มีจำนวน หน่วยการให้บริการมากที่สุดคือ สถานที่ขายผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถาน รองลงมาได้แก่ ซ่อมและสร้างเครื่องยนต์ วัสดุก่อสร้างและอุปกรณ์ และเครื่องเหล็ก โดยมีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ ปิโตรเลียมมีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุด

สาขาวิชาทรัพยากร จะมีจำนวนหน่วยการให้การ

บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ แก่ภาคชนบทเท่ากับ 26 หน่วย (27.96%) ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 รองลงมาจากสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมโดยมีชนิดของการให้บริการ เช่นเดียวกับสาขาวิชา รั้วน้ำเย็น สถานที่รับซื้อพืชไร่จะมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สถานที่ขายพันธุ์พืชและยาปราบศัตรูพืช จำหน่ายและซ่อมเครื่องจักรกลทางการเกษตร และโรงสี จะมีจำนวนน้อยที่สุด จำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ แก่ภาคเมืองเป็น ส่วนใหญ่มีจำนวนเท่ากับ 52 หน่วย (16.15%) และให้บริการทั้งภาคเมืองและชนบทเท่ากับ

96 หน่วย (19.79%) ทั้ง 2 ประเภทนี้จะมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลวังน้ำเย็น ชนิดของสินค้าและบริการประเภทให้การบริการแก่ภาคเมือง เป็นส่วนใหญ่ของสุขาภิบาลทรายขาวจะมีน้อยกว่าของสุขาภิบาลสระแก้ว ชนิดของสินค้าและบริการซึ่งไม่มีได้แก่ การประกันภัย โรงแรม โรงพิมพ์ สถานที่จำหน่ายรถยนต์ และอาวุธปืน สินค้าและบริการที่มีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุดคือ สถานที่ขายเครื่องนุ่งห่ม รองลงมาได้แก่ สถานที่ขายอาหารและเครื่องดื่ม เสริมสวย จำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า ส่วนที่มีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุดเพียงหน่วยเดียว ได้แก่ สถานที่ขายทองรูปพรรณและเครื่องประดับ ธนาคาร และโรงภาพยนตร์ สำหรับสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ทั้งภาคเมืองและชนบทจะมีชนิดต่าง ๆ ของสินค้าและบริการ เช่นเดียวกับสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลวังน้ำเย็น โดยมีจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าสำหรับเคหะสถานมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การซ่อมและสร้างเครื่องยนต์ เครื่องเหล็ก วัสดุก่อสร้างและอุปกรณ์ โดยมีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับปิโตรเลียมมีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุด

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน มีจำนวนหน่วยการให้บริการของสินค้าและบริการต่าง ๆ เบาบางมากคือ มีจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการแก่ภาคชนบทมากเป็นอันดับ 4 คือเพียง 4 หน่วย (4.30%) รองลงมาจากสุขาภิบาลข้างต้นตามลำดับ ชนิดของสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ภาคชนบทมี 3 ชนิดคือ สถานที่รับซื้อพืชไร่ซึ่งมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุด พันธุ์พืชและยาปราบศัตรูพืช และซ่อมเครื่องจักรกลทางการเกษตร ประเภทของสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ภาคเมือง เป็นส่วนใหญ่จะมีทั้งจำนวนชนิดของสินค้าและบริการกับจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุดคือเพียง 6 ชนิด และ 21 หน่วย (6.52%) ซึ่งจัดเป็นอันดับสุดท้ายได้แก่ สถานที่ขายอาหารและเครื่องดื่มซึ่งมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุด รองลงมาคือ สถานที่เสริมสวย เครื่องนุ่งห่ม เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาล โดยมีสถานที่จำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า และถ่ายภาพจะมีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุดเพียงหน่วยเดียว สำหรับสินค้าและบริการประเภทที่ให้บริการแก่ทั้งภาคเมืองและชนบทจะมีจำนวนหน่วยการให้บริการอยู่ในอันดับสุดท้ายเช่นกัน โดยมี 20 หน่วย (4.12%) มีชนิดของสินค้าและบริการเพียง 3 ชนิดคือ ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถานซึ่งมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุดกับอีก 2 ชนิด ซึ่งมีจำนวนหน่วยของการให้บริการเพียงหน่วยเดียวคือ การซ่อมและสร้างเครื่องยนต์ และผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับปิโตรเลียม

สุขาภิบาลมะขาม มีจำนวนชนิดของสินค้าและบริการต่าง ๆ และจำนวนหน่วยการให้บริการเบาบางมาก เช่นเดียวกับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน โดยเฉพาะสินค้าและบริการที่ให้แก่ภาคชนบทมีเพียงชนิดเดียวคือ โรงสีจำนวน 2 หน่วย (2.15%) สินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่มีจำนวน 31 หน่วย (9.63%) ซึ่งมีจำนวนหน่วยมากจัดอยู่ในอันดับ 4 จากสินค้าและบริการ 5 ชนิดคือ สถานที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มซึ่งมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุด รองลงมาได้แก่สถานเสริมสวย เครื่องนุ่งห่มจำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาลซึ่งมีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยที่สุด สำหรับสินค้าและบริการที่ให้บริการทั้งภาคเมืองและชนบทจะมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากจัดอยู่ในอันดับ 4 โดยมีอยู่ 30 หน่วย (6.19%) จากการให้บริการของสินค้าและบริการเพียง 2 ชนิดคือ สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถาน ซึ่งมีจำนวนหน่วยการให้บริการมากที่สุด กับการซ่อมและสร้างเครื่องยนต์

การแบ่งสินค้าและบริการตามประเภทการให้บริการแก่ผู้บริโภคจากภาคต่าง ๆ คือ ภาคชนบท ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่ และทั้งภาคเมืองและภาคชนบททั้ง 5 สุขาภิบาลจะมีลักษณะที่แตกต่างกันตามประเภทของการให้บริการคือ สุขาภิบาลสระแก้วจะมีจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ให้แก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่กับให้ทั้งภาคเมืองและชนบทมากที่สุด แต่จะมีจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ แก่ภาคชนบทค่อนข้างน้อย สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ แก่ภาคชนบทมากที่สุดโดยมากกว่าสุขาภิบาลสระแก้วประมาณ 5 เท่าตัว แต่สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีจำนวนหน่วยของการให้บริการสินค้าและบริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่กับให้บริการทั้งภาคเมืองและชนบทน้อยกว่าสุขาภิบาลสระแก้ว ชนิดสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่ของสุขาภิบาลสระแก้วนั้น สถานที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาลจะมีจำนวนหน่วยค่อนข้างสูง แต่สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีจำนวนหน่วยการให้บริการด้าน เครื่องนุ่งห่มและสถานเสริมสวยค่อนข้างสูง และสถานที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มค่อนข้างต่ำ สำหรับการให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ แก่ทั้งภาคเมืองและชนบทของสุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีชนิดของสินค้าและบริการคล้ายคลึงกับสุขาภิบาลสระแก้ว แต่จะมีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยกว่าประมาณครึ่งหนึ่ง สุขาภิบาลทรายขาวจะมีจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการแก่ภาคชนบทค่อนข้างสูงโดยมีชนิดของ

การให้บริการ เช่นเดียวกับสุขาภิบาลวังน้ำเย็น โดยมีสถานที่รับซื้อพีซีไรมากที่สุด แต่จะมีจำนวนหน่วยของการให้บริการน้อยกว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็นประมาณเท่าตัว สำหรับสินค้าและบริการที่ให้บริการแก่ภาค เมือง เป็นส่วนใหญ่ของสุขาภิบาลทรายขาวจะอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ โดยมีจำนวนหน่วยการให้บริการน้อยกว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็นประมาณเท่าตัว แม้ว่าสุขาภิบาลทรายขาวจะมีชนิดของการให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ น้อยกว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็นโดยเฉพาะทางด้านประกันภัย โรงพิมพ์ โรงแรม และสถานที่จำหน่ายรถยนต์ก็ตาม แต่ชนิดของสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่จะมีลักษณะการให้บริการคล้ายคลึงกับสุขาภิบาลวังน้ำเย็นคือ จะมีจำนวนหน่วยของการให้บริการทางด้านเครื่องนุ่งห่มและสถานที่เสริมสวยค่อนข้างสูง สำหรับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนและสุขาภิบาลมะขามจะมีชนิดและจำนวนหน่วยการให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ แก่ทั้งภาคชนบท เมือง หรือทั้งเมืองและชนบทเบาบางมาก การให้บริการของสินค้าและบริการต่าง ๆ จะมีเพียงไม่กี่ชนิดซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันเท่านั้น เช่น การให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่ได้แก่ สถานที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม จำหน่ายและซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องนุ่งห่ม เวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาล การให้บริการแก่ทั้งภาคเมืองและชนบทมีเพียง 2 ชนิดเท่านั้นคือ ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเคหะสถาน กับการซ่อมและสร้างเครื่องยนต์

2.3.2.4 โครงสร้างพื้นฐาน

1) การประปา ปี 2527 สุขาภิบาลที่มีการประปาของสุขาภิบาลมีเพียงสุขาภิบาลสระแก้วและสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ทั้ง 2 สุขาภิบาลผลิตน้ำประปาโดยใช้ระบบ Rapid Sand Filtration¹ ประปาสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนมีกำลังผลิต 720 ลบ.ม./วัน โดยใช้แหล่งน้ำจากลำธารคลองตาดามี มีผู้ใช้น้ำที่มีมิเตอร์ 165 ราย ส่วนประปาสุขาภิบาลสระแก้วมีกำลังผลิต 2 เท่าของประปาสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ใช้แหล่งน้ำจากห้วยพระสะตึง มีผู้ใช้น้ำที่มีมิเตอร์ 1,800 ราย ส่วนสุขาภิบาลอื่น ๆ นั้นสุขาภิบาลทรายขาวจะมีประปาของเอกชนบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่นได้แก่ พื้นที่ซึ่งขยายเขตสุขาภิบาล เมื่อปี 2522 สุขาภิบาลส่วนที่เหลือคือ สุขาภิบาลวังน้ำเย็นและสุขาภิบาลมะขามจะไม่มีประปา น้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคมาจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำบาดาล

¹ กองประปาชนบท กรมอนามัย

2) ไฟฟ้า ทุกสาขาวิชาจะใช้บริการกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคประสิทธิภาพของสาขาวิชาในการให้บริการกระแสไฟฟ้าแก่ชุมชนในเขตสาขาวิชาถ้าวัดจากจำนวนดวงไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะกับพื้นที่ภายในเขตสาขาวิชา ปรากฏว่าสาขาวิชาละมขามจะมีไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะหนาแน่นมากที่สุดคือ มีจำนวนดวงไฟฟ้าแสงสว่างสาธารณะ 69 ดวงต่อพื้นที่สาขาวิชา 1 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ สาขาวิชาสระแก้ว 15 ดวง/ตารางกิโลเมตร สาขาวิชาวังน้ำเย็น 10 ดวง/ตารางกิโลเมตร สาขาวิชาทรายขาว 8 ดวง/ตารางกิโลเมตร และสาขาวิชาโป่งน้ำร้อนจะเบาบางที่สุดโดยมีน้อยกว่า 1 ดวง/ตารางกิโลเมตร คือมีเพียง 0.88 ดวง/ตารางกิโลเมตร

3) โทรศัพท์ ทั้ง 5 สาขาวิชา มีเพียงสาขาวิชาสระแก้วเท่านั้นที่มีชุมสายโทรศัพท์ซึ่งติดต่อได้ภายในจังหวัดปราจีนบุรี

4) เส้นทางคมนาคม ทุก ๆ สาขาวิชาจะใช้เส้นทางคมนาคมทางรถยนต์เพียงประเภทเดียวเท่านั้น ยกเว้นเฉพาะสาขาวิชาสระแก้วจะมีการคมนาคมทางรถไฟเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งที่ตั้งของ 5 สาขาวิชาคือ สาขาวิชาละมขาม สาขาวิชาโป่งน้ำร้อน สาขาวิชาทรายขาว และสาขาวิชาสระแก้ว จะเป็นทางผ่านของเส้นทางการติดต่อระหว่างจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียงคือ จังหวัดระยองและจังหวัดตราด กับจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดใกล้เคียงคือจังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ สาขาวิชาละมขามจะอยู่บริเวณต้นทางถนนสายจันทบุรีซึ่งเชื่อมต่อกับถนนสุขุมวิททำให้สาขาวิชาละมขามสามารถติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงคือ อำเภอเมือง-จันทบุรี และอำเภอลอง สาขาวิชาสระแก้วจะอยู่บริเวณปลายทางซึ่งเชื่อมต่อกับถนนสุวรรณศรและทางรถไฟสายตะวันออก (กรุงเทพ-อรัญประเทศ) ทำให้สาขาวิชาสระแก้วสามารถติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงคือ อำเภอกบินทร์บุรี อำเภอวัฒนานคร และอำเภอวังน้ำเย็น นอกจากนี้การติดต่อระหว่างจังหวัดซึ่งมักใช้เส้นทางรถยนต์ซึ่งเป็นทางหลวงแผ่นดินแล้วยังมีการติดต่อระหว่างอำเภอหรือระหว่างตำบลภายในแต่ละอำเภอโดยใช้รถโดยสารขนาดเล็ก เส้นทางที่ใช้ในการติดต่อส่วนใหญ่จะเป็นทางหลวงจังหวัดและทางหลวงชนบท จากจุดที่ตั้งของแต่ละสาขาวิชาซึ่งจะเป็นที่ตั้งของอำเภอ (ยกเว้นเฉพาะสาขาวิชาทรายขาว) แต่ละสาขาวิชาจะมีจำนวนเส้นทางและความถี่ของการติดต่อระหว่างอำเภอภายในจังหวัดและภายในอำเภอเดียวกันแตกต่างกันตามจำนวนและเส้นทางการเดินทางของกรมการขนส่งทางบกดังนี้คือ

สุขาภิบาลมะขาม จะเป็นจุดผ่านของการติดต่อระหว่าง
อำเภอต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ 2 ข้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้วคือ อำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน
จังหวัดจันทบุรี อำเภอวังน้ำเย็น อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี สุขาภิบาลมะขามติดต่อกับ
อำเภอเมืองจันทบุรี ระยะทาง 12 กิโลเมตร มีจำนวนเที่ยวรถโดยสารประมาณ 60 เที่ยว/วัน

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ติดต่อกับอำเภอเมืองจันทบุรี
ระยะทาง 42 กิโลเมตร มีจำนวนเที่ยวรถโดยสารประมาณ 11 เที่ยว/วัน

สุขาภิบาลทรายขาว ติดต่อกับอำเภอเมืองจันทบุรี
ระยะทาง 70 กิโลเมตร มีจำนวนเที่ยวรถโดยสารประมาณ 40 เที่ยว/วัน การติดต่อกับตำบล
ต่าง ๆ ได้แก่ สุขาภิบาลทรายขาว-ตำบลสะตอน ระยะทาง 18 กิโลเมตร มีจำนวนเที่ยวรถ
โดยสารประมาณ 4-5 เที่ยว/วัน และสุขาภิบาลทรายขาว-ต.โป่งน้ำร้อน (บ้านคลองใหญ่)
ระยะทาง 36 กิโลเมตร มีจำนวนเที่ยวรถโดยสารประมาณ 10 เที่ยว/วัน

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น มีการคมนาคมติดต่อระหว่าง
อำเภอและภายในอำเภอค่อนข้างหนาแน่นคือ ติดต่อกับอำเภอสระแก้วซึ่งมีจำนวนเที่ยวรถโดย
สารมากที่สุด รองลงมาได้แก่ สุขาภิบาลวังน้ำเย็น-บ้านคลองหาด (ตำบลคลองหาด อำเภอ
วัฒนานคร) สุขาภิบาลวังน้ำเย็น-บ้านทุ่งขนาน (ตำบลทุ่งขนาน อำเภอโป่งน้ำร้อน) สำหรับ
ภายในอำเภอเดียวกันสุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีการคมนาคมติดต่อกับทุกตำบล ตำบลดาหลังในจะ
มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับสุขาภิบาลทรายขาวหนาแน่นมากที่สุด แต่ตำบลวังสมบูรณ์จะมีจำนวน
เที่ยวรถโดยสารมากที่สุด ส่วนการติดต่อภายในเขตสุขาภิบาลจะใช้รถสามล้อ เครื่อง
(ตารางที่ 4.28)

สุขาภิบาลสระแก้ว จากการที่เป็นจุดผ่านของเส้นทาง
คมนาคมทั้งทางรถยนต์ซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นจุดตัดของทางหลวงแผ่นดิน 2 สายคือ ถนนสุวรรณศร
กับถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว และเส้นทางรถไฟสายตะวันออก (กรุงเทพ-อรัญประเทศ) ทำให้
จากสุขาภิบาลสระแก้วสามารถติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ภายในจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดใกล้เคียง
ได้สะดวกคือ ติดต่อกับจังหวัดจันทบุรีโดยผ่านอำเภอวังน้ำเย็น ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์โดย
ผ่านอำเภอวัฒนานคร อำเภออรัญประเทศและอำเภอตาพระยา ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมาและ
อำเภออื่น ๆ ในจังหวัดปราจีนบุรี โดยผ่านอำเภอกบินทร์บุรี สำหรับเส้นทางรถไฟนอกจาก

ตารางที่ 4.28 แสดงเส้นทางคมนาคมภายใน อ.วังน้ำเย็น

ชื่อเส้นทาง	เขตการปกครอง	ระยะทาง (กม.)	จำนวนเที่ยว (ไป-กลับ)
ระหว่างอำเภอ			
1. ส. วังน้ำเย็น-บ้านคลองหาด	ต. คลองหาด อ.วัฒนานคร	18	30
2. ส. วังน้ำเย็น-บ้านทุ่งขนาน	ต. ทุ่งขนาน อ.โป่งน้ำร้อน	50	15
ภายในอำเภอ			
1. ส. วังน้ำเย็น-แม่น้ำ (บ้านวังสมบูรณ์)	ต. วังสมบูรณ์	18	20
2. ส. วังน้ำเย็น-ทุ่งกบินทร์	ต. วังสมบูรณ์	25	12
3. ส. วังน้ำเย็น-ทุ่งมหาเจริญ	ต. ตาหลังใน	15	25
4. ส. วังน้ำเย็น-บ้านน้ำพิทย	ต. ตาหลังใน	25	4
5. ส. วังน้ำเย็น-ท่าตาสี	ต. ตาหลังใน	20	2
6. ส. วังน้ำเย็น-แก่งสะเดา	ต. ตาหลังใน	20	2
7. ส. วังน้ำเย็น-บ้านหนองปรือ	ต. วังใหม่	8	5
8. ส. วังน้ำเย็น-บ้านหนองผักหนาม	ต. วังใหม่	8	4
9. ส. วังน้ำเย็น-บ้านตากฟ้า	ต. วังใหม่	13	2
10. ภายในเขต ส. วังน้ำเย็น	ต. วังน้ำเย็น	-	ใช้รถ 3 ล้อ- เครื่องประมาณ 80 คัน

ที่มา : จากการสำรวจของผู้ทำการวิจัย

สถานีย่อยที่สุขาภิบาลสระแก้วแล้วยังมีสถานีย่อยภายในตำบลต่าง ๆ ภายในอำเภอสระแก้ว
 ดังนี้คือ สถานีย่อยที่ตำบลท่าเกษม ตำบลศาลาลำตวน และตำบลบ้านแก้ง สถานีย่อยที่สุขาภิบาล
 สระแก้วและที่ตำบลศาลาลำตวนจะมีผู้ใช้บริการจำนวนใกล้เคียงกันคือประมาณ 40,000 คน/ปี
 ซึ่งมากกว่าสถานีบ้านแก้งและสถานีท่าเกษมประมาณเท่าตัว แต่การขนส่งสินค้าที่สถานีสระแก้ว
 จะมีปริมาณน้ำหนักของสินค้ามากที่สุดเพียงสถานีเดียวประมาณ 400 ตัน/ปี ส่วนสถานีอื่น ๆ มี
 เพียงเล็กน้อย การคมนาคมภายในเขตสุขาภิบาลใช้รถสามล้อ เครื่อง

5) การศึกษา โรงเรียนระดับประถมศึกษาจะเป็นสถาน
 บริการการศึกษาซึ่งมีอยู่ในเขตสุขาภิบาลทั้ง 5 สุขาภิบาล ยกเว้นเฉพาะสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน
 สุขาภิบาลทรายขาว และสุขาภิบาลวังน้ำเย็น จะมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาอยู่ในเขตสุขาภิบาล
 ด้วย สุขาภิบาลวังน้ำเย็นจะมีความหนาแน่นของนักเรียนต่อพื้นที่สุขาภิบาลมากที่สุดคือประมาณ
 866 คน/ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ สุขาภิบาลมะขามมีความหนาแน่นของนักเรียน
 581 คน/ตารางกิโลเมตร สุขาภิบาลทรายขาวจะมีความหนาแน่นน้อยกว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็น
 ประมาณ 4 เท่าตัว คือ 206 คน/ตารางกิโลเมตร สุขาภิบาลสระแก้วมีความหนาแน่น 151
 คน/ตารางกิโลเมตร และสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนมีความหนาแน่นน้อยที่สุดคือ 32 คน/ตาราง-
 กิโลเมตร

6) การสาธารณสุขและอนามัย แทบทุกสุขาภิบาลจะมี
 บริการสาธารณสุข เป็นสถานีอนามัยและหน่วยมาเลเรีย นอกจากนั้นในภาคเอกชนจะมีคลินิกหรือ
 สถานพยาบาล สำหรับโรงพยาบาลจะมีเพียง 2 สุขาภิบาลเท่านั้นคือ สุขาภิบาลสระแก้ว เป็น
 โรงพยาบาลขนาด 60 เตียง และสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนเป็นโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง

ลักษณะโครงสร้างและความเจริญเติบโตของสุขาภิบาลทาง
 ด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน ภายในแต่ละช่วงปีตั้งแต่ช่วงเวลาก่อน
 การสร้างถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว (ปี 2510-2515) ช่วงเวลาที่ถนนกำลังสร้างจนกระทั่งแล้ว
 เสร็จตลอดทั้งสาย (ปี 2515-2520) และหลังจากถนนสร้างเสร็จแล้ว (ปี 2520-2525) จน
 กระทั่งถึงปัจจุบัน (ปี 2527) มีดังนี้คือ

ตารางที่ 4.29 แสดงสถานศึกษาระดับสาขาวิชา

ตัวแปร เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประเภทสถานศึกษา (แห่ง)			จำนวน นักเรียน (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
		ระดับ อนุบาล	ระดับ ประถม	ระดับ มัธยม		
ส.สระแก้ว	8	1	2	-	1,209	151.13
ส.วังน้ำเย็น	2.75	1	3	1	2,383	866.47
ส.ทรายขาว	8.5	-	2	1	1,755	206.47
ส.โป่งน้ำร้อน	42	-	5	1	1,354	32.24
ส.มะขาม	0.75	-	1	-	436	581.33
รวม	62	2	13	3	7,137	115.11

ที่มา : จากการสำรวจของผู้ทำการวิจัย

ตารางที่ 4.30 แสดงสถานบริการสาธารณสุขและอนามัย

ตัวแปร เขตการปกครอง	ประเภทบริการสาธารณสุขและอนามัย (แห่ง)			
	โรงพยาบาล	สถานีอนามัย	ส่วนมาเลเรีย	คลินิกหรือ สถานพยาบาล
ส.สระแก้ว	ขนาด 60 เตียง	-	1	5
ส.วังน้ำเย็น	-	1	1	4
ส.ทรายขาว	-	1	1	4
ส.โป่งน้ำร้อน	ขนาด 30 เตียง	1	1	-
ส.มะขาม	-	1	1	2
รวม	2	4	5	15

ที่มา : สาธารณสุขจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดปราจีนบุรี

สุขาภิบาลสระแก้ว ปี 2511 - 2516 ลักษณะ

ทางกายภาพคือ ความหนาแน่นของอาคารทุกประเภทคืออาคารพักอาศัย อาคารพาณิชย์ และโรงงานอุตสาหกรรม จะมีอัตราการเพิ่มสูงสุดแต่ประชากรมีอัตราการเพิ่มต่ำสุดในช่วงปีเดียวกันทำให้ครัวเรือนปี 2515 มีขนาดเล็กที่สุด ส่วนรายได้ของสุขาภิบาลมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูง ปี 2516 - 2520 ความหนาแน่นของอาคารทุกประเภทมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูง ความหนาแน่นประชากรจะมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อยทำให้ครัวเรือนมีขนาดใหญ่ขึ้นเล็กน้อย แต่รายได้สุขาภิบาลจะมีอัตราเพิ่มสูงกว่าช่วงปีอื่น ๆ ปี 2520 - 2525 ความหนาแน่นอาคารจะมีอัตราเพิ่มลดลงจากปี 2516 - 2520 ประมาณครึ่งหนึ่ง และจะเพิ่มเฉพาะอาคารที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมจะลดจำนวนลง ขณะเดียวกันจะมีอัตราการเพิ่มประชากรสูงสุด ทำให้ครัวเรือนปี 2525 มีขนาดใหญ่ที่สุด รายได้ของสุขาภิบาลจะมีอัตราเพิ่มใกล้เคียงกับอัตราเพิ่มปี 2511 - 2516 หลังจากปี 2525 - 2527 ความหนาแน่นอาคารโดยเฉพาะอาคารพาณิชย์มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นกว่าปี 2520 - 2525 เกือบเท่าตัว และเป็นช่วงเวลาเดียวที่ประชากรลดจำนวนลง ทำให้ครัวเรือนมีขนาดเล็กลงจากปี 2520 - 2525 เล็กน้อย เช่นเดียวกับรายได้ของสุขาภิบาล ซึ่งมีอัตราเพิ่มต่ำกว่าช่วงเวลาอื่น ๆ ปัจจุบัน (ปี 2528) จากลักษณะของธุรกิจและบริการต่าง ๆ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานภายในเขตสุขาภิบาลทำให้สุขาภิบาลสระแก้ว กลายเป็นศูนย์กลางที่มีขนาดใหญ่ที่สุดใน 5 สุขาภิบาลที่ให้บริการแก่ชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนที่มีลักษณะความเป็นเมืองเป็นส่วนใหญ่

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น แม้ว่าจะมีโครงสร้างต่าง ๆ

ทางกายภาพ ประชากรและเศรษฐกิจ หนาแน่นมากกว่าสุขาภิบาลต่าง ๆ ภายใน 5 สุขาภิบาล ตั้งแต่ปีที่จัดตั้ง (ปี 2523) ก็ตาม แต่ลักษณะความเจริญเติบโตตั้งแต่ปีที่จัดตั้งจนถึงปัจจุบัน (ปี 2523 - 2527) เป็นไปอย่างช้า ๆ คือ ความหนาแน่นอาคารเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยใกล้เคียงกับอัตราการเพิ่มประชากร จำนวนอาคารและจำนวนประชากรไม่สมดุลกันทำให้ครัวเรือนมีขนาดเล็กมาก แต่รายได้ของสุขาภิบาลมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูงโดยสูงกว่าอัตราเพิ่มของสุขาภิบาลสระแก้วในช่วงเวลาเดียวกันประมาณ 2 เท่าตัว ช่วงระยะ 2 ปี หลังจากจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลแล้วคือ ปี 2523 - 2525 ความหนาแน่นอาคารจะลดลงเล็กน้อยโดยลดลงเฉพาะอาคารที่พักอาศัยเพียงประเภทเดียวทำให้ประชากร

ลดจำนวนลงด้วย แต่รายได้ของสหภาพมีลักษณะตรงกันข้ามคือมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูง ปี 2525 - 2527 ความหนาแน่นอาคารทุกประเภทเพิ่มขึ้นรวมทั้งการเพิ่มประชากร แต่อัตราเพิ่มรายได้สหภาพจะลดลงจากปี 2525 - 2527 เกือบ 4 เท่าตัว สำหรับขนาดครัวเรือนทั้ง 2 ช่วงจะมีขนาดเล็กมากใกล้เคียงกันโดยปี 2523 - 2525 จะมีขนาดเล็กกว่าปี 2525 - 2527 เพียงเล็กน้อย ปัจจุบัน (ปี 2527) จากลักษณะของธุรกิจและบริการต่าง ๆ ทำให้สหภาพวังน้ำเย็น เป็นชุมชนที่มีความสำคัญมากที่สุดภายใน 5 สหภาพ ที่ให้บริการแก่ชุมชนชนบทที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมซึ่งอยู่ใกล้เคียง

สหภาพทรายขาว ปี 2515 - 2520 ซึ่ง

เป็นช่วงแรกของการจัดตั้งเป็นสหภาพ ลักษณะทางกายภาพคือ อาคารสิ่งก่อสร้างประเภทต่าง ๆ คือ อาคารพักอาศัย อาคารพาณิชย์ และโรงงานอุตสาหกรรมจะกระจายตัวค่อนข้างเบาบาง แต่มีอัตราเพิ่มความหนาแน่นค่อนข้างสูงโดยเฉพาะอาคารที่พักอาศัย ประชากรจะมีอัตราเพิ่มค่อนข้างต่ำ ทำให้ครัวเรือนปี 2520 มีขนาดเล็กกว่าช่วงปีอื่น ๆ สำหรับรายได้สหภาพจะมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าช่วงปีอื่น ๆ หลายเท่าตัว ปี 2520 - 2525 ลักษณะทางกายภาพคือความหนาแน่นของอาคารจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วแม้ว่าจะมีการขยายพื้นที่สหภาพออกไปอีกประมาณเท่าตัวเมื่อปี 2522 ก็ตาม โดยเฉพาะอาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมมีอัตราเพิ่มความหนาแน่นสูงกว่าปี 2515 - 2520 ประมาณ 15 เท่า อัตราเพิ่มประชากรสูงกว่าประมาณ 7 เท่า ทำให้ครัวเรือนปี 2520 มีขนาดค่อนข้างใหญ่ สำหรับรายได้สหภาพแม้ว่าจะมีอัตราการเพิ่มค่อนข้างสูง แต่อัตราการเพิ่มจะลดลงจากปี 2515 - 2520 ประมาณ 4 เท่า หลังจากปี 2525 คือ ปี 2525 - 2527 ความหนาแน่นอาคารมีอัตราเพิ่มใกล้เคียงกับปี 2520 - 2525 แต่จะเพิ่มเฉพาะอาคารที่พักอาศัยเพียงประเภทเดียว ส่วนอาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมจะลดจำนวนลง ส่วนประชากรอัตราเพิ่มจะลดลงเล็กน้อยจากปี 2520 - 2525 ทำให้ครัวเรือนมีขนาดลดลงเล็กน้อยเช่นกัน รายได้สหภาพก็มีลักษณะเช่นเดียวกับประชากร ปัจจุบัน (ปี 2527) จากลักษณะของธุรกิจและบริการต่าง ๆ ทำให้สหภาพทรายขาวกลายเป็นศูนย์กลางที่ให้บริการแก่ชุมชนชนบทที่อยู่ใกล้เคียง เป็นส่วนใหญ่ โดยมีขนาดของความ เป็นศูนย์กลางซึ่งวัดจากธุรกิจและบริการต่าง เล็กกว่าสหภาพวังน้ำเย็น

สุขภาพป่าป๋องน้ำร้อน ปี 2510 - 2515 ลักษณะ

ทางกายภาพคือความหนาแน่นอาคารจะลดลงเล็กน้อย โดยลดลงเฉพาะอาคารที่พักอาศัย แต่อาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมมีความหนาแน่นเพิ่มขึ้น ประชากรช่วงปีเดียวกันนี้มีอัตราเพิ่มสูงกว่าช่วงปีอื่น ๆ ทำให้ครัวเรือนปี 2515 มีขนาดใหญ่กว่าปีอื่น ๆ รายได้ของสุขภาพป่าป๋องมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูงโดยใกล้เคียงกับอัตราเพิ่มรายได้ของสุขภาพป่าป๋องระหว่างปีเดียวกัน ปี 2515 - 2520 ความหนาแน่นอาคารมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูงโดยสูงกว่าอัตราเพิ่มความหนาแน่นอาคารของสุขภาพป่าป๋องระหว่างปีเดียวกันประมาณเท่าตัว ประเภทอาคารมีลักษณะตรงกันข้ามกับปี 2510 - 2515 คือ ความหนาแน่นอาคารที่เพิ่มขึ้นมาจากอาคารที่พักอาศัยเพียงประเภทเดียว ส่วนอาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมจะลดจำนวนลงเล็กน้อย ประชากรที่เพิ่มขึ้นมีอัตราเพิ่มลดลงโดยมีอัตราเพิ่มใกล้เคียงกับอัตราเพิ่มประชากรของสุขภาพป่าป๋อง และสุขภาพป่าป๋องในระหว่างปีเดียวกัน ทำให้ครัวเรือนปี 2520 มีขนาดเล็กลงจากปี 2515 เล็กน้อย สำหรับรายได้สุขภาพป่าป๋องจะมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยมีอัตราเพิ่มมากกว่าปี 2510 - 2515 ประมาณ 4 เท่า และน้อยกว่าอัตราเพิ่มรายได้ของสุขภาพป่าป๋องระหว่างปีเดียวกันประมาณเท่าตัว ปี 2520 - 2525 ความหนาแน่นอาคารที่เพิ่มขึ้นมีอัตราเพิ่มค่อนข้างต่ำ โดยใกล้เคียงกับอัตราลดลงเมื่อปี 2510 - 2515 ความหนาแน่นอาคารที่เพิ่มขึ้นมาจากอาคารที่พักอาศัย และอาคารพาณิชย์เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมลดจำนวนลงเล็กน้อย ส่วนประชากรที่เพิ่มขึ้นนั้นอัตราเพิ่มจะลดลงจากปี 2515 - 2520 โดยมีอัตราเพิ่มน้อยกว่าอัตราเพิ่มปี 2510 - 2515 ประมาณเท่าตัว ทำให้ครัวเรือนปี 2525 มีขนาดใหญ่กว่าปี 2520 เล็กน้อย ส่วนรายได้สุขภาพป่าป๋องแม้จะเพิ่มขึ้นแต่อัตราเพิ่มจะลดลงจากปี 2515 - 2520 อย่างรวดเร็ว โดยลดลงประมาณ 4 เท่า หลังจากปี 2525 คือ ปี 2525 - 2527 ความหนาแน่นอาคารเริ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากอาคารที่พักอาศัยและอาคารพาณิชย์ แต่ประชากรมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อย โดยมีอัตราเพิ่มใกล้เคียงกับอัตราเพิ่มปี 2515 - 2520 ทำให้ครัวเรือนปี 2527 มีขนาดปานกลาง โดยมีขนาดเล็กลงจากปี 2525 ประมาณเท่าตัว รายได้ของสุขภาพป่าป๋องเพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่อัตราเพิ่มจะลดลงจากอัตราเพิ่มปี 2520 - 2525 เล็กน้อย ลักษณะของธุรกิจและบริการต่าง ๆ ของสุขภาพป่าป๋องน้ำร้อนจะเบาบางมากตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ทำให้สุขภาพป่าป๋องน้ำร้อน เป็นเพียงศูนย์กลางขนาดเล็กที่ให้บริการต่าง ๆ ภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

และประเภทของสินค้าและบริการจะมีเพียงไม่กี่ชนิด ซึ่งจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เป็นส่วนใหญ่

สุขาภิบาลมะขาม จะมีลักษณะโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลง

แปลงไม่มากนักตั้งแต่ปี 2510 - 2527 คือลักษณะทางกายภาพและประชากร แต่ลักษณะทางเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีอัตราการเติบโตสูงกว่าปี 2510 - 2515 ลักษณะทางกายภาพคือ ความหนาแน่นอาคารมีอัตราเพิ่มขึ้นสูงกว่าช่วงปีอื่น ๆ โดยเพิ่มขึ้นเฉพาะอาคารที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมจะลดจำนวนลง ขณะเดียวกันประชากรมีอัตราเพิ่มสูง กว่าช่วงปีอื่น ๆ เช่นกัน ทำให้ครัวเรือนปี 2515 มีขนาดใหญ่กว่าช่วงปีอื่น ๆ สำหรับรายได้สุขาภิบาลแม้จะมีอัตราเพิ่มค่อนข้างสูงแต่ก็ยังต่ำกว่าสุขาภิบาลอื่น ๆ ในช่วงปีเดียวกัน ปี 2515 - 2520 ความหนาแน่นอาคารเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย โดยเพิ่มขึ้นเฉพาะอาคารที่พักอาศัยและอาคารพาณิชย์ แต่โรงงานอุตสาหกรรมลดจำนวนลงเล็กน้อย เช่นเดียวกับประชากรซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ทำให้ครัวเรือนปี 2520 มีขนาดปานกลาง ตรงกันข้ามกับรายได้สุขาภิบาลซึ่งมีอัตราเพิ่มสูงกว่าทุกช่วงปี แต่อัตราเพิ่มยังต่ำกว่าอัตราเพิ่มรายได้ของสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนช่วงปีเดียวกันประมาณเท่าตัว ปี 2520 - 2525 จะมีอัตราเพิ่มความหนาแน่นอาคารเพิ่มขึ้นจากปี 2515 - 2520 เพียงเล็กน้อย และอาคารที่เพิ่มขึ้นมีลักษณะ เช่นเดียวกับปี 2510 - 2515 คือเพิ่มขึ้นเฉพาะอาคารที่พักอาศัย แต่อาคารพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมจะลดจำนวนลง ส่วนประชากรเป็นช่วงปีเดียวที่มีประชากรลดลงเล็กน้อย ทำให้ครัวเรือนปี 2525 มีขนาดเล็กกว่าช่วงปีอื่น ๆ รายได้สุขาภิบาลมีอัตราเพิ่มระดับปานกลาง แต่เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ ภายในช่วงปีเดียวกัน อัตราเพิ่มนี้นับเป็นอัตราเพิ่มซึ่งต่ำที่สุด หลังจากปี 2525 คือ ปี 2525 - 2527 ความหนาแน่นอาคารประเภทต่าง ๆ จะมีอัตราเพิ่มต่ำกว่าช่วงปีอื่น ๆ แต่ประชากรมีอัตราเพิ่มใกล้เคียงกับอัตราเพิ่มปี 2510 - 2515 ทำให้ครัวเรือนปี 2527 มีขนาดใกล้เคียงกับครัวเรือนปี 2515 ด้วย รายได้สุขาภิบาลมีอัตราเพิ่มต่ำกว่าช่วงอื่น ๆ โดยต่ำกว่าช่วงปี 2520 - 2525 เพียงเล็กน้อย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสุขาภิบาลอื่น ๆ ช่วงปีเดียวกันอัตราเพิ่มจัดอยู่ในอันดับ 4 โดยมีอัตราเพิ่มสูงกว่าเฉพาะสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน ลักษณะของธุรกิจและบริการต่าง ๆ ของสุขาภิบาลมะขามจะคล้ายคลึงกับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน แต่จะมีจำนวนและความหนาแน่นมากกว่าเท่านั้น ทำให้สุขาภิบาลมะขามเป็นศูนย์กลางขนาดเล็ก เช่นเดียวกับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน

2.3.3 บทบาทและหน้าที่ของสุขาภิบาล

ความเจริญเติบโตของสุขาภิบาลต่าง ๆ ในแต่ละช่วงปี ตั้งแต่ก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว จนกระทั่งหลังจากถนนสายนี้สร้างแล้วเสร็จตลอดทั้งสาย เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างต่าง ๆ คือ ลักษณะทางกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างต่าง ๆ เช่น การเติบโตของประชากร ความหนาแน่นในชุมชน และการขยายตัวของพื้นที่ มีความแตกต่างกันระหว่างชุมชนเมืองที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการคมนาคมดี ใกล้แหล่งงานขนาดใหญ่ และมีบริการในชุมชนอย่างทั่วถึง¹

การคมนาคมดี พิจารณาจาก

1. จำนวนเส้นทางเข้าถึงชุมชน ลักษณะทางผ่านเลยไปยังเมืองอื่น หรือเป็นจุดสุดท้ายของการเดินทาง หรือเป็นจุดตัดกันของเส้นทาง

2. ปริมาณการจราจร และจำนวนรถโดยสารประจำทางที่เข้าจอด
แหล่งงานขนาดใหญ่ พิจารณาจาก

1. จำนวนสถานที่ราชการในชุมชน เป็นหน่วยราชการจากส่วนกลาง ส่วนจังหวัด หรือส่วนท้องถิ่น

2. จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบเกษตร หรือไม่ใช้วัตถุดิบเกษตร จำนวนโรงงานในตำบลใกล้เคียงของชุมชน

บริการในชุมชน พิจารณาจาก

1. จำนวนตลาด ร้านค้า

2. จำนวนโรงแรม โรงพยาบาล โรงเรียน

3. ปริมาณการผลิตไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์

¹ วิภา พูนเพียร, " การศึกษาเบื้องต้นองค์ประกอบของความเป็นเมืองชุมชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ " (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 112.

เมื่อนำโครงสร้างและความเจริญเติบโตของสุขาภิบาลทั้ง 5 สุขาภิบาล ซึ่งอยู่ 2 ข้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว คือ สุขาภิบาลสระแก้ว สุขาภิบาลวังน้ำเย็น สุขาภิบาลทรายขาว สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน และสุขาภิบาลมะขาม พิจารณาประกอบกับผลจากการศึกษาของวิชา พูน เทียร ในการวัดความเป็นเมืองจากชุมชน เมืองระดับเทศบาลและสุขาภิบาลของภาคตะวันออกเฉียงรวมทั้งสิ้น 79 ชุมชน โดยวิธีให้ค่าน้ำหนักคะแนนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของเมือง สามารถจำแนกบทบาทและหน้าที่ของแต่ละสุขาภิบาล ดังนี้คือ

สุขาภิบาลสระแก้ว เป็นชุมชนขนาดเล็กของภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีความเป็นเมืองค่อนข้างสูง และมีเขตอิทธิพลของสุขาภิบาลโดดเดี่ยวโดยรัศมีของชุมชน 6 กิโลเมตร ปัจจัยที่ทำให้เป็นชุมชนที่มีความเป็นเมืองสูงเนื่องมาจากศักยภาพทางด้านการคมนาคมคือมีการคมนาคมดี เป็นชุมชนซึ่งมีการเข้าถึงทั้งเส้นทางรถยนต์และทางรถไฟ ทางรถไฟเป็นทางผ่านการติดต่อระหว่างกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียงในภาคตะวันออกเฉียงใต้กับอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งต้องผ่านอำเภอสระแก้ว คือ อำเภอวัฒนานครและอำเภอรัญประเทศ ส่วนทางรถยนต์เป็นจุดตัดของทางหลวงแผ่นดิน 2 สาย คือ ถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว และถนนสุวรรณศร สุขาภิบาลสระแก้วนี้จะเป็นจุดผ่านการติดต่อระหว่างภาคตะวันออกเฉียงใต้ตอนล่าง โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรีกับภาคตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนคือจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดใกล้เคียง และกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างคือ จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ นอกเหนือจากเป็นชุมชนที่ผ่านของทางรถไฟสายตะวันออก (กรุงเทพฯ - อรัญประเทศ) แล้ว สุขาภิบาลสระแก้วจะเป็นจุดที่พักการเดินทาง โดยเส้นทางรถยนต์ด้วย ดังนั้นธุรกิจและบริการต่าง ๆ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานจึงมีความพร้อมในการให้บริการมากกว่าสุขาภิบาลอื่น ๆ

สุขาภิบาลวังน้ำเย็น จากการใช้หลักเกณฑ์การจัดจากปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมือง ปรากฏว่าสุขาภิบาลวังน้ำเย็นเป็นชุมชนขนาดเล็กของภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีความเป็นเมืองในระดับปานกลาง เขตอิทธิพลของสุขาภิบาลโดดเดี่ยวโดยรัศมีของชุมชน 6 กิโลเมตร ปัจจัยที่ทำให้มีความเป็นเมืองระดับปานกลาง เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนเป็นทางผ่านการติดต่อระหว่างชุมชนต่าง ๆ บนถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว มีแหล่งงานขนาดใหญ่คือโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งใช้วัตถุดิบทางการเกษตรอยู่ใกล้เคียง สำหรับบริการในชุมชนจะมีประเภทของธุรกิจและบริการต่าง ๆ ที่ให้บริการแก่ชุมชนใกล้เคียงกับสุขาภิบาลสระแก้ว นอกจากนั้นสุขาภิบาลวังน้ำเย็นยังมีสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ให้บริการแก่ชุมชน

ภาคชนบทเป็นหลัก ทำให้เป็นศูนย์กลางใหญ่ที่สุดในจำนวนศูนย์กลางที่อยู่พื้นที่สองข้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้วในการให้บริการแก่ชุมชนชนบทใกล้เคียงที่มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมประเภทพืชไร่อย่างกว้างขวาง

สุขาภิบาลทรายขาว เป็นชุมชนขนาดเล็กสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเป็นเมืองค่อนข้างต่ำ เป็นชุมชนเดียวในจังหวัดจันทบุรีที่มีเขตอิทธิพลของสุขาภิบาลโดดเดี่ยว มีรัศมีของชุมชน 5 กิโลเมตร เป็นชุมชนซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางบนถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว และเป็นเขตติดต่อระหว่างจังหวัดจันทบุรีกับจังหวัดปราจีนบุรี เป็นศูนย์กลางที่ให้บริการสินค้าและบริการต่าง ๆ แก่ชุมชนชนบทโดยมีขนาดของความเป็นศูนย์กลางรองลงมาจากสุขาภิบาลวังน้ำเย็น บริเวณที่เป็นย่านการค้าและบริการจะอยู่บริเวณพื้นที่ซึ่งเกิดจากการขยายเขตสุขาภิบาลเมื่อปี 2522 เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากการขยายเขตสุขาภิบาล ขนาดของชุมชนจะใหญ่ขึ้นจนมีขนาดใกล้เคียงกับขนาดของสุขาภิบาลสระแก้ว

สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน เป็นชุมชนขนาดเล็กสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเป็นเมืองต่ำมีรัศมีของชุมชน 6 กิโลเมตร ที่ตั้งของชุมชนอยู่ในเขตอิทธิพลของจังหวัดจันทบุรี ดังนั้นสินค้าและบริการต่าง ๆ จึงมีเพียงไม่กี่ชนิดซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เนื่องจากการเดินทางไปใช้บริการที่เทศบาลเมืองจันทบุรี กระทำได้สะดวก สุขาภิบาลโป่งน้ำร้อนจึงเป็นเพียงศูนย์กลางการปกครองคือเป็นที่ตั้ง อำเภอโป่งน้ำร้อนสำหรับเส้นทางคมนาคม เป็นเพียงทางผ่านเลยไปยังชุมชนอื่น ๆ และเป็นจุดตัดของเส้นทางคมนาคมเลียบริมชายแดนกับถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว

สุขาภิบาลมะขาม เป็นชุมชนขนาดเล็กสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเป็นเมืองต่ำเช่นเดียวกับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน มีรัศมีของชุมชน 6 กิโลเมตร ที่ตั้งชุมชนนอกจากอยู่ในเขตอิทธิพลของจังหวัดจันทบุรีแล้ว ยังอยู่ในเขตอิทธิพลของเทศบาลเมืองจันทบุรี ชุมชนแม้จะตั้งอยู่ใกล้เคียงกับบริเวณที่เป็นจุดตัดของทางหลวงแผ่นดิน 2 สายคือ ถนนสายจันทบุรี - สระแก้วกับถนนสุขุมวิท แต่เป็นเพียงชุมชนที่ผ่านเลยไป เนื่องจากบริเวณที่เป็นจุดเริ่มต้นและปลายทางการคมนาคมทางรถยนต์อยู่ที่ศูนย์กลางขนาดใหญ่คือเทศบาลเมืองจันทบุรี ดังนั้นถึงแม้ว่าสุขาภิบาลมะขามจะเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประชากร

ค่อนข้างหนาแน่น แต่ก็มีสินค้าและบริการต่าง ๆ ค่อนข้างน้อยเนื่องจากการเดินทางไปใช้
บริการต่าง ๆ ที่เทศบาลเมืองจันทบุรีกระทำสะดวกและรวดเร็ว

การศึกษาสภาพกายภาพซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้ที่ดินและระบบ
ชุมชนบริเวณอำเภอสองข้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว ใน 2 ช่วงเวลาคือ ช่วงเวลาแรก
เป็นลักษณะการใช้ที่ดินและระบบชุมชนก่อนการสร้างถนน เปรียบเทียบกับอีกช่วงเวลาหลัง
จากการสร้างถนนบนพื้นที่เดียวกันนี้ สรุปได้ว่า ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพื้นที่ทั้ง 4
อำเภอ ทั้งด้านการใช้ที่ดินควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงระบบชุมชน แต่ละอำเภอมีลักษณะการ
เปลี่ยนแปลงดังนี้คือ

อำเภอวังน้ำเย็น เป็นอำเภอที่มีลักษณะทางกายภาพเกิดการ
เปลี่ยนแปลงมากที่สุดก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว นั้นพื้นที่อำเภอวังน้ำเย็น
เป็นพื้นที่เพียงส่วนหนึ่งของตำบลเขาฉกรรจ์ อำเภอสระแก้ว แต่หลังจากถนนสายนี้สร้าง
แล้วเสร็จพื้นที่เดิมซึ่ง เป็นป่าทึบแทบทั้งหมดจะ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่มากกว่าครึ่งหนึ่ง
ของพื้นที่ทั้งอำเภอ ชุมชนที่ปรากฏในปี 2524 แทบทั้งหมดเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลัง
จากการสร้างถนน ชุมชนนี้จะกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ที่มีการ เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์
ที่ดินจากพื้นที่ป่า เป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ รูปแบบของชุมชนที่เกิดขึ้นชุมชนขนาดใหญ่จะตั้งอยู่เฉพาะ
บริเวณสองฟากถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว โครงสร้างของชุมชนหนาแน่นในอำเภอวังน้ำเย็น
ทุกชุมชนจะ เป็นศูนย์กลางที่ให้บริการแก่ชุมชน เศรษฐกรรรมขนาดเล็กซึ่งกระจายตัวอยู่รอบ ๆ
ชุมชนที่มีขนาดความเป็นศูนย์กลางใหญ่ที่สุด คือ สุขาภิบาลตำบลวังน้ำเย็น ซึ่งมีโครงสร้าง
ต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพ ประชากร และเศรษฐกิจ เติบโตอย่างรวดเร็วมากกว่าสุขาภิบาล
อื่น ๆ ในพื้นที่ทั้ง 4 อำเภอ มีผลทำให้โครงสร้างต่าง ๆ ของทั้งอำเภอเติบโตอย่างรวดเร็ว
เร็วเช่นกัน

อำเภอโป่งน้ำร้อน ก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว
พื้นที่ตอนล่างของอำเภอจะมีการใช้ที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่และนาเพียงเล็กน้อย แต่หลังจาก
การสร้างถนนสายนี้ได้สร้างขึ้น พื้นที่ทั้งหมดซึ่งยังเป็นพื้นที่ป่า ตั้งแต่ตอนกลางของพื้นที่
อำเภอถึงตอนบนซึ่งติดต่อกับอำเภอวังน้ำเย็น จะถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ทั้งหมด
ทำให้เกิดชุมชนขึ้นใหม่มีลักษณะ เช่นเดียวกับอำเภอวังน้ำเย็น ทำให้ศูนย์กลางเดิมของอำเภอ

โป่งน้ำร้อนคือสุขภาพโป่งน้ำร้อนลดบทบาทต่าง ๆ ลง เหลือเพียงเป็นศูนย์กลางการปกครอง เท่านั้น แต่ศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจจะอยู่ที่สุขภาพทรายขาว ซึ่งมีโครงสร้างคล้ายคลึงกับสุขภาพวังน้ำเย็น แต่มีขนาดความเป็นศูนย์กลางเล็กกว่า ดังนั้นโครงสร้างต่าง ๆ ของอำเภอโป่งน้ำร้อนจึงเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นกัน แต่อัตราการเจริญเติบโตจะน้อยกว่าอำเภอรังน้ำเย็น เนื่องจากพื้นที่ทางตอนล่างซึ่งเป็นที่ตั้งชุมชนเก่า มีการขยายตัวค่อนข้างน้อย ทั้งด้านการใช้ที่ดินและระบบชุมชน เนื่องจากข้อจำกัดบางประการ

อำเภอรังน้ำเย็นและอำเภอโป่งน้ำร้อน จัดเป็นอำเภอที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและระบบชุมชนคล้ายคลึงกัน เนื่องจากพื้นที่บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นต่างก็มีพื้นที่เดิมเป็นพื้นที่ป่า การใช้ที่ดินและระบบชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

อำเภอสระแก้ว พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงของอำเภอจะอยู่ทางตอนล่าง ซึ่งก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว เป็นพื้นที่ป่าติดต่อกันเป็นผืนเดียวจนถึงตอนกลางของอำเภอโป่งน้ำร้อน พื้นที่บริเวณดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงในอำเภอรังน้ำเย็น และอำเภอโป่งน้ำร้อนคือ เปลี่ยนแปลงพื้นที่เดิมซึ่งเป็นพื้นที่ป่าดิบเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่พร้อมกับการขยายตัวของชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ มีผลทำให้เกิดการจัดตั้งกิ่งอำเภอรังน้ำเย็นแยกออกจากอำเภอสระแก้ว พื้นที่ส่วนที่เป็นอำเภอสระแก้วในปัจจุบัน จึงมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะบริเวณตอนใต้ซึ่งติดต่อกับอำเภอรังน้ำเย็น โดยมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและระบบชุมชนคล้ายคลึงกับอำเภอรังน้ำเย็นและอำเภอโป่งน้ำร้อน แต่ขนาดพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงจะเล็กกว่า พื้นที่ส่วนที่เหลือทางตอนบนจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากข้อจำกัดจากลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ตั้งแต่ตอนบนลงมามีการใช้ที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่และนาเป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่ก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว จะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบ้าง แต่ชุมชนบริเวณดังกล่าวนี้จะเกิดชุมชนขึ้นใหม่รอบ ๆ บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม ทำให้หมู่บ้านมีการกระจายตัวหนาแน่นเพิ่มขึ้นจนเห็นได้ชัด นอกจากนี้สุขภาพสระแก้วซึ่งเป็นศูนย์กลางดั้งเดิมก่อนการสร้างถนนสายจันทบุรี - สระแก้ว จะมีโครงสร้างต่าง ๆ เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน ภายหลังจากการสร้างถนนสายนี้เช่นกัน

อำเภอมะขาม อำเภอมะขาม เป็น เพียงอำเภอเดียวที่มีพื้นที่

บริเวณที่ถนนสายจันทบุรี - สระแก้วตัดผ่าน มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากพื้นที่ บริเวณดังกล่าวตั้งแต่ดั้งเดิมจะมีพื้นที่ป่าที่สามารถนำมาใช้เพื่อการเกษตรกรรม เหลืออยู่น้อย บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการขยายตัวของชุมชน ปรากฏเล็กน้อยทางด้าน ตะวันตก การเพิ่มความหนาแน่นของชุมชนที่เพิ่มขึ้นในอำเภอมะขามจะน้อยกว่าอำเภออื่น ๆ ข้างต้น เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่และลักษณะการใช้ที่ดิน เป็นสำคัญ สำหรับชุมชนหนาแน่น คือ สุขาภิบาลมะขามซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมก่อนการสร้างถนนสายนี้จะมีลักษณะ โครงสร้าง ต่าง ๆ ของสุขาภิบาลคล้ายคลึงกับสุขาภิบาลโป่งน้ำร้อน คือมีการเจริญเติบโตเข้ามา เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของศูนย์กลางขนาดใหญ่คือเทศบาลเมืองจันทบุรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย